אישים באגרות הראי"ה

הרצי"ה – הרב צבי יהודה הכהן קוק

בנו ותלמידו של הרב קוק, עורך כתביו, ראש ישיבת 'מרכז הרב' ומנהיג רוחני של הציונות הדתית · תרנ"א–תשמ"ב (1891–1982)

52 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

בקצרה

הרצי"ה, הרב צבי יהודה הכהן קוק, נולד בט"ו בניסן תרנ"א (1891) בעיירה זיימל שבליטא, שבה כיהן אביו ברבנות. אמו, הרבנית רייזא רבקה, הייתה בתו של הרב צבי יהודה רבינוביץ תאומים, ועל שמו נקרא. בשנת תרנ"ו (1896) עברה המשפחה לבויסק, ובכ"ח באייר תרס"ד (1904) עלתה לארץ ישראל, כשהרב קוק התמנה לרבה של יפו והמושבות. בצעירותו למד הרצי"ה בעיקר מפי אביו, ובשנת תרס"ו (1906) עבר ללמוד בישיבת 'תורת חיים' בירושלים. כבר ביפו התיידד עם הרב יעקב משה חרל"פ, והחל לסדר ולהעתיק את כתבי אביו ולהוציאם לאור.

סמוך לפרוץ מלחמת העולם הראשונה נסע הרצי"ה להלברשטאט שבגרמניה. בפרוץ המלחמה נעצר כנתין רוסי, ואחר כך הצטרף לאביו בשווייץ. כשהרב קוק עבר ללונדון בשנת תרע"ו (1916), נשאר הרצי"ה בשווייץ, בעיקר בסנט גאלן, עד סוף המלחמה. בשנת תר"פ (1920) שב לארץ ולימד בבית הספר 'נצח ישראל' בפתח תקווה, ובאותה שנה יצא לאירופה בשליחות תנועת 'דגל ירושלים' (ראו בפרשת "דגל ירושלים") שייסד אביו. בכ"ו בשבט תרפ"ב (1922) נשא בוורשה את חוה לאה (ראו בפרשת שידוכו של הרצי"ה), בתו של הרב יהודה לייב הוטנר. היא נפטרה בשבט תש"ד (1944), ולא היו להם ילדים.

כשהקים הרב קוק את ישיבת 'מרכז הרב' (ראו בפרשת יסוד הישיבה המרכזית העולמית) בשנת תרפ"ג (1923), שימש הרצי"ה בה כמנהל רוחני ולימד תנ"ך ואמונה. אחרי פטירת אביו בג' באלול תרצ"ה (1935) התמסר לעריכת כתביו ולהוצאתם, ובהם 'אורות' ו'אורות התשובה'. בשנת תשי"ב (1952), אחרי פטירת הרב חרל"פ, קיבל הרצי"ה את ראשות הישיבה, ועמד בראשה כשלושים שנה. בהנהגתו משכה הישיבה צעירים רבים, ותורתו על קדושת ארץ ישראל, מדינת ישראל וצבאה, ואחדות האומה, עיצבה דור שלם. הרצי"ה נפטר בפורים, י"ד באדר תשמ"ב (1982), ונקבר ליד אביו בהר הזיתים.

הרב קוק על הרצי"ה

לרצי"ה כתב הרב קוק יותר מלכל אדם אחר. באגרות שבידינו יש קרוב למאתיים אגרות אליו, ועוד אגרות רבות לבני המשפחה ולידידים מזכירות את הרצי"ה. האגרות פותחות בכינויים כמו "בני חביבי פניני ועין-ימיני" (כרך א', אגרת כט), וגם "בני אהובי חמדת נפשי ולבבי" (כרך א', אגרת מ), ומלוות את הרצי"ה מגיל ארבע עשרה בירושלים ועד ימי 'מרכז הרב'.

האגרות הראשונות נכתבו מיפו בשנת תרס"ו, כשהרצי"ה הנער "הסכמת לקבע עצמך בזה הזמן בעה"ק ירושת"ו". הרב קוק מדריך אותו במידות, ביראת שמים ובשקידה: "ואל תקטן בעיניך אפילו מעלה קטנה להשתדל להשתלם בה", ומבקש לדעת "מכל פרטי התנהגותך, ממש לפרטי פרטיות": מתי הרצי"ה אוכל וישן, אם התרגל לקרוא קריאת שמע שעל המיטה, ואם מיטתו רחוקה מן החלון, "שלפעמים האויר קר בירושת"ו" (כרך א', אגרת כח).

באותן אגרות הרב קוק מוסר לבנו הרצי"ה את יסודות דרכו בתורה. "וכל עיקר חולי הדור תלוי בזה, שהם סוברים שדברים שנתישנו אין צורך לחזור עליהם", אבל "החדש לא יבוסס כ"א כאשר יצא ממקור הישן" (כרך א', אגרת כט). ההכרה האמיתית תלויה ביושר הפנימי, באור התורה ובמידות הטובות, ולא "בלעיטה של כמה וכמה שפות"; ואת המלחמה במחרפי מערכות ישראל יש לנהל כדוד מול גלית, "בחמשה חלוקי אבנים מן הנחל", חמישה חומשי תורה (כרך א', אגרת לב). הרב קוק מזרז אותו ללמוד גם פלפול בספרי האחרונים, ולקבוע זמן מסודר למוסר ולעיון (כרך א', אגרת מ), ודואג לאכסנייתו ולסעודותיו כדי שלא יתבטל מלימודו (כרך א', אגרת מה).

כבר בשנים ההן היה הרצי"ה עוזרו הקרוב של אביו ומעתיק כתביו. בטבת תרס"ח הרב קוק כותב לאחיו שהכתבים שהעתיק "מוצא צב"י שי' שהנם צריכים עדיין עיבוד וסידור, והצדק אתו", והרצי"ה התחיל להעתיקם מחדש לפי סידור שהציע (כרך א', אגרת קד). בשנת תרס"ט הכנת 'שבת הארץ' לדפוס מתעכבת "מפני שצב"י שי' מעתיק מה שאני כותב" (כרך א', אגרת רכא). בקיץ תרע"ג הרב קוק מבקש מבנו להביא לו לרחובות את הכרך שכתב על ביאורי הגר"א ואת קובץ הרשימות האחרון (כרך ב', אגרת תקסב), ומתכונן לנסוע עמו לכנסייה הגדולה של 'אגודת ישראל' (כרך ב', אגרת תקסז).

בחורף תרע"ד יצא הרצי"ה לבדו להלברשטאט. הרב קוק כותב לו את "משוש לבבנו" כשהגיעו הגלויות מאלכסנדריה, ומבקש לדעת "איך נסעת ואיך באת, איך נתקבלת ואיך נתישבת, איפה תאכל ותלין, ואיפה תתפלל ותלמד" (כרך ב', אגרת תרע). האגרות מאותם חודשים הן מן העשירות שבאגרות: על הקנאה הלאומית שלמד הרצי"ה מאיש אוסטרי, הרב קוק כותב: "גם היא אש-קדש היא בטבעה של הנשמה הבריאה והטהורה קבועה" (כרך ב', אגרת תרפא); ובאגרת אחרת: "ההרגשה של אור ישועה מקשקשת לפנינו כזוג" (כרך ב', אגרת תרפג). הרב קוק מספר לבנו שהחל להדפיס את 'ערפלי טהר', "בלא שרק ועיבוד", כי "אולי מהם ימצאו שברכתם תבולט דוקא ע"י חסרון העיבוד" (כרך ב', אגרת תרפז), ומשיב על הערותיו לשם הספר (כרך ב', אגרת תרצג).

בקיץ תרע"ד נפגשו האב והבן בגרמניה, ומלחמת העולם תפסה אותם בקיסינגן: "ואנכי עם צב"י שי' פה. המצב נשתנה מפני מהומת המלחמה" (כרך ב', אגרת תש). אחר כך עברו יחד לשווייץ. מסנט גאלן הרב קוק כותב לידידו שבנו הרצי"ה עמם, "והנני מקיל את עול מעמסת הגלות ע"י שיעורי-תורה, ושיחות לפעמים" (כרך ב', אגרת תשלה).

בשבט תרע"ו נפרדו: הרב קוק נסע ללונדון, והרצי"ה נשאר בשווייץ. כבר מפריז הרב קוק מבקש שישגיח על לבושו, "שתהי' בכבוד ובנימוס הראוי בע"ה, והכל לש"ש" (כרך ג', אגרת תשס). מכאן ועד סוף המלחמה נמשכה התכתבות כמעט שבועית. הרב קוק שולח לבנו הרצי"ה את דרשותיו, ובהן דברים יסודיים במשנתו: "תוכן החול איננו כ"א מסוה המסתיר", והקודש "בא במועדו, ומסיר את הצעיף" (כרך ג', אגרת תשסז); הכוח הטבעי שירד בגלות "זהו הגורם האמיתי של כל ההתנונות הרוחנית" (כרך ג', אגרת תשעח); ונס חנוכה בא להודיע "סגולת רוח הקודש השורה בישראל, שהוא מקיים את החמריות ואינו תלוי בה" (כרך ג', אגרת תשצז).

בעניין הלימודים הכלליים הרב קוק משאיר את ההחלטה לבנו הרצי"ה: "ע"ד ההכשרה לאוניברסיטה הלא אמרתי כמה פעמים שתעשה כנטיית רוחך הטהור", ומוסיף: "כל החול בהמון סעיפיו, למודיו, ידיעותיו והגיוניו, איננו סוף-כל-סוף כי"א מתודה עוזרת אל הגילוי האידיאלי אל הקודש" (כרך ג', אגרת תשעא). את סיום לימוד השחיטה של בנו הרצי"ה הרב קוק מקבל בשמחה גדולה (כרך ג', אגרת תתלט), ומעודד אותו לחתום בשמו על מאמריו: "לפעול ולעשות לשאת ולעבוד הננו קרואים", ולכן צריך פרסום, "לא חלילה השחצני המגועל כי"א המעוטר בענות צדק" (כרך ג', אגרת תתמ).

גם בשנות הפירוד נשאר הרצי"ה שותפו של אביו בכתביו. כשהדפיס הרב קוק בלונדון את הקונטרס 'ריש מילין', השיב לביקורתו של בנו שהמגרעות שבו "היו מנועות אם היית אתה עוסק בסידור הענינים", ובכל זאת ראה בו "התגלות מוחשית של עין ד'" (כרך ג', אגרת תתיג). לידידו ד"ר זיידל כתב שכנראה הרצי"ה שלח לו את הקונטרס (כרך ג', אגרת תתמו), ולאחיו כתב בשמחה על מכתבי בנו: "ולימודו הוא ב"ה הולך וטוב בכל ענין" (כרך ג', אגרת תתסב). שנים אחר כך, כשקמו מתנגדים לספר 'אורות', כתב הרב קוק לבנו הרצי"ה: "עקרן של דברים הנם עומדים למעלה מההכרה, ונסמכים למעין השירה והאמונה העליונה" (כרך ד', אגרת אעו).

הרצי"ה נולד בערב פסח, והרב קוק צירף לברכת החג ברכה ליום הולדתו: "ביומא רבא דמעלי יומא דפיסחא, יום חירותנו ופדות נפשנו ויום הולדתך" (כרך ב', אגרת תרפב). גם בחגים שבגלות שיתף הרב קוק את בנו במחשבותיו: בסוכות תרע"ז בלונדון כתב לו "במעמקי החושך אנו מאירים באבוקת אורנו" (כרך ג', אגרת תשפז), ובימים הנוראים של תרע"ח פרש לפניו את סוד הווידוי, "ע"פ סגולת הקול קול יעקב" (כרך ג', אגרת תתמג).

חוט חוזר באגרות הוא הדאגה לבריאותו של הרצי"ה. הרצי"ה נטה לצמחונות ולחומרות במאכלים, והרב קוק מזהיר אותו שמניעת אכילת בשר לא תגרום "שום רפיון כל דהו בהתפתחות האומץ הגופני והנפשי", ושלא ילך שבוי אחרי תנועת צער בעלי חיים (כרך ג', אגרת תתב); כי "לא האנושיות בכללה מוכשרה עדיין לנזירות מבשר" (כרך ג', אגרת תתסח). כששמע שבנו הרצי"ה סובל בסנט גאלן מחומרות בפת פלטר, כתב: "ואני תמה עליך מאד איך יעלה על דעתך להחמיר בדברים שאין להם יסוד בד"ת, באופן הנוגע למצב הבריאות" (כרך ג', אגרת תתצח). וכעבור שנים, מאמריקה, כתב לרצי"ה ולאשתו: "וסורו נא מן השיטה של מיעוט אכילה שהיא איננה מעשית וגם לא מוסרית" (כרך ד', אגרת ארמז).

עם הצהרת בלפור (ראו בפרשת הצהרת בלפור) כתב הרב קוק לבנו הרצי"ה: "התחזק והתאמץ והתכונן באיזור חיל, בטוהר לב ובגבורת נפש, לקראת הגדולות" (כרך ג', אגרת תתנב). בשנת תרע"ח, כשייסד את 'דגל ירושלים', שיתף בו את הרצי"ה: התרבות המודרנית היא "רק אור של עץ ריקבון", שאפשר ללכת לאורו כמה צעדים במעשה, אבל הנטייה החזקה צריכה להיות התעודדות הרוח הישראלי ויסוד ישיבות "הכולל את כל מקצועות התורה כולם" (כרך ג', אגרת תתעג). הרצי"ה הציע לשבת בציריך לשם עבודת הדגל, והרב קוק השיב: "ההצעה ע"ד קביעותך בציריך לשם עבודת הדגל מתקבלת היא על

הלב" (כרך ג', אגרת תתק). גם לאחרים כתב הרב קוק, בוויכוח על היחס לציונות, שלדעתו "הצדק עם צב"י שיחי'", שאין התנגדות בין שתי ההסתדרויות (כרך ג', אגרת תתקכד).

כשנסתיימה המלחמה הרב קוק כותב לבנו הרצי"ה שהגיע הזמן להתכונן לשיבה (כרך ג', אגרת תתקכו), ומחזק אותו מול מי שתולים את עיניהם בעניינים המדיניים: "ואל תתאוה לשולחנם ש"מ ששולחנך גדול משולחנם וכתרך גדול מכתרם" (כרך ג', אגרת תתקמג).

אחרי השיבה לארץ לימד הרצי"ה בפתח תקווה, והרב קוק כתב לו מירושלים הדרכה מפורטת בהוראת התלמוד: לעבור על הסוגיה ברש"י ובתוספות, בראי"ש וברי"ף, ואחר כך ברמב"ם ובשולחן ערוך, "ומה טוב יהיה אם תתרגל להניח על הכתב את תמצית הסוגיא וחלוקי שיטותיה אפילו בלא חדוש" (כרך ד', אגרת אד). הרב קוק מזהיר אותו שלא להימשך יותר מדי למחשבות מופשטות: "ואל יקטן נא בעיניך ערך של שיעור גפ"ת מסודר בכל יום ויום" (כרך ד', אגרת אי), ומבקש שייכנס "בעובי הקורה של החנוך הצעיר שבא"י" (כרך ד', אגרת אלד). באגרת מאותה שנה הרב קוק משיב לשאלת בנו על "הארת הגאולה": "ומצד העיבוד הפרטי הרינו עומדים במצב של אתחלתא דגאולה" (כרך ד', אגרת אמ).

באלול תר"פ יצא הרצי"ה שוב לאירופה, הפעם כשליח אביו. הרב קוק נתן בידו תעודה "שהנני ממלא את ידו למסור את דעתי באסיפת אגו"י שתהי' בעי"ג ווין" (כרך ד', אגרת אנג), ותעודה נוספת לענייני תנועת 'ירושלים' (כרך ד', אגרת אנד). השליחות נמשכה יותר משנה, ובמהלכה הוצעו לרצי"ה כמה שידוכים. הרב קוק מזרז אותו: "שהגיע הזמן די והותר, שתהי' חזק בהסכמת עצמך" (כרך ד', אגרת אצ), ומלמד אותו: "לא תדחה את ההשתדלות במצבך הפרטי, בשביל שום עבודה כללית, כי בעה"י גם תיקון מצבך הפרטי הוא בסיס בע"ה להמצב הכללי" (כרך ד', אגרת אצה). לבסוף הרב קוק סומך לגמרי על בחירת בנו: "איך שתסכים ויהי' הענין אפשר להגמר בכ"ט, תגמור במז"ט וס"ט בהסכמתנו המלאה" (כרך ד', אגרת אקי). כשהגיע המברק על קביעת יום החתונה בוורשה, בירכו אותם בבית הכנסת שבבית הרב קוק, "ויהי' יום גדול ממש ממולא בשפעת ברכות עד בלי די" (כרך ד', אגרת אקלא).

בזמן השליחות עברו לפעמים חודשים בלי ידיעה מן הרצי"ה, וההורים דאגו מאוד. כשהגיעה סוף סוף גלויה מוורשה, כתב הרב קוק שהייתה להם "כזריחת שמש ישועה ומרפא" (כרך ד', אגרת אקט).

בזמן המסע לאמריקה (ראו בפרשת מסע הרבנים לאמריקה (תרפ"ד)) בשנת תרפ"ד נשאר הרצי"ה בירושלים, מופקד על השיעורים ועל הדפסת כתבי אביו. כבר מטריאסט הרב קוק מבקש ממנו "לדייק שלא. להוציא מת"י שום דבר שאינו מבואר כל צרכו בבירור גמור", ולהתייעץ עם הרב חרל"פ (כרך ד', אגרת ארכה). כשנבחר הרצי"ה לומר דברי תורה לפני הקהל, כתב לו אביו מניו יורק: "חזק ואמץ ופתח פיך ויאירו דבריך, כי הרבה מאד קשורה היא שלמותנו המוכרחת, בקביעות הרצון להופיע ולהשפיע ולנצח את יצר הענוה הפסולה" (כרך ד', אגרת ארלו). באותם מכתבים הרב קוק פונה גם

לכלתו, חוה לאה, ומוכיח אותה על שהפסיקה לכתוב: "הלא כך היא המדה כידוע לך שיטתי בדבר זכיות הנשים" (כרך ד', אגרת ארמו).

הרב שלמה אבינר על הרצי"ה

"רבנו הוא המשך של מרן הרב קוק, אבל המשך מוחלט". לרב קוק היו תלמידים רבים, וכל אחד לקח ממנו צד אחד, אבל הרצי"ה "הוא תלמיד מוחלט, לא מוסיף ולא גורע". ועם זאת הרצי"ה "הוא מעיין המתגבר": "כל מה שאמר רבנו כבר היה גנוז בדברי מרן הרב". את דרכו של הרב קוק הגדיר הרצי"ה "התורה הגואלת", והצד השווה שבשניהם הוא "תחיית האומה בארצה לאור תורתה", "אלא שמרן ביאר את הכוחות הנשמתיים ביסוד תחייה זו, ורבנו כבר דיבר על גילוים בפועל במדינה ובצבא". (מקור: רבנו הגדול הרב צבי יהודה זצ"ל (אבינרפדיה))

הרצי"ה שאל את אביו היכן אנו בגאולה, והרב קוק השיב: "אם בגאולה בפועל - אז ראשית דראשית. ואם בכוחות נשמה של האומה, יש לנו כבר הכל בגניזה מראש עד סוף" (וראו באגרת (כרך ד', אגרת אמ)). (מקור: רבנו הגדול הרב צבי יהודה זצ"ל (אבינרפדיה))

הרצי"ה לימד את האומה "מהי תחייה, מהי אומה עצמאית בארצה על פי תורתה", בחמישה סעיפים שהם אחד: בניין הארץ, שיבת ציון, הקמת המדינה, הצבא ואחדות האומה. כשנשאל אם זוהי המדינה שחזו הנביאים, השיב: "בדיוק זאת!". "בהתחלה מרן הרב קוק היה אחד בדור ובעקבותיו רבנו, כי האב והבן אחד הם". (מקור: רבנו הרב צבי יהודה - מנהיג דור התחייה (אבינרפדיה))

הרצי"ה היה "קשור באהבה בלתי גבולית אל האומה". כשרגלו כאבה ותלמיד הציע לו נעלי בית נוחות, השיב: "באשר לעתידו של כלל ישראל, אתה יכול להיות רגוע". ופעם אמר: "אני כולי כלל ישראל. מה שמטריד אותי בהרחבה, זה כלל ישראל". על דברי תוכחה של אביו השיב שיש להבחין בין תוכחה שהיא בבחינת "אשר יאהב יוכיח" לבין "קטרוג ללא-הבחנה". (מקור: סיפורים על רבנו הרצי"ה (אבינרפדיה))

האגרות

כרך א', אגרת כח: לרצי"ה בירושלים, בן ארבע עשרה: שמחה על שהחליט להשתקע בירושלים. הדרכה בשקידה, במידות ובשמחה, ובקשה לשמוע כל פרט מסדר יומו.

"ואל תקטן בעיניך אפילו מעלה קטנה להשתדל להשתלם בה"

כרך א', אגרת כט: לרצי"ה: חיזוק בשקידה ובחזרה על הלימוד. 'עיקר חולי הדור' הוא המחשבה שאין צורך לחזור על הישן.

"כי החדש לא יבוסס כ"א כאשר יצא ממקור הישן"

כרך א', אגרת לב: לרצי"ה: ההכרה האמיתית תלויה ביושר הפנימי ולא בריבוי שפות. המלחמה במחרפי מערכות ישראל בכלי התורה הפשוטים, כדוד מול גלית.

"כ"א בחמשה חלוקי אבנים מן הנחל"

כרך א', אגרת מ: לרצי"ה: בקשה למכתבים תכופים; לימוד פלפול בספרי האחרונים, וזמן קבוע למוסר ולעיון; ללמד זכות על מי שמקל בכבוד הרב קוק.

"והרגל נא יקירי את עצמך ללמוד ולעיין ג"כ לפעמים בדברי ספרי האחרונים בפלפול"

כרך א', אגרת מה: לרצי"ה: דאגה לאכסנייתו ולסעודותיו, ותשובה על הערתו הלמדנית בעניין שבועה ו'שתי כיתות עדים'.

"חוששני מביטול זמנך היקר"

כרך א', אגרת קד: לאחיו, ר' שמואל: הרצי"ה מוצא שהכתבים צריכים עוד עיבוד וסידור, ומתחיל להעתיקם מחדש לפי סידור שהציע.

"מוצא צב"י שי' שהנם צריכים עדיין עיבוד וסידור, והצדק אתו"

כרך א', אגרת רכא: לאחיו, ר' שמואל: הכנת 'שבת הארץ' לדפוס מתעכבת, כי הרצי"ה מעתיק את כתבי הרב קוק.

"מפני שצב"י שי' מעתיק מה שאני כותב ומה שנמצא אצלי משכבר הימים"

כרך ב', אגרת תקסב: לרצי"ה: בקשה להביא לרחובות ספרים, ובהם הכרך על ביאורי הגר"א וקובץ הרשימות האחרון.

"בתוך הספרים תטיב להכניס את הכרך שאני כותב על ביאורי הגר"א"

כרך ב', אגרת תרע: לרצי"ה בדרכו להלברשטאט: שמחה בגלויות מאלכסנדריה, ובקשה לפרטים על כל מצבו.

"איך נסעת ואיך באת, איך נתקבלת ואיך נתישבת, איפה תאכל ותלין, ואיפה תתפלל ותלמד"

כרך ב', אגרת תרפא: לרצי"ה בהלברשטאט: הקנאה הלאומית שלמד מהאוסטרי היא אש קודש. הלכות על אלכסנדריה, ברכת הדרך וצורות לנוי.

"גם היא אש-קדש היא בטבעה של הנשמה הבריאה והטהורה קבועה"

כרך ב', אגרת תרפב: לרצי"ה בהלברשטאט, בערב פסח: ברכה ליום הולדתו. הולדת נכדו מנחם, ושאלה בעניין ציורים בדירה.

"יום חירותנו ופדות נפשנו ויום הולדתך"

כרך ב', אגרת תרפג: לרצי"ה: אגרת פיוטית על אור הישועה המתגלה בארץ.

"ההרגשה של אור ישועה מקשקשת לפנינו כזוג"

כרך ב', אגרת תרפז: לרצי"ה: יום השנה לעלייתם לארץ. הרב קוק החל להדפיס את רשימותיו בשם 'ערפלי טהר', כמו שהן, בלי עיבוד.

"ואולי מהם ימצאו שברכתם תבולט דוקא ע"י חסרון העיבוד"

כרך ב', אגרת תרצג: לרצי"ה: על רעיונותיו לשם 'ערפלי זוהר', אף שנכתב 'טוהר'. הרב קוק מתקן לשון ואינו משמיט, וממליץ על ספרי כללים.

"את הלשון אני מתקן לפעמים כיכולתי, אבל להשמיט דברים עדיין לא נסיתי"

כרך ב', אגרת תש: להוריו, מקיסינגן: הרב קוק נמצא שם עם הרצי"ה, ומלחמת העולם פרצה.

"ואנכי עם צב"י שי' פה. המצב נשתנה מפני מהומת המלחמה"

כרך ב', אגרת תשלה: לד"ר משה זיידל, מסנט גאלן: בזכות הרצי"ה, שנמצא עמם, הרב קוק מקל את עול הגלות בשיעורי תורה.

"ת"ל שהזמין הדבר שבני צב"י שיחי' הוא עמנו"

כרך ג', אגרת תשס: לרצי"ה בשווייץ, מפריז בדרך ללונדון: בקשה שישגיח על לבושו, וילמד לזכר סבתו.

"ותשגיח על התלבושת שלך, שתהי' בכבוד ובנימוס הראוי בע"ה, והכל לש"ש"

כרך ג', אגרת תשסז: לרצי"ה, לפני פסח תרע"ו: הקודש העליון חבוי בכל, והחול אינו אלא מסווה. חירות ליל הסדר.

"תוכן החול איננו כ"א מסוה המסתיר"

כרך ג', אגרת תשעא: לרצי"ה, לשבועות: האמיתות שהעמים אינם משיגים אנו חשים בנשמתנו. על ההכנה לאוניברסיטה - כנטיית רוחו.

"ע"ד ההכשרה לאוניברסיטה הלא אמרתי כמה פעמים שתעשה כנטיית רוחך הטהור"

כרך ג', אגרת תשעח: לרצי"ה: הצורך במנוחה ובהגדלת הכוח הטבעי, באדם ובאומה.

"זהו הגורם האמיתי של כל ההתנונות הרוחנית"

כרך ג', אגרת תשפז: לרצי"ה, ערב סוכות תרע"ז בלונדון: שני אתרוגים מספק. בסוכות אנו מטביעים את הקודש בטבע.

"במעמקי החושך אנו מאירים באבוקת אורנו"

כרך ג', אגרת תשצז: לרצי"ה: דרשת חנוכה - מדוע נעשה הנס בשמן ולא במנורה. הצעה לאגודה לתקנת עגונות.

"סגולת רוח הקודש השורה בישראל, שהוא מקיים את החמריות ואינו תלוי בה"

כרך ג', אגרת תתב: לרצי"ה: אזהרה שמניעת אכילת בשר לא תחליש אותו, ושלא ילך אחרי תנועת צער בעלי חיים.

"אם לא תגרום מניעת אכילת בשר חלילה שום רפיון כל דהו בהתפתחות האומץ הגופני והנפשי"

כרך ג', אגרת תתיג: לרצי"ה: על ביקורתו על 'ריש מיליו'. המגרעות היו נמנעות אילו הרצי"ה היה מסדר את הדברים.

"מה שכל אלה היו מנועות אם היית אתה עוסק בסידור העניינים"

כרך ג', אגרת תתלט: לרצי"ה: שמחה על שסיים ללמוד שחיטה למעשה, ועיון במשמעותה של השחיטה.

"ומשנה שמחה היה לי במה שזכית לגמור את למוד השחיטה למעשה ולקיימה בפועל"

כרך ג', אגרת תתמ: לרצי"ה: מותר לו לחתום על מאמרו, כי מי שקרוא לפעול צריך להתוודע ברבים בענווה.

"לא חלילה השחצני המגועל כ"א המעוטר בענות צדק"

כרך ג', אגרת תתמג: לרצי"ה, ערב יום הכיפורים תרע"ח: דרשה על התשובה והווידוי, 'קול יעקב'. על האתרוג ויום טוב שני.

"ע"פ סגולת הקול קול יעקב"

כרך ג', אגרת תתמו: לד"ר משה זיידל: הקונטרס 'ריש מילין' נדפס בלונדון, וכנראה הרצי"ה שלח אותו אליו.

"חושב אני שצב"י שי' שלח אותה לכבודך יקירי"

כרך ג', אגרת תתנב: לרצי"ה, אחרי הצהרת בלפור: תהלוכות ה' שהביאו את הרב קוק לאנגליה, וקריאה להתכונן לגדולות.

"התחזק והתאמץ והתכונן באיזור חיל, בטוהר לב ובגבורת נפש, לקראת הגדולות"

כרך ג', אגרת תתסב: לאחיו, הרב שאול חנה: ידיעות על בני המשפחה; הרצי"ה בסנט גאלן, ולימודו הולך וטוב.

"ולימודו הוא ב"ה הולך וטוב בכל ענין"

כרך ג', אגרת תתסח: לרצי"ה: 'דגל ירושלים' כקול רוח ישראל. בקשה שיאכל כראוי, ולפחות מרק בכל יום.

"ולא האנושיות בכללה מוכשרה עדיין לנזירות מבשר"

כרך ג', אגרת תתעג: לרצי"ה: מטרת 'דגל ירושלים' - להפיח אש קודש בתנועת התחייה, ולייסד ישיבות הכוללות את כל מקצועות התורה.

"שהיא באמת רק אור של עץ ריקבון"

כרך ג', אגרת תתצח: לרצי"ה בסנט גאלן: תמיהה על חומרותיו במאכלים הפוגעות בבריאותו.

"ואני תמה עליך מאד איך יעלה על דעתך להחמיר בדברים שאין להם יסוד בד"ת"

כרך ג', אגרת תתק: לרצי"ה: הצעתו לשבת בציריך לשם עבודת 'דגל ירושלים' מתקבלת.

"ההצעה ע"ד קביעותך בציריך לשם עבודת הדגל מתקבלת היא על הלב"

כרך ג', אגרת תתקכד: לד"ר משה זיידל: הצדק עם הרצי"ה שאין התנגדות בין 'הסתדרות ירושלים' לציונות; התנועה באה להרחיב את גבולה.

"שלדעתי הצדק עם צב"י שיחי'"

כרך ג', אגרת תתקכו: לרצי"ה: שמחה בחידושיו. עם בוא השלום הגיע הזמן שיתכונן לבוא ללונדון, ומשם לעלות לארץ.

"וכן חושבים אנו שראוי שתכין את עצמך לבא פה אלינו בעה"י"

כרך ג', אגרת תתקמג: לרצי"ה: רוב העוסקים בתנועה מסתכלים על המצב המדיני, והרב קוק על התוכן הרוחני.

"ואל תתאוה לשולחנם ש"מ ששולחנך גדול משולחנם וכתרך גדול מכתרם"

כרך ד', אגרת אד: לרצי"ה בפתח תקווה: הדרכה בסדר הוראת הסוגיה לתלמידים.

"ומה טוב יהיה אם תתרגל להניח על הכתב את תמצית הסוגיא וחלוקי שיטותיה אפילו בלא חדוש"

כרך ד', אגרת אי: לרצי"ה: שיעור יומי קבוע בגמרא, רש"י ותוספות הוא עבודת הקודש; שלא יימשך יותר מדי למחשבות מופשטות.

"ואל יקטן נא בעיניך ערך של שיעור גפ"ת מסודר בכל יום ויום"

כרך ד', אגרת אלד: לרצי"ה: אין כעת משרה מתאימה יותר מזו שבפתח תקווה, ועליו להיכנס לעבודת החינוך.

"באופן שתכנס יותר בעובי הקורה של החנוך הצעיר שבא"י"

כרך ד', אגרת אמ: לרצי"ה: תשובה על שאלתו בעניין 'הארת הגאולה' - אתחלתא דגאולה.

"ומצד העיבוד הפרטי הרינו עומדים במצב של אתחלתא דגאולה"

כרך ד', אגרת אנג: תעודה לרצי"ה: הרב קוק ממלא את ידו למסור את דעתו באסיפת 'אגודת ישראל' בווינה.

"שהנני ממלא את ידו למסור את דעתי באסיפת אגו"י"

כרך ד', אגרת אעו: לרצי"ה בשליחותו: על רב המתנגד ל'אורות' - התנגדות כזאת יונקת לרוב מקטנות. עבודת הדגל מכונסת בחוגה.

"עקרן של דברים הנם עומדים למעלה מההכרה, ונסמכים למעין השירה והאמונה העליונה"

כרך ד', אגרת אצ: לרצי"ה בשליחותו באירופה: ההצעות לשידוך עומדות על משקל אחד, והגיע הזמן שיחליט בעצמו.

"שהגיע הזמן די והותר, שתהי' חזק בהסכמת עצמך"

כרך ד', אגרת אצה: לרצי"ה: ההצעה מקאליש ראויה להקדים. אל ידחה את ענייניו הפרטיים מפני העבודה הכללית.

"ולמע"ה לא תדחה את ההשתדלות במצבך הפרטי, בשביל שום עבודה כללית"

כרך ד', אגרת אקט: לרצי"ה: אחרי חודשים בלי ידיעה הגיעה גלויה מוורשה. בעניין השידוך - שיגמור אחת ההצעות או ישוב לארץ.

"אשר היתה לנו כזריחת שמש ישועה ומרפא"

כרך ד', אגרת אקי: לרצי"ה: הוריו סומכים על בחירתו, ויכול לגמור את השידוך גם בלי להודיע להם.

"תגמור במז"ט וס"ט בהסכמתנו המלאה אהבה וברכת הורים מרחוק"

כרך ד', אגרת אקלא: לרצי"ה, לכלתו ולמחותנים: שמחה על קביעת יום החתונה, וברכה בבית הכנסת שבבית הרב קוק.

"יתן ד' ויהי' יום גדול גדול ממש ממולא בשפעת ברכות עד בלי די"

כרך ד', אגרת ארכה: למשפחה, מטריאסט בדרך לאמריקה: לרצי"ה - לשמור על השיעורים, ולא להדפיס דבר שאינו מבואר כל צרכו.

"שלא. להוציא מת"י שום דבר שאינו מבואר כל צרכו בבירור גמור"

כרך ד', אגרת ארלו: לרצי"ה ולאשתו, מניו יורק: שמחה על שנבחר לומר דברי תורה לפני הקהל.

"חזק ואמץ ופתח פיך ויאירו דבריך"

כרך ד', אגרת ארמו: לרצי"ה ולאשתו: פעולותיו באמריקה, והתעכבות עד אחרי החגים. לכלתו: מדוע הפסיקה לכתוב.

"הלא כך היא המדה כידוע לך שיטתי בדבר זכיות הנשים"

כרך ד', אגרת ארמז: לרצי"ה ולאשתו: הוחלט להתעכב באמריקה עד אחרי החגים. בקשה לשמור על הבריאות ולאכול כראוי.

"וסורו נא מן השיטה של מיעוט אכילה שהיא איננה מעשית וגם לא מוסרית"

ראו גם

על הרב צבי יהודה הכהן קוק (המכלול). (הרב צבי יהודה הכהן קוק)

כל האגרות בנושא "משפחה ועניינים אישיים". (לדף הנושא)

על הרב יעקב משה חרל"פ, ידידו של הרצי"ה מימי יפו. (לדף האיש)

נוסח האגרות

52 האגרות שבהן נזכר הרצי"ה, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת כח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: מרחשון תרס"ו - יפו **נמען:** בנו, צבי יהודה (בירושלים)

הרב קוק שמח שבנו הרצי"ה החליט להשתקע בזמן הזה בירושלים. הרב קוק מדריך אותו בשקידה בתורה ובחזרה עליה, בתיקון המידות גם בפרטים הקטנים, בשמחה וטוב לב ובחברת יראי ה' וגדולי תורה. הרב קוק מבקש לשמוע מבנו הרצי"ה כל פרט מסדר יומו: אכילה, שינה, קריאת שמע שעל המיטה ומקום הלינה.

עיקרי הדברים

- הדרכה אישית לבן: תורה, מידות ושמחה.
- דאגת אב לפרטי חיי בנו הרצי"ה.

נוסח האגרת

ב"ה[1].

בני יקירי שליט"א[2].

שמחתני בדבריך הנעימים ויקרים, ישר חילך.

מאד חפצתי לכתוב לך בארוכה מכמה פרטים, ביותר מדברים הנוגעים להנהגה. אבל אתה ידעת עבודותי וטרדותי, בצירוף חסרון הזריזות מפני הבריאות. השי"ת[3] יחזקנו ויאמצנו לתו"ע[4].

מאד שמחתי במה שנראה ממכתבך שכבר הסכמת לקבע עצמך בזה הזמן בעה"ק[5] ירושת"ו[6]. חזק ואמץ. רק התאמץ, בני יקירי, במדות טובות וביראת השי"ת ואהבתו, בשקידת התורה, למגמר ולמסבר ולחזור יפה, שיהיו ד"ת[7] שנונים ומחודדים בפיך, ולהשתלם כמה דאפשר בכל מיני שלימות ומעלות וידיעות שהן תפארת לאדם. ואל תקטן בעיניך אפילו מעלה קטנה להשתדל להשתלם בה, ואל ימעט בעיניך כמו כן חסרון היותר קטן, בדרכיך ומדותיך והנהגותיך, לתקנם ולשכללם. והיה תמיד מלא רצון, ונוטה יותר לשמחה וטוב לבב, והתחבר ליראי ד' וגדולים בתורה, זכי הרעיון ונקיי הדעת, ויהיו לך שיחתם ודרכיהם ללימוד ג"כ[8] לפעמים אחרי אשר תשים לזה ג"כ רעיונך ושכלך הישר ב"ה.

כתוב נא לנו, בני יקירי, מכל פרטי התנהגותך, ממש לפרטי פרטיות. כי הלא תוכל לשער כמה גדולה היא התענינותנו בכל עניניך, ממש שבתך וקומך, באיזו שעה אתה אוכל פת שחרית ומה, ובאיזו שעה סעודת הצהרים וסעודת הערב, ומתי תלך לישון, ואם התרגלת לקרות ק"ש[9] שעל המטה כראוי, ומתי תקום, ובאיזה חדר הוא מקום לונך בקביעות, ואם הוא רחוק מן החלון, שלפעמים האויר קר בירושת"ו[10].

אחתום בברכה, בני אהובי, ורב שלו[11], כנה"י[12] ונפש אביך מחבקך ומנשקך,

אברהם יצחק ה"ק

ד"ש[13] כי[14] רבך הרב שי[15] באה"ר[16].

(עה"ק יפו ת"ו, מרחשון תרס"ו).

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
3. השי"ת - השם יתברך
4. לתו"ע - לתורה ולתעודה
5. בעה"ק - בעיר הקודש
6. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
7. ד"ת - דברי תורה
8. ג"כ - גם כן
9. ק"ש - קריאת שמע
10. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
11. שלו' - שלום
12. כנה"י - כנפשו היקרה
13. ד"ש - דרישת שלום
14. כ' - כבוד
15. שי' - שיחיה
16. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת כט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג טבת תרס"ו - יפו **נמען:** בנו, צבי יהודה

הרב קוק מחזק את בנו הרצי"ה בשקידה בתורה על כל מקצועותיה, וביראת ה' שמרחיבה את השכל. לדבריו "עיקר חולי הדור" הוא המחשבה שאין צורך לחזור על הישן, אבל החדש מתבסס רק כשהוא יוצא מן הישן. לכן הרב קוק מזרז את בנו הרצי"ה לחזור על לימודו במתינות, בשמחה ובזריזות.

עיקרי הדברים

- חזרה על הלימוד: "אם שמוע בישן תשמע בחדש".
- יחס בין הישן והחדש.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ג טבת תרס"ו[4].

בני חביבי פניני ועין-ימיני שליט"א[5].

עונג ושמחה מלאתי בני מדבריך היקרים במכתבך היקר. כן החזק במעוזך בן יקר לשקידת התורה לפי חילוק מקצועותיה כפי היכולת, ע"פ[6] דרך ד' הטובה אשר תדע אשר יחשק בה לבבי, ואשר אקוה בצדקה שבה תמצא אושר והצלחת אמת שמחה פנימית מנוחת הנפש ועונג משרים, באהבתה של תורה ודעת הגיון לב וסברא ישרה, ועל כולם יראת ד' ברה וטהורה המרחבת את השכל ומעדנת את החיים באורה וזהרה.

איני מוצא עכשיו הכרח לבאר עוד את יסודי הדברים, אשר כבר בארתים במכתבי, והנני רואה שהבינות ב"ה את תוכן הענין כפי מדתך, אע"פ[7] שאין קץ למעלת ומדת ההתבוננות ואיכות ההבנה, שהוא יסוד ההשתדלות להשתלמות תמידית, אפילו בדברים הישנים שכבר קלטה האוזן יפה, "אם שמע בישן תשמע בחדש". וכל עיקר חולי הדור תלוי בזה, שהם סוברים שדברים שנתישנו אין צורך לחזור עליהם ולהשכילם יפה, והם מבקשים חדש באפס ישן, ולא ימצא להם בשום אופן, כי החדש לא יבוסס כ"א[8] כאשר יצא ממקור הישן, שיהיה בכל יום, בעיני ההוגה בישרת לב, כחדש, ועובד אלקים הוא השונה פרקו ק"א פעמים. וזה הדבר מגיע לכל הלימודים כולם. ע"כ[9] חזק בני בחזרה של מתינות מתון מתון, ועם זה שמחה וזריזות איטית, תשכיל ותצליח בעה"י[10].

א"א[11] לי להאריך כלל עכשיו, ואתך בני יקירי הסליחה. חזק ואמץ, וכתוב נא מכל פרטי פרטיות שבעניניך הכל באר היטב, ובזה תשמח נפש אביך חפץ הצלחתך ומצפה תפארתך,

אברהם יצחק ה"ק

מאמא תחי'[12] הננו מקבלים מכתבים, ב"ה על שלומה, נקוה שתבא בע"ה[13] בבריות שלמה כראוי, ולשמו יתי'[14] הישועה. הנ"ל[15]

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ו - השנה תרס"ו (1905/1906)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. ע"פ - על פי
7. אע"פ - אף על פי
8. כ"א - כי אם
9. ע"כ - על כן
10. בעה"י - בעזרת השם יתברך
11. א"א - אי אפשר
12. תחי' - תחיה
13. בע"ה - בעזרת השם
14. ית' - יתברך
15. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת לב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז שבט תרס"ו - יפו **נמען:** בנו, צבי יהודה

הרב קוק מסביר לבנו הרצי"ה שההכרה האמיתית תלויה ביושר הפנימי, באור התורה ובמידות טובות, ולא בריבוי שפות. מי שיסודו הפנימי מלא אמת יכול ללקט את הטוב מכל דבר. ידיעת שפות חשובה רק להשפעה על אחרים, ואסור שתבוא על חשבון הבירור השכלי. בעזרת משל דוד וגלית הרב קוק מבאר שאת המלחמה ב"מחרפי מערכות ישראל" יש לנהל בכלי התורה הפשוטים, "בחמישה חלוקי אבנים".

עיקרי הדברים

- יושר פנימי ותורה מול השכלה ושפות.
- דוד וגלית - כלי התורה במלחמת הדעות.
- דור עקבתא דמשיחא.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו תוב"א[3], ט"ז שבט תרס"ו[4].

בני יקירי ומחמד נפשי ולבבי שליט"א[5].

שמחתני בדבריך הנעימים ונחמדים, ולוא לא הייתי מוטרד כעת הרבה הי'[6] ראוי להאריך בכל דבריך הקצרים, להראותך הנסיון איך מרחיבים רעיונות נכונים מעמק הנפש הישרה, לאפוקי מאותם הסוברים שכל השלמות תלוי' בלעיטה של כמה וכמה שפות. ההכרה האמיתית היא מתברת לאדם לפי אותה המדה שהוא עומד על יסוד היושר הפנימי שלו, שאדם מישראל ימצא אותו לפי אותה המדה, שאורה של תורה במעשה ובעיון התרחבה בלבבו, ולפי הערך שהמדות הטובות נקבעו עמוק בנפשו, ואז ממילא יהי'[7] מלא ענג ונועם מזיו עליון, ועל ד' ועל טובו יתענג בשבע שמחות, בשלות השקט וחדוה פנימית, מלאה בטחון ועצמה. ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך ד'. וכשהיסוד הפנימי הוא ממולא בלשד חיי אמת וצדק, אז כל מה שמתלקט אל קרבו מן החוץ מיד מתברר, והחלקים הרעים, שהם כמו סיגים, נדחים בתוקף כח החיים הפנימיים, ונשאר הזך והטהור, הנלקט מכל דבר וענין, שהוא נמצא אפילו בעמקי החושך, שאי-אפשר כלל שלא יאירו גם שמה. איזה ניצוצי אורה. "שאול ואבדון נגד ד' אף כי לבות בני אדם" [משלי]. אמנם מפני שהאדם ראוי שישתוקק להיטיב מטובו לזולתו, לעמו ולכלל האדם כפי היכולת, מצד ההשפעה ודאי כל מה שיתוסף לו יד ושם בשפות וסגנונים שונים ירבה כח. הסברתו והשפעתו, וכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה[8] נתחלק לשבעים לשון, ד' אלקים יתן אמר המבשרות צבא רב [שבת]. אבל מי שחושב, שעל חשבון הבירור השכלי, שהוא היסוד העצמי, יכניס את ההשלמה הבלשנית, עד שממנה יבנה. בנין לאומה ולאדם, הרי זה ממעט את הדמות השכלית ממטבע שלו. והשם הוא, התחלת הלשון, "ויקרא האדם שמות", והנפילים, שנפלו ושהפילו את העולם [מדרש], "המה הגבורים אשר מעולם אנשי השם", שהביאו שממון לעולם [שם]. "אשר אמרו ללשוננו נגביר, שפתינו אתנו, מי אדון לנו". ורוח ד' למלא את כל

מחשכי העולם אורה הופיעה על בחיר המין האנושי, שקרא את עצמו ערל שפתים, כבד פה וכבד לשון. וכן הדבר הולך ג"כ[9] בדור היותר מאוחר, במי שמתדבק לשתות ממים הנאמנים, שמשם יצא אדון הנביאים, "כי מן המים משיתיהו". ולא במי שהוא חמוש בכלי נשק כבדים אנו צריכים להכות את הפלשתי הערל, - ערל בשר או ערל לב -, המחרף מערכות אלקים חיים ומערכות ישראל, כי לפעמים יאמר דוד הקטן "כי לא נסיתי באלה", כשירצה שאול להלביש אותו מדיו, כ"א[10] בחמשה חלוקי אבנים מן הנחל, שמשימם בילקוט הרועים, בקלע ובאבן, חמשה חומשי תורה וחמש תיבות, ש"י ד' אלקינו ד', שהם מתכנסים בתיבת אחד ע"י[11] הרועים, המתלקטים כולם בכל דור ודור, לבאר ולהסביר עומק חכמת דעת ד' אחד ואורה של תורה, בצירוף קטן של סגנון נהוג בתכסיסי מלחמה, כקלע ואבן, אע"פ[12] שאינו דומה כלל לקובע נחשת ושריון קשקשים של גלית, לא לחרבו ולא לעץ-חניתו, שהוא כמנור אורגים, ולא לחוצפתו של נושא הצינה שלפניו, מ"מ[13] הלא הוא בא בחרב ובחנית, ודוד בא אליו בשם ד' אלקי מערכות ישראל אשר חרף, ע"כ[14] תטבע האבן במצחת הנחשת של מצח אשה זונה, ואח"כ[15] תהי גם חרבו של גלית ביד דוד [תוכן רמזים מתיקוני זוהר]. והדוגמא נוהגת מאד בדור זה של עקבא דמשיחא, אשר חרפו אויביך ד' אשר חרפו עקבות משיחך, ברוך ד' לעולם או"א[16].

כתוב נא בני יקירי מכל פרטי פרטיות שלך, כאשר עשית זה כבר, בזה תשמחני מאד.

מפני הטרדא אקצר ואומר שלו'[17] וברכה לך ולכל אשר לך, צלח ורכב חזק ואמץ בתורה, ויראת ד' ברה וטהורה, צהלת רוח ושמחת לבב, במדות טובות ומעלות יקרות, יהיו תמיד בחבלך ותהי'[18] לאיש מצליח בעזה"י[19], כנפשך היפה ונפש אביך-מצפה אשרך בכל לב,

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. תוב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
4. תרס"ו - השנה תרס"ו (1905/1906)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. הי' - היה
7. יהי' - יהיה
8. הקב"ה - הקדוש ברוך הוא
9. ג"כ - גם כן
10. כ"א - כי אם
11. ע"י - על ידי
12. אע"פ - אף על פי
13. מ"מ - מכל מקום
14. ע"כ - על כן
15. ואח"כ - ואחר כך
16. או"א - אמן ואמן
17. שלו' - שלום
18. ותהי' - ותהיה
19. בעזה"י - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת מ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג מרחשון תרס"ז - יפו **נמען:** בנו, צבי יהודה

הרב קוק מבקש מבנו הרצי"ה לכתוב לעיתים קרובות, ומייעץ לו ללמוד גם פלפול בספרי האחרונים, ולקבוע זמן מסודר למוסר ולעיון. הרב קוק מבקש לדון לכף זכות מי שמקל בכבודו. הרב קוק מעודד את ר' יעקב משה חרל"פ בהדפסת כתבי ר' צבי מיכל שפירא, אך מבקש שישמור על בריאותו. בסוף הרב קוק מסביר שאגדות חז"ל נכתבו כביטוי טבעי של חזיון הנפש, ולא לשם מגמה.

עיקרי הדברים

- הדרכה בלימוד: פלפול, מוסר ועיון.
- לימוד זכות על מי שפוגע בכבודו.
- טבען של האגדות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו תוב"א[3], י"ג מ"ח תרס"ז[4].

בני אהובי חמדת נפשי ולבבי שליט"א[5].

שמחתני בדבריך הנעימים ומאירים. מה מאד חפצתי לכתוב לך דברים ארוכים, אבל ידעת גם אתה מבלעדי את המניעה הרגילה. נא שלא לקמץ במכתביך היקרים, ולהרגיע רוחנו השוקק לדעת כמעט בכל יום משלומך וכל אשר לך.

כתוב נא את כל מהלך ענינך ופרטי לימודך, והרגל נא יקירי את עצמך ללמוד ולעיין ג"כ[6] לפעמים בדברי ספרי האחרונים בפלפול, כדי שתהי'[7] רגיל בסגנון החידוש שבהלכה כראוי בע"ה[8] ביושר ושכל טוב. וע"ד[9] לימוד ספרי מוסר ועיון, כמדומה שאיני צריך להעירך, הנך כבר רגיל בזה, ואקוה שלא תעזב את הרגילות הזאת, המביאה לכל טובה, רק שתקבע אותה בסדר יפה, שלא תבזבז כחות ולימודים ההלכיים יותר מהמדה. והשי"ת[10] ידריך אותך בדרכי יושר וצדק.

דר"ש[11] הר"א[12] מיכ"ז[13] שי'[14]. כן תדר"ש[15] הר"י[16] פורת שי' באה"ר[17].

וע"ד הרי"א[18] שי', תדינהו לכ"ז כמו שהנני דנו אני. כי לפי דעתו ודאי חושב הוא שיש תועלת או מצוה ח"ו[19] בהקלת ערכי, ואם הוא טועה בזה לפע"ד[20] אין ראוי להקפיד על שגגה. אקוה שלא יזיק לי זה מאומה, לא בחומריות ולא ברוחניות. ולשון הרמב"ם[21] באגרותיו הוא "המבקש להעלים מה שגלהו מוסיף לו גילוי". ב"ה הגיעו מכתבים מגדולים חשובים ע"ד[22] עק"ה[23] לטובה במעלה עליונה. יזכני נא השי"ת[24] למען שמו להגדיל תורה ולהאדירה, ולרומם את קרן ההגיון בפנימיותה של תוה"ק[25] לאמתתה, כדי לרומם עי"ז[26] קרן ישראל וקרן אה"ק[27] בכלל, שבזה תתרומם ג"כ קרנה של ירושלים עיר עז לנו. ישמח הר ציון תגלנה בנות יהודה.

אם יזדמן לך לראות את הרי"מ[28] חרל"פ[29] שי' תדר"ש באה"ר, ותאשרהו בשמי ע"ד עסקו בהדפסת כ"ק[30] של הגה"צ[31] רצ"מ[32] ז"ל[33], אבל תעירהו שישמור מאד מאד את בריאותו, ולא ישליך מנגד את נפשו אפילו בשביל הדפסת ד"ת[34] הנ"ל[35] שאפשר לחדש חד"ת[36] בכל יום וא"א[37] להחזיר נפש אחת מישראל לעולם [מלשון הר"מ[38] בה' מילה].

ע"ד הגדות הא"ר[39], ע"פ[40] רוב צפונות בהן שיטות שלמות ובקורת אדירה על כל הרע והכיעור שבמהלכי ע"ז[41] וכל אביזרהא, שדוקא בצאתם ממסגר צר ודחוק מאד של אגדה תמוהה הרבה תוכל להיות מוארת כל צרכה. וכך הוא טבע העיון של הדברים הנסתרים, אבל לא נכתבו מעולם דברים כאלה במגמה טנדנצית, להגיע על ידה לאיזה תכלית מכוונת, כשם שאין התפעליות שירית נכתבת לשם תכלית, כי"א כך היא הצורה הנפשית פנימה, ושירים שנכתבים לשם מגמה אין רוח השיר הטהור חל עליהם, וכמו-כן הגדות שנכתבות לשם כך הנן בכלל אגדות של דו-פי [כמו דו-פרצופין]. וכל תכנן של האגדות הטהורות והקדושות הנן העתקה נאמנה של חזיון הנפש בעולמה הפנימי, שזהו השפה שלה בטבע, והאמת המעשית יוצאת ע"פ קלסתר שלה ונותנת להחכמה את עבודתה, לכלול ולחבר את שני העולמות הללו יחד ביחודא שלים.

חזק בני ואמץ, חזק בתורה במוסר בד"א, ועל כולם ביראת ד' באמת ובאהבתו הנאמנה תגדל ותצליח בתורתו ית"ש[42], כנ"ה[43] ונפש אביך דבק באהבתך בכל לו"נ[44],

איה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. תוב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. ג"כ - גם כן
7. שתהי' - שתהיה
8. בע"ה - בעזרת השם
9. וע"ד - ועל דבר
10. והשי"ת - והשם יתברך
11. דר"ש - דורש שלום
12. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
13. מיכ"ז - שם אדם - דורש פענוח
14. שי' - שיחיה
15. תדר"ש - תדרוש שלום
16. הר"י - הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. באה"ר - באהבה רבה
18. הרי"א - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, א (למשל: יעקב + אברהם) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
19. ח"ו - חס ושלום
20. לפע"ד - לפי עניות דעתי
21. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
22. ע"ד - על דבר

23. עק"ה - עיר הקודש
24. השי"ת - השם יתברך
25. תוה"ק - תורתנו הקדושה
26. עי"ז - על ידי זה
27. אה"ק - ארץ הקודש
28. הרי"מ - הרב רבי י... מ... (שם אדם)
29. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
30. כ"ק - כבוד קדושת
31. הגה"צ - הגאון הצדיק
32. רצ"מ - ר' צבי מיכל (שפירא)
33. ז"ל - זכרונו לברכה
34. ד"ת - דברי תורה
35. הנ"ל - הנזכר לעיל
36. חד"ת - חידושי תורה
37. וא"א - ואי אפשר
38. הר"מ - הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
39. הא"ר - האליה רבה
40. ע"פ - על פי
41. ע"ז - עבודה זרה
42. ית"ש - יתברך שמו
43. כנ"ה - כנפשו היקרה
44. לו"נ - לב ונפש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת מה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרס"ז) - יפו **נמען:** בנו, צבי יהודה

הרב קוק מתנצל שלא כתב באריכות. הרב קוק דואג לסידורי האכסניה והאוכל של בנו הרצי"ה, כדי שלא יתבטל מלימודו. הרב קוק משיב על הערה למדנית בעניין שבועה ו"שתי כיתות עדים". הרב קוק גם כותב שההשגה הרוחנית הבהירה ביותר באה מתוך אמונה שלמה, וההשכלה היא רק גורם לה. הרב קוק לא חושש מהשגות שיודפסו נגדו, ומזרז את בנו הרצי"ה להפיח רוח חיים ושמחה בכל מקום.

עיקרי הדברים

- אמונה שלמה כיסוד ההשגה הרוחנית.
- דאגת אב לבנו הרצי"ה בירושלים.
- עיון הלכתי בדיני עדים ושבועה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו תוב"א[3] (תרס"ז[4]).

בני יקירי אישון עיני שי'[5].

כמה צער יש לי על אשר לא יכולתי לכתב לך על אתר על דבריך הנעימים, תוכל אתה לשער מבלעדי. נמלאו עשתונותי בדבריך האהובים, ואמרתי הנה אשב ואמלא גליון גדול להשביע נפשך היקרה, השוקקה לדברי, והנה הופרעתי ונתבטלתי ממפריעים שונים, ולבי עלי דוי על צערך, וכמעט הסכמתי לכתב מכתב גלוי, ופשוט בושתי מעצמי לפטרך אפילו לשעה בזה. בראותי שחפצי אין עולה בידי לכתב בארוכה, הנני פוטר עצמי בקצרה עוד.

כתוב נא יקירי בפרטיות מעניניך, מה ואיך פגשת מעצורים באיזה אופן, ומה סבלת מזה, ואם יצאת עתה מזה הסבל, ואם כבר סדרת עניניך. וע"ד[6] האכסניא אמנם קשה להסכים לשכור דירה על שנה, אך אולי תשיג עד המשך דירה קרובה לישיבה.

שתהי'[7] אתה לבדך העסקן בסעודתך, אפילו הארעית, חוששני מביטול זמנך היקר, וגם כמדומה שחסרות לך הידיעות הקפיליות.

להרי"מ[8] חרל"פ[9] שי' תד"ש[10] באה"ר[11].

הערתך ע"ד[12] היתור "שי"ל עדים" טובה ונכונה, וכן התי' נכון ב"ה. ויש להוסיף, דאפילו אם נאמר דשני עדים או שתי כתי עדים המכחישים זא"ז[13] חשוב כמאן דליתא, וזה תלוי בשיטות גדולות בסוגיא דתרי ותרי, - ואם תוכל להשיג ס' דברי אמת להגאון הספרדי, טוב שתעיין את הקונט' תרי ותרי ותעמוד על יסוד הענין בע"ה[14], ואקוה שתוכל להקיפו יפה, - מ"מ[15] כאן כיון דעיקר שבועה זו תקנ"ח, כדי שלא יהי'[16] כ"א[17] הולך ותוקף כו'[18], אין שייך כ"א בתקיפה המצוי', ולא שיהי'[19] לכ"א עדים, שהוא מלתא דל"ש[20], ע"כ[21] אוקמי אדינא וחולקין בל"ש[22].

נהניתי בדבריך ע"ד ההגדות. וצריך לצרף תמיד, שאחר כל התנשאות המחקרים שלנו אין אנו משיגים כלל מה הוא רוממות הקדושה של נבואה, ויכולים אנחנו להסביר לעצמנו רק אופן קירוב, כמו שאנו מסתכלים באור העליון של דעת ד' ב"ה, וההשגה היותר בהירה וחיה באמת היא הבאה מתוך אמונה שלמה, שבאה עם המחקר הטהור, וגם קודם לו ואחריו. זאת היא מדת א"א[23] ע"ה[24], שאנו הולכים בדרכיו, "והאמין בד' ", ראש למאמינים. וא"א[25] להשיג שום השגה רוחנית באמת כ"א ע"י[26] קדושת אמונה שלמה, והחכמה והרחבת הדעת היא רק גורם להשגה ולא עצמותה, וכ"מ[27] שאדם זוכה ביותר להכנס בחדרי ידיעת השי"ת[28] הוא משיג יותר את בהירות השגת חכמת אמונת אומן. וכל עיקר תיקון הדור בכלל ובפרט תלוי בזה, וישועתם של ישראל וכבודם וישועת העולם כולו רק בזה היא תלוי'', שכ"ז שלא יזכו הבריות להרחבת הדעת של קדושת האמונה תהי'[29] כל חכמתם פרטית ומוגבלת, אבל עם עומק דעת האמונה נעשית היא כללית, כמו שהיא אצל השי"ת, "מה שהיא בתוך פיך" "ישקני מנשיקות פיהו". וחכם-לב שכמותך יבין דברי אלה בע"ה.

אם ידפיסו השגות על דברי, אפילו עם דברי זילזול היותר נמוכים, אקוה לשמו יתי'[30] שלא יזיק כלל הדבר, לא לי כשאני לעצמי, ולא לעצם הענין של מטרתי הקדושה, לרומם את קרן נשמת התורה בעמנו באה"ק[31]. אדרבא דברים חדים מביאים לידי התבוננות.

חזק בני ואמץ בתוי"ר[32], בשקידה, וחזרה, במדות טובות, באמץ וגבורה, וראה להפיח ג"כ[33] רוח חיים חדוה וטהרה בכל מקום שתוכל, כי לכך נוצרנו. ודי אלקים חיים יאזרנו עוז וגבורה, חכמה ודעת, ענות צדק ומשרים, למען שמו ולמען עמו ונחלתו עדי עד. דר"ש[34] הר"א[35] מיכ"ז[36] שי'. דר"ש מורך חביבי שי' באה"ר.

צלח ורכב ע"ד אמת בכ"ט[37], כנה"י[38] ונפש אביך מצפה אשרך בכל לב ונפש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. תוב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. שי' - שיחיה
6. וע"ד - ועל דבר
7. שתהי' - שתהיה
8. להרי"מ - ל + הרי"מ: הרב רבי י... מ... (שם אדם)
9. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
10. תד"ש - תדרוש שלום
11. באה"ר - באהבה רבה
12. ע"ד - על דבר
13. זא"ז - זה את זה
14. בע"ה - בעזרת השם
15. מ"מ - מכל מקום
16. יהי' - יהיה

17. כ"א - כי אם
18. כו' - וכולי (וכן הלאה)
19. שיהי' - שיהיה
20. דל"ש - דלא שייך
21. ע"כ - על כן
22. בל"ש - בלא שום
23. א"א - אי אפשר
24. ע"ה - עליו השלום
25. וא"א - ואי אפשר
26. ע"י - על ידי
27. וכ"מ - וכן משמע; לפני "ש..."; וכל מקום / וכל מה
28. השי"ת - השם יתברך
29. תהי' - תהיה
30. יתי' - יתברך
31. באה"ק - בארץ הקודש
32. בתוי"ר - בתורה ויראה
33. ג"כ - גם כן
34. דר"ש - דורש שלום
35. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
36. מיכ"ז - שם אדם - דורש פענוח
37. בכ"ט - בכל טוב
38. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב טבת תרס"ח - יפו **נמען:** אחיו, ר' שמואל הכהן

הרב קוק כותב לאחיו על בדידותו הרוחנית: אין לו עם מי לשוח שיגיע לנקודת חפצו. בנו צבי יהודה מצא שהכתבים שהעתיק צריכים עוד עיבוד, והחל להעתיקם מחדש בסידור אחר. הרב קוק מספר שקיבל את 'דורות הראשונים' וכתב למחברו. את אחיו הרב קוק מבקש לקבוע עתים לתורה.

עיקרי הדברים

- בדידות רוחנית של הרב קוק.
- עריכת כתביו בידי בנו צבי יהודה.
- עידוד האח לקבוע עתים לתורה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ב טבת תרס"ח[4].

אח יקר ואהוב שמואל שליט"א[5].

עברו ימים רבים ולא כתבתי לך, יקירי, מפני טרדות נפשי הרבות.

כן מעניני הרוחניים ידעת, שגדול מאד הוא חפצי ובידי אין עולה כלום בעוה"ר[6]. אין לי עם מי להשיח לבבי, לא מזקנים ולא מצעירים, שיוכלו להגיע עד קרוב לנקודת חפצי, וזה מיגעני הרבה.

הכתבים שהעתקתי בקצת הטבה, מוצא צב"י[7] שי'[8] שהנם צריכים עדיין עיבוד וסידור, והצדק אתו. אבל כמעט א"ז[9] ביכלתי. הוא שי' התחיל להעתיקם עוד מחדש, ע"פ[10] סידור שהציע שאולי יהי'[11] יותר מקובל, אבל מי יודע אם יהי' זריז בעבודתו שלא להניחה. הנני משליך על השי"ת[12] יהבי בין בעניני הגשמיות ובין בעניני הרוחניים. ה"דורות הראשונים" קבלתי, וערכתי לו מכתב בתודה ובהערות מענין ספרו, והזכרתיו ג"כ[13] ע"ד[14] רעיוני, אולי תהי'[15] מאת ד' לצאת פעולה לטובה, אפי'[16] ע"י[17] מי שאינו הגון וכדאי כמוני בעניי.

כתוב נא, יקירי, מכל אשר עמדך לטובה, ומה טוב יהי' אם תוכל לשמחני, כי עתה בהיותך בודד וברשות עצמך הנך קובע ג"כ עתים לתורה, אשר ידעתי נאמנה כי כן הוא ג"כ חפצך הטהור הפנימי.

אחתום בברכה ועתרת שלו'[18], כנה"י[19] ונפש אחיך מצפה אשרך מברכך באה"ר[20],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

6. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
7. צב"י - צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
8. שי' - שיחיה
9. א"ז - אין זה; ב"של א"ז הרב": אבי זקני
10. ע"פ - על פי
11. יהי' - יהיה
12. השי"ת - השם יתברך
13. ג"כ - גם כן
14. ע"ד - על דבר
15. תהי' - תהיה
16. אפי' - אפילו
17. ע"י - על ידי
18. שלו' - שלום
19. כנה"י - כנפשו היקרה
20. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רכא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה מנחם אב תרס"ט - רחובות **נמען:** אחיו, ר' שמואל הכהן

על ההקדמה וההשלמות ל'שבת הארץ': בנו צבי יהודה מעתיק לאט, והרב קוק מציע שהאח יעתיק בירושלים. הרב קוק גם מבקש מאחיו למצוא את ר' משה ברנשטיין מיריחו בעניין קניית ככר הירדן, כי אגודה מביאליסטוק פנתה בעניין. הכול בסוד.

עיקרי הדברים

- השלמות ל'שבת הארץ'.
- קניית קרקע בככר הירדן - בסוד.

נוסח האגרת

ב"ה[1], רחובות ת"ו[2], כ"ה מנ"א[3] תרס"ט[4].

אחי יקירי וחביבי, החכם היקר ושלם מהר"ש[5] הכהן שליט"א[6], וכא"ל[7], שוי"ר[8].

מעבודות שונות ופיזור נפש לצדי צדדים והחלישות הרגילה, ד' יחזקנו, מיעטתי בכתיבה. גם ע"ד[9] ההקדמה, המבא, וקו"א[10] והשמטות לשה"א[11], הדברים נמשכים לאטם, מפני שצב"י[12] שי'[13] מעתיק מה שאני כותב ומה שנמצא אצלי משכבר הימים. והנה הנכתב אצלי בדיו אוכל לחתוך את העלים ולשלח לך, (אע"פ[14] שאני חושש על הכריכה של הקובץ, שהיא טובה) מפני ההכרח. אבל יש לי מהכתוב בעט עופרת, שצב"י שי' מעתיק, אם תקבל עליך שיועתק בירושלים אצלך ע"פ[15] השגחתך, כמובן אתקן בתחילה בדיו המקומות המטושטשים, אם יצא הדבר בלא איחור בע"ה[16], ואחכה לתשובתך.

אבקשך, אח יקר, להשתדל בטובך למצא את ר'[17] משה ברנשטיין הדר ביריחו. הוא נמצא במאה-שערים, מתפלל שם בביהכ"נ[18] (מפני שהוא אבל, ל"ע[19], ושומר את התפילה בציבור מה שאין לו ביריחו). הוא הציע לפני, זה כמה, ע"ד קנין ככר הירדן, ועתה בא אלי מכתב בשם אגודה חשובה מביאליסטאק בדברים רציניים ע"ז[20], והסכמתי ביחד עם מר זקס מפה, שהוא חם בזה, שיבא פה במוקדם האפשרי, כדי שנדע ממנו ראשית ידיעה. כמובן שאח"כ[21] יהי'[22] צריך להכון לקראת מקוריות יותר מאוששת. אבל הכל כדאי לעשות בשביל ככר חמד של אה"ק[23], שישוב לקנין ישראל. עשה יקירי בזה כמה שתוכל.

הנני חותם בכל רגשי אהבת אח בברכה נאמנה, אחיך,

אברהם יצחק ה"ק

כמובן שהענין ע"ד הקני' צריך להיות בסוד גדול. הנ"ל[24]

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. מנ"א - מנחם אב

4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. מהר"ש - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. וכא"ל - וכל אשר לו
8. שוי"ר - שלום וישע רב
9. ע"ד - על דבר
10. וקו"א - וקונטרס אחרון
11. לשה"א - לשבת הארץ (ספרו של הרב)
12. שצב"י - שצבי יהודה (בנו של הרב קוק)
13. שי' - שיחיה
14. אע"פ - אף על פי
15. ע"פ - על פי
16. בע"ה - בעזרת השם
17. ר' - רבי
18. בביהכ"נ - בבית הכנסת
19. ל"ע - לא עלינו
20. ע"ז - על זה
21. שאח"כ - שאחר כך
22. יהי' - יהיה
23. אה"ק - ארץ הקודש
24. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקסב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו תמוז תרע"ג - רחובות **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק מבקש מבנו הרצי"ה להעביר מכתב לירושלים ולהביא ספרים: הכרך שהרב קוק כותב על ביאורי הגר"א, חושן משפט עם ביאור הגר"א, 'אדם ישר', 'ארבע מאות שקל כסף', ואולי גם קובץ הרשימות האחרון. הרב קוק נמנע מלהזמין את הרב חרל"פ בגלל צפיפות ומחשש לדיבורים. הרב קוק מזמין את גיסו, הרב יוסף רבין, לבוא.

עיקרי הדברים

- רשימת ספרים.
- ביאורי הגר"א.
- שיקולים בהזמנת הרב חרל"פ.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ט"ו תמוז תרע"ג[2] (רחובות).

בני יקירי שליט"א[3].

הנני מליט מכתב לירושת"ו[4], תזדרז בטובך לשלחו, צר לי שנתאחר כפי הנראה מכתבי להם כ"כ[5] זמן.

בתוך הספרים תטיב להכניס את הכרך שאני כותב על ביאורי הגר"א[6] ושני חלקי חו"מ[7] עם ביה"ג[8], וספר "אדם ישר" ו"ארבע מאות שקל כסף" של שכנינו. ואולי גם הקובץ שגמרתי מקרוב ברשמי הרעיונות, אם אינו נחוץ לך אם תרצה להתעכב בבית כעת.

ע"ד[9] ביאת ידיד לבבינו הרימ"ח[10] שי'[11], אף שהי'[12] לי לנחת רוח חוששני מדוחק המקום של הדירה, שלא תסבב טרדא לשנינו, וגם משום לזות שפתים שלא יאמרו עליו אוהבינו האמיתיים או המדומים שהוא שליט"א מטרידני בזמן המרגע, אף שבאמת חברתו שי' היא לי עידון ומנוחה פנימית, אבל חושש אני על כבודו היקר לי מאד. ע"כ[13] הנני כעת מונע מלבקשו.

אם יתאחר קצת בואך כתוב נא בפרטיות מהכל.

חביבי גיסי הג"ר[14] יוסף רבי שליט"א, יודיעני נא משלומו הטוב, ואולי יואל לבא על איזה ימים להנפש מעמלו ולהחליף האויר. בטח יקרב כעת יותר את חברי המקשיבים, בקרבה רוחנית, בהיותי רחוק מהם. הנני דו"ש[15] כולם באה"ר[16]. יוכל להיות שאיחד להם דיבור באיזה מכתב בל"נ[17] כשאמצא לזה שעת הכשר.

והנני בזה שלכם

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם

2. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. לירושת"ו - לירושלים תבנה ותכונן
5. כ"כ - כל כך
6. הגר"א - הגאון רבי אליהו מווילנה
7. חו"מ - חושן משפט
8. ביה"ג - ביאור הגר"א
9. ע"ד - על דבר
10. הרימ"ח - הרב יחיאל מיכל? - שם אדם
11. שי' - שיחיה
12. שהי' - שהיה
13. ע"כ - על כן
14. הג"ר - הגאון רבי
15. דו"ש - דורש שלום
16. באה"ר - באהבה רבה
17. בל"נ - בלי נדר

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרע

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' אדר תרע"ד - יפו **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה (בדרכו לאירופה)

הרב קוק שמח בגלויות מאלכסנדריה ובמברק מטריאסט, ומבקש פרטים: איך התקבל, איפה הרציי"ה אוכל, לומד ומתפלל. 'יחזק ואמץ'. ב-י"ז באדר ימלאו להוריו שבעים שנה. הכתיבה קשה לו דווקא מרוב רגשות. דרישת שלום לרב הלברשטאט.

עיקרי הדברים

- שמחה בבשורות.
- שאלות על מצבו.
- שבעים להוריו.

נוסח האגרת

ב"ה, עה"ק[1] יפו ת"ו[2] י' אדר תרע"ד[3]

בני מחמדי' היכול אתה לשער את משוש לבבנו כשקבלנו את הכרטיסים מאלכסנדריה, וכמו כן היום ד"ש[4] ממר מהריי"ח[5] מפתח-תקוה. רב תודות לך בני יקירי, על אשר הואלת לשמח לבב הורים, הקשורים רק ברעיון שלומך ואשרך, בטח תאחז דרך קודש זה גם לימים יבאו עלינו לטובה בע"ה[6], ותשמחנו בבשורת שלומך הכל באר היטב מכל פרטי מצבך, איך נסעת ואיך באת, איך נתקבלת ואיך נתישבת, איפה תאכל ותלין, ואיפה תתפלל ותלמד, עם מי הנך מקושר בקשרי הכרה, ומה מצאת בכלל בנוגע להענין אשר ציירת לך, שבעבורו הסכמת לקבל עול גלותך מארץ חמדתנו. הכל הכל ודאי תבאר בע"ה באר היטב.

ואתה יקירי, חזק ואמץ. היה לאיש חיל, עז ד' אלקי אמת אהבתו, יראת כבוד הדרו בעונג ושלות צדיקים, רוממות דעה והכרה בהירה, אור תורה ונר מצוה, ישמח תמיד את נפשך העדינה והברה, רק חזק ואמץ.

תל"י[7] על החוה"ש[8] אשר עמנו כולנו, כה לחי. ביום י"ז אדר הבע"ל[9] ימלאו להורי היקרים שליט"א[10] שבעים שנה, שניהם בני גיל המה ב"ה[11]. יתן השי"ת[12] וינובו בשיבה טובה, דשנים ורעננים יהיו, ימים רבים על ימיהם יוסיף מחיה חיים ב"ה, ונזכה כולנו יחד אתם לראות רב נחת מכל יקירי לבבינו ומכל ישראל, בתשועת ד', לרומם קרן לעמו בתהילה לכל חסידיו.

הנך יודע יקירי את תכונתי, במניעות אשר ימנעוני מכתיבה, אע"פ[13] שמלא הלב על כל גדותיו שטף רגשות והגיונותיו, ואולי דוקא בשביל כך הכתיבה קשה, והנני חותם בברכה ונשיקות מאליפות, אביך,

אברהם יצחק ה"ק

תל"י קבלנו את הטלגרמה מטריעסט. ישר כחך. הנ"ל[14] ד"ש באהבה להדרת כבוד הרב הגאב"ד[15] דמתא הלברשטאדט שליט"א. הנ"ל

1. עה"ק - עיר הקודש
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
4. ד"ש - דרישת שלום
5. מהריי"ח - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, ח (למשל: יעקב + חיים) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. בע"ה - בעזרת השם
7. תל"י - תודה לא-ל יתברך
8. החוה"ש - החיים והשלום
9. הבע"ל - הבא עלינו
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. ב"ה - ברוך השם
12. השי"ת - השם יתברך
13. אע"פ - אף על פי
14. הנ"ל - הנזכר לעיל
15. הגאב"ד - הגאון אב בית דין

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרפא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' ניסן תרע"ד - יפו **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

שבח על קיום הבטחה לר' ב' ועל ההקפדה מגניבת דעת: 'הדקדוק במעשים לפלס הכול על פי התורה' הוא עיקר. 'הקנאה הלאומית' שלמד מהאוסטרי היא 'אש קודש', וטוב ללמוד 'מן ההדיוט'; היא יסוד אורו של משיח, שהצדק אזור מותניו. על 'עקרות כנסת ישראל' - כתשובת ברוריה. הלכות: אלכסנדריה אסורה בהשתקעות (רמב"ם מלכים ה ז), וכך גם פורט סעיד; ברכת הדרך; צורות ע"ז לנוי; 'כינוי שם לגנאי'.

עיקרי הדברים

- דקדוק במעשים.
- קנאה לאומית - אש קודש.
- ישיבה באלכסנדריה.
- ברכת הדרך.
- כינוי לגנאי לע"ז.

נוסח האגרת

בעזהי"ת[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י' ניסן תרע"ד[4]

בני מחמדי שליט"א[5],

לא כפי המדה הראויה למכתבך היקר מעולף-הספירים אוכל לכתב לך תשובה.

אנסה אמנם לעבור על פרחיך העדינים אחד לאחד.

ריש מלין תודה וברכה למעונה אלהי-קדם צור ישענו, אשר נחך בדרך ישרה בים וביבשה, ויאר פניו אליך לתן אותך לחן ולחסד במקום-מגורך. יהי שמו הגדול מבורך לעד, וממקורות החסד והחן, אשר נפתחו עליך, פלגים רבים יבלי-מים נאמנים יזלו, לרוות אותך בנחלי-עדנים ברב נחת ועונג, שלוה ושמחה, אור תורה וחכמה, גבורה ואמץ-חיים ועזוז יראת-ד' הרעננה, עם כל תענוגי אהבתה, מאירת-עינים ומשיבת-נפש, באור-תורה ונר-מצוה וכל חמדת המדות המפוארות, שהן תפארת לעושן ותפארת לו מן האדם, ונזכה לראותך בתור המעלה על אדמת-הקדש.

תשואות-חן לך על אשר קימת מוצא-שפתיך למר ב'. הכרת-טובה וקיום-הבטחה - יסודות המוסר ושרשיהם הם העולים למעלה בקודש. ואשמח מאד שלא העבירה טרדתך אותך מאורח-ישרים סלולה זו, ותעלוזנה כליותי בדבר שפתיך מישרים, ועוד הוספת על שמחתי בנקיות-דעתך להרחיק מדבר-שקר ומחשש גנבת-דעת, וכונת אל האמת כפסק שו"ע[6] חו"מ[7] סי'[8] רכ"ח ס"ו ע"פ[9] הגמרא.

ובאמת שימת-הלב על הדרכים והדקדוק במעשים לפלס הכל ע"פ התורה והמוסר, - מדה זו בעצמה מכל הון יקרה היא, והיא חשובה באיכותה מכל הפרטים המתכונים על-ידה, מפני שרוח-טהרה זה כולל בתוכו את תמצית-הקדש של תורת-חיים, המודיעה לאדם את הדרך ילך בה והמורה אותו ביחוד,

שדרך-החיים הוא דבר שתמיד בעמוד-ולמוד קאי, נגד דרכי-רשעים שהם באפלה ואינם באים כלל לידי הכרה זו, שדרך-חיים צריכה להיות מפולסת, ולא ידעו במה יכשלו, והצד המעולה שבהם אינו כי-אם מתאר את החיים ולא מורה את דרכיהם.

הקנאה הלאומית, אשר עוררת עליה ולמדת אותה מהאוסטרי, גם היא אש-קדש היא בטבעה של הנשמה הבריאה והטהורה קבועה, והיא המוציאה אל-הפעל את הגודל של הגבורה אשר לגבורים אנשי-שם, אשר לברכה יזכרו לעד בתולדה ב"זה ספר תולדות אדם", שהוא כלל גדול בתורה ואע"פ[10] שהאש הישראלית יורדת היא מן השמים, מקורה ממעין-הקודש העליון של אהבת כל היצור בתכונתו האידיאלית האלהית, המתרוממת לאהבת ד' בצורתה הזכה המשלחת בתוך לשדה הרוה את כל הנטיעות הנשמתיות היותר עזיזות וטהורות אשר מעולם, מ"מ[11] מצוה להביא מן ההדיוט קנאת-עם טבעית, שיחוסה מתגלה בעולם-החיים ע"פ הטוב והאור שהליכותיה המתגלות מביאות בעולם, שהוא יסוד אורו-של-משיח, ש"הצדק אזור מתניו והאמונה אזור חלציו" ושלום-העולמים על דגלו חונה תמיד, לכל האדם ולכל היקום.

ואותם האומללים, שהם רואים סימני-עקרות בכנסת-ישראל, מחזת-לבם ידברו כראוי להם. שהרי דומה היא כנסתנו הנאצלת-בקדש לאשה עקרה שלא ילדה בנים לגיהנם, כתשובתה של ברוריא להההוא מינא, ועל-זה הלא סלה נרנן למחולל ומוליד צדיק כביר ב"ה[12].

ע"ד[13] אלכסנדריה, כתב הרמב"ם[14] בפ"ה ה"ז[15] דמלכים שהיא בכלל האיסור, ומקורו טהור מש"ס מפורש בפרק "החליל", כדמפרש ה"כסף-משנה" שם, ובטח ידעת שאין האיסור כי-אם להשתקע ולא לעבור, והאסור מתחיל מן הים הגדול כדי הר"מ[16] שם, והוי נמל-סעיד בכלל.

ע"ד ברכת-הדרך באמצע הדרך, מסתבר לי שאם יאחר בדרך יותר מה' ימים, שאז לפי משמעות הפוסקים שוב לא יברך, ראוי שיברך כיון שבא ליבשה, וברוך ד' יום יום, אבל אם בתוך חמשה ימים יבא למחוז-חפצו הקבוע, יותר טוב לכלול בברכה אחת על החסד הכללי של כל הדרך. מיהו גם בהפסק של שלשה ימים המברך לא הפסיד, כיון דעכ"פ[17] נכון שלא לאחר שלשה ימים ודאי לא הויא בכלל ברכה-שאינה-צריכה, כיון דאיכא הידור-מצוה לברך בתוך שלשה.

נהניתי משמחת-מצוה שלך בנשיאת-כפים, שבאמת היסוד הפנימי של המצוה היא שמחתה, שבה מאיר אור קדושת האמונה החבויה במעמקי הנשמה, המודאת לאדם שהעושר של מצות-ד' הוא נעלה ונשגב מכל סגולות-מלכים ואוצרות-אדירים. והרגיש כבר הר"ח[18] קרשקש ז"ל[19] בספרו "אור ד'", לבסס את רגש קדושת האמונה על אשיות השמחה התמידית והקבועה באופי הנשמה, המטוהרת בטהרה העליונה, ויותר מזה דבר האריז"ל[20] למושפעיו, בנעצו את עומק יסוד הרחבת דעתו המאירה באור קדשי-קדשים - ביסוד שמחת-המצות אשר לו. וכמה יקרה היא מצוה חשוקה בעת יוקר-מציאותה כבכורה בטרם קיץ וכענבים והדס במדבר.

ובענין הסתכלות בצורה של נוי, מדהתוס' שבת קמ"ט אי ד"ה[21] ודיוקני נראה דלנוי מותר, ומ"מ[22] מדת-חסידות דבנן-של-קדושים שייכא גם על זה, ולפ"ז[23] נראה דס"ל[24] דע"ג המטבעות היו הצורות

של נוי ואינן של ע"ז[25], או אינם מחלקים בין אם הצורה היא במקום אחר של ע"ז, כיון דכאן אינה ע"ז; והכי מסתבר, שהרי מצורות ע"ז היו ג"כ[26] אפילו צרור אפילו קיסם ואפילו אבק שברגליהם, א"כ[27] בכל דבר י"ל[28] שיש במקום אחר צורה כזאת לע"ז, אלא שהעיקר תלוי בצורה זו עצמה. אך מדהתוס' בע"ז, המצוין שם, דף נ' ע"א[29] ד"ה ה"ג, נראה דלנוי ג"כ אסור ו"צורתא דזוזא" דהויא רק מדת-חסידות הוא מפני הרגילות, אבל חוץ מזה גם לנוי גם איסורא איכא. והדבר שנוי במחלוקת. שיטת הרמב"ם והרא"ש[30] היא, שאין האיסור כ"א[31] בע"ז, ומטעם הנאה דע"ז אתי עלה, וכן פסק בשו"ע[32] סי' קמ"ב, והש"ך[33] העיר שם כבר בשם תוס'[34] והרא"ש דלנוי מותר, אבל שיטת רש"י[35] והערוך והר"ן[36], הביאם ברכי יוסף שם, מבוארת דגם לנוי אסור, ונראה שיש שלש שיטות בדבר: דהרדב"ז[37] כתב בשם התוס'[38] דמיירי כשעשה לשם ע"ז היא עבדה עדיין, ונראה שדעת הרמב"ם והשו"ע[39] היא לקולא, דדוקא כשעבדה, ודעת רש"י והערוך דאפילו בנוי בעלמא.

וע"ז שנתבטלה, מסתבר לכאורה דלא עדיפא מע"ז שלא נעבדה, אע"ג[40] דקיי"ל[41] דאינה אסורה, אלא דצריך לאוקמי לפ"ז[42] דוקא בע"ז של ישראל, דבע"ז[43] של נכרי קיי"ל[44] שכיון שפסלו נעשה כאלוהו. ואולי מיירי בצורות משמשי ע"ז, דבהם גם בשל גוי עבודה בעינן. והנני מוכרח לקצר.

נהניתי מכנוי שם של גנאי ל"עפיש", וי"ל[45] שגם בע"ז שאינה נעבדת, אע"ג דע"פ[46] הפוסקים מותר להזכיר שמה, מ"מ מצות כנוי שם לגנאי נוהג תמיד, שזהו מכלל מצות ביעור: "ואבדתם את שמם". ומסתפקנא בע"ז הכתובה בתורה, שאין בה משום איסור הזכרת שמה, אם יש מצוה של כנוי שם לגנאי, וי"ל דחיובא ליכא, מ"מ מצוה וחסידות איכא.

תחוג יקירי את החג הקדוש הבעל"ט[47] בחדוות-לבב, בחדות-ד' ואהבת תורתו ומצותיו וצפית ישועת חומות וחיל לגוי קדוש סגולת כל העמים על אדמת חמדתה וצלח ורכב ע"ד אמת ברוח נכון ולב מתנה.

אביך מנשקך ממרחקים מצפה לתשועת ד' בקודש.

אברהם יצחק ה"ק

---

1. בעזהי"ת - בעזרת השם יתברך
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שו"ע - שולחן ערוך
7. חו"מ - חושן משפט
8. סי' - סימן
9. ע"פ - על פי
10. ואע"פ - ואף על פי
11. מ"מ - מכל מקום
12. ב"ה - ברוך השם
13. ע"ד - על דבר
14. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
15. ה"ז - הרי זה

16. הר"מ - הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. דעכ"פ - דעל כל פנים
18. הר"ח - הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
19. ז"ל - זכרונו לברכה
20. האריז"ל - האר"י זכרונו לברכה
21. ד"ה - דיבור המתחיל
22. ומ"מ - ומכל מקום
23. ולפ"ז - ולפי זה
24. דס"ל - דסבירא ליה
25. ע"ז - עבודה זרה
26. ג"כ - גם כן
27. א"כ - אם כן
28. י"ל - יש לומר
29. ע"א - עמוד א
30. והרא"ש - ורבנו אשר
31. כ"א - כי אם
32. בשו"ע - בשולחן ערוך
33. והש"ך - ו + הש"ך: הש"ך - שפתי כהן
34. תוס' - תוספות
35. רש"י - רבי שלמה יצחקי
36. והר"ן - ורבנו נסים
37. דהרדב"ז - דהרב דוד בן זמרא
38. התוס' - התוספות
39. והשו"ע - והשולחן ערוך
40. אע"ג - אף על גב
41. דקיי"ל - דקיימא לן
42. לפ"ז - לפי זה
43. דבע"ז - דבעבודה זרה
44. קיי"ל - קיימא לן
45. וי"ל - ויש לומר
46. דע"פ - דעל פי
47. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרפב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד ניסן תרע"ד - יפו **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ברכה ליום הולדתו בערב פסח. לבתו רחמה נולד בן, שנקרא מנחם על ידי גיסו ר' יוסף רבין, וביום ההולדת הוא יום פטירתו של הצמח צדק מלובביץ'. על ציורים בדירה: אין חשש, כי ידוע שהבית של נכרי; פרצוף שלם עדיף לכסות.

עיקרי הדברים

- ברכה ליום ההולדת.
- ברית הנכד מנחם.
- ציורים בדירה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד ניסן תרע"ד[4]

בני מחמדי שליט"א[5],

מתוך העבודות המעשיות והרוחניות השונות הנני כמוכרח לקצר בברכתי המובאת לך כהיום, ביומא רבא דמעלי יומא דפיסחא, יום חירותנו ופדות נפשנו ויום הולדתך לאוי"ט[6]. היכילו גליוני עולם את כל רחשי הלב הכלליים והפרטיים שהם עולים בלולים, ומתמזגים יחד, והיו למאורות. בחדות ד' תשיש ותגיל, בקיום כל מצות הרגל הקדוש באהבה, ונזכה לשמח יחד בחדות ד' ועוזו, בהקרבת קרבן פסח במועדו, בבא כל ישראל ליראות לשמח באור ד', והדר כבוד עמו אשר ימלא עולם, ושמים וארץ יחדו ישקו וירננו, וכל נפש נכאה תגיל, ובאורים יכבד אל הכבוד, כי לו נאה ולו יאה, ברוך הוא ומבורך שמו עד עד.

תמול חגגנו שמחת ברית מילה לבן הנולד לרוחמה תחי'[7], וע"פ[8] רצון האב גיסנו הר"י[9] רבי שי'[10] נקרא שמו בישראל מנחם, ואופיי הדבר שאח"כ[11] נודע לי ע"פ[12] הלוח שהיום הי'[13] יום יא"צ[14] של הגרמ"מ[15] מליבאוויטש ז"ל[16], שחותם בתשו' רק בשם מנחם. יה"ר[17] שנזכה בקרוב לביאת מנחם ובגילה ורינה נודה לד' חסדו על עמו ועל נחלתו.

ע"ד[18] עדיי הדירה אינו כ"א[19] משום חשדא, והכל יודעים שהבית של נכרי ובכה"ג[20] ליכא חשדא. מ"מ[21] אם הוא פרצוף שלם טוב לכסותו באיזה דבר, אבל אם רק הראש לבד אין חשש כלל בכה"ג[22]. ובל"נ[23] אולי עוד אברר הדבר יותר אי"ה[24] במכתבים הבעל"ט[25].

ע"ד המזוזה, לע"ע[26] א"י[27] ספיקא דידך.

חזק ואמץ והיה שש ושמח בתורת ד' ותקות ישועתו ובחסדו יזכנו לשוש אתך ועם כל יקירינו וכל ישראל, וכל ישרי לב משוש בתשועה שלמה על אדמת קדשנו החמודה ואהובה, ארץ צבי צבאות עולמים, אביך מנשקך בעומק ידידות,

אברהם יצחק ה"ק

באה"ר[28] דו"ש[29] כל ידידיך ומקרביך, ביחוד כ'[30] הגאב"ד[31] שליט"א וכא"ל[32] וכל משפחתו הרוממה. שלו'[33] וברכת הרגל וכט"ס[34].

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
7. תחי' - תחיה
8. וע"פ - ועל פי
9. הר"י - הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
10. שי' - שיחיה
11. שאח"כ - שאחר כך
12. ע"פ - על פי
13. הי' - היה
14. יא"צ - יארצייט (יום הזכרון)
15. הגרמ"מ - הגאון רבי שמות שמתחילים באותיות מ, מ (למשל: משה + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
16. ז"ל - זכרונו לברכה
17. יה"ר - יהי רצון
18. ע"ד - על דבר
19. כ"א - כי אם
20. ובכה"ג - ובכהאי גוונא
21. מ"מ - מכל מקום
22. בכה"ג - בכהאי גוונא
23. ובל"נ - ובלי נדר
24. אי"ה - אם ירצה השם
25. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
26. לע"ע - לעת עתה
27. א"י - ארץ ישראל
28. באה"ר - באהבה רבה
29. דו"ש - דורש שלום
30. כ' - כבוד
31. הגאב"ד - הגאון אב בית דין
32. וכא"ל - וכל אשר לו
33. שלו' - שלום
34. וכט"ס - וכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרפג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד ניסן תרע"ד - יפו **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

אגרת פיוטית: אור הישועה 'מקשקש כזוג' בכל גבול הארץ; 'סודות יצירת עולמים... עומדים להתפרץ באורות מאופל'. אורחים באים ושבים מלאי התלהבות. 'עלינו המשא הנעימה לבסם הכול בבשמי אורות קודש... והיה על מצלות הסוס קודש להי"'.

עיקרי הדברים

- אור הישועה בארץ.
- תפקיד: לבסם בקודש.

נוסח האגרת

בעזהי"ת[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ד ניסן תרע"ד[4]

האפשר שיעלה בידי גם חלק אחד מרבבה מחפצי להציק לפניך אהבת-אב אצילית, המתעוררת בתעצומתה ביחוד בבא תור כתיבת מכתב לך, מחמדי, - ואני כבול בכבלי טרדותי וענות נשמתי מכל מפריעיה מאור-נעמה אשר שתו עלי סביב.

אמנם אגילה באלהי-ישעי, המשביעני צוף מתקי קדשו מלשד ארץ-חיים, אשר באורו וישעו זכני לשבת בה ולראות בעיני ברב חסדו צמיחת קרן ישועת עמו ההולכת ועולה, ב"ה[5]. ההרגשה של אור ישועה מקשקשת לפנינו כזוג, כל גבול ארץ-ישראל כולו אומר כבוד וקורא להתעוררות רוחנית ומעשית איתנה. והקול עוד יחזק, מיום ליום יתן אומר רב, ומפרק לפרק ישגא החזיון, חזון מופתי-עולמים, כי בא מועד למועד-מועדים, וסודות יצירת עולמים על גבול התעלומה עומדים מוכנים להתפרץ באורות מאופל. מלאי שירה ושכורי נחמה ותשובה יבאו גדודים מעברים לקומם חרבות ארץ חמדת-עולמים. אורחים רבים, ב"ה, באים ומלאי התלהבות וחבה הם שבים לארץ-גלותם, לעודד ולחזק. רוח-ד' מפעמת. ועלינו המשא הנעימה לבסם הכל בבשמי אורות-קודש, לעודד ענוים בישועה, להפיג את רוח הזוהמא דכופתא דחמרא, להפך הכל לריחות עדני-עדנים, "והיה על מצלות הסוס קודש לד"'. אור החסד מתגבר בעולם ואהבת-ישראל וארץ-ישראל הולכת ומתלהבת בשורש נשמתה של כנסת-ישראל, ונחלי עדניה ימתיקו כל המרורים, שיפעלו לאמץ כח ולהרים קול יעקב בעז ד'.

כולי שלך אביך

אברהם יצחק ה"ק

1. בעזהי"ת - בעזרת השם יתברך
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. ב"ה - ברוך השם

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרפז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט אייר תרע"ד - יפו **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

אתמול, כ"ח באייר, היה יום השנה לעלייתם לארץ. הרב קוק החל להדפיס אצל איתין רשימות בשם 'ערפלי טוהר', כמו שהן, בלי עיבוד - 'לחם חם כיום הלקחו'. הרב קוק עדיין לא החליט על הנסיעה לאגודה. דרישת שלום לרב הלברשטאט ולד"ר נובל.

עיקרי הדברים

- יום העלייה.
- 'ערפלי טוהר'.
- ספק בנסיעה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ט אייר תרע"ד[4]

שמחתה של תורה, אורה ועזה, חייה ופארה, עשרה והדרה יופיעו לך בני מחמדי לשד טלם, איתן ורענן, חזק ואמיץ, ברוח פורה והגיון פורח, המון נצנים מרחיבי דעת ומשיבי לב ונפש, יחננך חונן הדעת לאוי"ט[5].

ב"ה עבר עלינו יום אתמול כ"ח אייר, זה היום הגדול אשר בו זיכנו צור ישראל ב"ה לבא לארץ חמדתו ולראות בעינינו התחלת צמיחת קרן ישעו לעם קדשו בטח גם אתה מחמדי נזכרת מזה, הודות לד' על רב חסדיו, וברחמיו יוסיף לאמצנו לגבר חילים בעבודת ד' ועמו במכון הקודש.

תקפו עלי רגשי תשוקה להדפיס איזה מרשימותי כסדר כמו שהם והחילותי להדפיס אצל איתין בשם ערפלי טהר. כמה גליונות אסכים לא אדע. אקוה שהדברים כמו שהם בלא שרק ועיבוד גם הם יהיו לברכה, ואולי מהם ימצאו שברכתם תבולט דוקא ע"י[6] חסרון העיבוד, "לחם חם כיום הלקחו",

ע"ד[7] הנסיעה לאגו"י[8] עוד לא הסכמתי הסכמה ברורה. ינחנו ד' בעצה טובה.

חזק ואמץ בני יקירי. דר"ש[9] כל אוהביך ומקריבך הנכבדים, ביחוד כ'[10] הגאב"ד[11] וכ'[12] הד"ר[13] נוביל שליט"א[14] וכל יקירי קרתא קדישא, יברכם ד' בברכה עמוקה.

אביך מחבקך בדעו באהבה שגובה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. לאוי"ט - לאורך ימים טובים

6. ע"י - על ידי
7. ע"ד - על דבר
8. לאגו"י - לאגודת ישראל
9. דר"ש - דורש שלום
10. כ' - כבוד
11. הגאב"ד - הגאון אב בית דין
12. וכ' - וכבוד
13. הד"ר - הדוקטור
14. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרצג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א סיון תרע"ד - יפו **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק שמח ברעיונות הרצי"ה על השם 'ערפלי זוהר', אף שבאמת כתב 'טוהר'. הרב קוק מתקן לשון אבל לא משמיט. הרב קוק מבקש לדעת מה הרצי"ה לומד, וממליץ על ספרי הכללים: 'כריתות', 'גופי הלכות', 'שם הגדולים', 'ארעא דרבנן', 'יד מלאכי'. בשיעור הכוזרי דיבר על כך שההכרה הרוחנית שווה לחושים: המציאות קודמת, ו'הדעת והחושים הם חטיבה אחת'.

עיקרי הדברים

- 'ערפלי טוהר'.
- ספרי הכללים.
- שיעור הכוזרי: ההכרה הרוחנית.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"א סיון תרע"ד[4]

התענגתי במכתבך הגלוי, ברעיונותיך ע"ד[5] השם ערפלי זוהר, אע"פ[6] שבאמת "טוהר" כתבתי כדאמרי רבנן בשופרות. בכ"ז[7] הרעיונות הטובים והאידיאליים נשארים ברעננותם גם כשאין להם על מה שיסמכו, כ"א[8] כהררים התלויים בשערה, ולו שוגג ומשגה כתיב.

את הלשון אני מתקן לפעמים כיכולתי, אבל להשמיט דברים עדיין לא נסיתי, ואולי לא בא לידי עדיין מסוג זה.

לא כתבת לי מחמדי מפרטיהן למודיך, באיזה מסכת ופוסק, ואולי תעסוק באיזה ענין סוגיתי לבררו. ידעת תשוקתי להיות רגיל בספרי הכללים, כהכריתות, גופי הלכות, והאחרונים, ש"ש, ארעא דרבנן, יד מלאכי וכיו"ב[9]. הם אינם קשים לקנין ומועילים בהכללתם, וכבר העיר ע"ז[10] בשל"ה בחלק תורה שבע"פ[11].

הנני כותב דברי אלה בהיותי בחדרי שבדירת הב"ד[12], ומכתביך היקרים הנם בבית למעלה. ע"כ[13] לא אוכל לספק חפצנו כעת לדבר, ע"ד איזה פרטים שבמכתביך.

היום דברנו בשיעור הכוזרי, ע"ד השתוות חוש ההכרה הרוחנית לכל החושים שהמציאות צריכה להיות תחילה, ואח"כ[14] הפגישה הסוביקטיבית, ורווחא שמעתתא שהדעת והחושים הנם חטיבה אחת בתנאים שונים לפי האורגנים שמשתמשים בהם, כשינוי הביטוי שבמוצאות השפה.

ת"ל[15] על החוה"ש[16] אשר עמנו כולנו. חזק ואמץ בכ"ט[17]. באור ד' בשמחת תורה מצוה וחכמת ודעת. בבריות גופא ונהורא מעליא, כעתירת אביך מצפה אשרך בכל לב, מנשקך ממרחקים,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. ע"ד - על דבר
6. אע"פ - אף על פי
7. בכ"ז - בכל זאת
8. כ"א - כי אם
9. וכיו"ב - וכיוצא בזה
10. ע"ז - על זה
11. שבע"פ - שבעל פה
12. הב"ד - הבית דין
13. ע"כ - על כן
14. ואח"כ - ואחר כך
15. ת"ל - תודה לא-ל
16. החוה"ש - החיים והשלום
17. בכ"ט - בכל טוב

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תש

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד מנחם אב תרע"ד - קיסינגן **נמען:** הוריו וכל המשפחה

הרבנית ברופאים בברלין, והרב קוק עם צבי יהודה בקיסינגן. מהומת המלחמה שפרצה באירופה שינתה הכול. האסיפה של 'אגודת ישראל' כנראה תידחה, וקשה לראות את צער הרבים, במיוחד של נתיני רוסיה. הרב קוק אינו יודע מתי הדרך תהיה בטוחה לחזור.

עיקרי הדברים

- פרוץ המלחמה.
- ביטול האסיפה.
- חוסר ודאות בחזרה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], קיסינגן, י"ד מנ"א[2] תרע"ד[3].

הורי היקרים עט"ר[4] וכל יקירינו שליט"א[5].

ת"ל[6] על החוה"ש[7] אשר עמנו. הרבנית תחי'[8] עדנה בברלין לרגלי הרפואה, ואנכי עם צב"י[9] שי'[10] פה. המצב נשתנה מפני מהומת המלחמה, שהקיפה את אירופא כעת. ע"ד[11] האסיפה מסופקני אם תצא לאור. יותר קרוב שתהי'[12] נדחית לזמן בלתי מוגבל, וגם עניני הרפואה פה יגעים הם מפני שיבושי המצב, אף שב"ה[13] שקט ושלוה פה, אבל קשה לראות את צער הרבים, ביחוד מאחינו בני רו"פ[14], שאינם יודעים עצה איך לפנות, ולד' הישועה. אקוה שהכל יהי'[15] לטובה, לטובת הכלל ולטובת הפרט. למע"ה[16] כתבו נא מכל אשר עמכם, מבריאותכם של כאו"א[17] בפרט ואם באו פסח ושרה וביתם שי', ומה שלו'[18] הילדות שת', אם הן בירושת"ו[19] או ביפו ת"ו[20].

הנני מקוה אולי שתבא הרבנית תחי' על ש"ק[21] דנא הנה, אם לא יהיו המסעות מעוכבות מפני החילים.

הנני עוסק קצת ברפואות. לולא העיכובים הייתי נוטה לשוב הביתה במוקדם בע"ה[22], אבל א"א[23] לדעת כעת מתי תהי'[24] הדרך בטוחה, ביחוד בים, ולד' הישועה. ובודאי יזמין השי"ת[25] הכל ע"צ[26] היותר נעלה וטוב, לטובת כל המחשבות הטובות לעם ד' ולארה"ק[27] אשר אודותן שמתי פעמי לדרך כבדה זו, וברחמיו יושיענו בכל פינותינו לטובה,

הנני מחכה למכתבכם. בנכם עבדכם שואף לדעת שלומכם וטובכם, חותם ביראת הכבוד, ואחיכם מברככם ודוש"ט[28] ומצפה להודע משלומכם, מצפה לחסדי השי"ת לחדות פניכם בקודש בשובי לשלו'[29] אל אדמת קדשנו בקרוב,

הק' אברהם יצחק ה"ק

נתעכבו דברינו עד יום ועש"ק[30] עקב, ב"ה על החוה"ש אשר עמנו כולנו. הננו צמאים לדעת משלו'[31] כולכם. ישמחנו השי"ת בישועתו לחדות בשמחה על אדמת הקודש בקרוב.

הנני מלא תקוה בישועת ד' שכל הכווניות יהיו לטובה ולברכה לכלל ולפרט ברו"נ[32], והי'[33] זה שלו' ושמחה וכ"ט[34] כנה"י[35] ונפש בנם עבדם ואחיהם דוש"ט[36] כה"י[37],

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
4. עט"ר - עטרת ראשי
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. ת"ל - תודה לא-ל
7. החוה"ש - החיים והשלום
8. תחי' - תחיה
9. צב"י - צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
10. שי' - שיחיה
11. ע"ד - על דבר
12. שתהי' - שתהיה
13. שב"ה - שברוך השם
14. רו"פ - רוסיה ופולין
15. יהי' - יהיה
16. למע"ה - למעלה
17. כאו"א - כל אחד ואחד
18. שלו' - שלום
19. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
20. ת"ו - תבנה ותכונן
21. ש"ק - שבת קודש
22. בע"ה - בעזרת השם
23. א"א - אי אפשר
24. תהי' - תהיה
25. השי"ת - השם יתברך
26. ע"צ - על צד
27. ולארה"ק - ולארץ הקודש
28. ודוש"ט - ודורש שלומו וטובו
29. לשלו' - לשלום
30. ועש"ק - וערב שבת קודש
31. משלו' - משלום
32. ברו"נ - ברוח ונפש
33. והי' - והיה
34. וכ"ט - וכל טוב
35. כנה"י - כנפשו היקרה
36. דוש"ט - דורש שלומו וטובו
37. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשלה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א תמוז תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** ד"ר משה זיידל

הם שקלו לעבור לנוויישאטל, אצל ד"ר אשר, אך נשארו. את הוצאותיהם הם לוקחים בהלוואה מר' אברהם קמחי, וקשה לו לסבול זאת. הרב קוק מצטער שאינו יכול לפעול למען העם מהגולה, והשיעורים עם צבי יהודה מקלים עליו. אין להתייאש: 'מן השמות הגדולות... קרן ישועה עתידה לצמוח', ייבנה רוח חדש, ושום זיק טוב לא יאבד. 'אנשי מפעל ואנשי רעיון יוועדו עוד יחד על הרי ישראל'.

עיקרי הדברים

- מצבם בגולה.
- הלוואות מקמחי.
- נגד ייאוש.
- רוח חדש אחרי המלחמה.

נוסח האגרת

בע"ה[1], י"א תמוז העת"ר[2], ס"ט-גאללען יצ"ו[3]

שלו' וברכת ד' וטובו, לכבוד חביבי יקירי הרב החכם הנעלה, אוצר חמודות במעלות ומדות כליל תפארה, מו"ה[4] משה ד"ר[5] זידל שליט"א[6]. וכא"ל[7] עתרת שלו'[8] עדי עד.

ידידי ומחמדי, אין לי די התנצלות על האיחור הגדול, אשר אחרתי מהשיבה דברים על מכתביך הנחמדים, ראשון גם שני, רק גלגולי-הסבות של דחיות-הזמנים, סבוכי-הרעיונים וכבדות-העתים, הם הם אשר גרמו דחיית החובה החביבה, ואתך הסליחה.

רעיונות רבים עברו עלינו מעת הגיעונו מכתביך החמודים עד כה, בדבר מחשבותנו על-אדות ישיבתנו בגולה, בנודנו מארץ-חמדה, אשר עינינו ולבנו אליה הומים. חשב חשבנו ג"כ[9] במשך הזמן להעתיק את גלותנו לנאיישאטעל, מקום תחנותו של ידידנו היקר מר ד"ר אשער נ"י[10] אשר הרבה לבקשנו לסור אליו בהיותו מוכן להקצות בעדנו דירה הגונה, ובכל אותות אהבה חפץ למלא כל הדרוש למענו, ועד כה טרם החלטנו דברי ולעת-עתה הננו מעוכבים פה במקומנו הקודם, ועינינו צופיות לרחמי שמים שיאיר פניו אלינו להשיבנו למחוז-חפצנו אל אדמת-הקודש אשר גלינו ממנה.

זולת זה אשר תאבה חביבי לדעת מדבר מצבנו הגשמי, תל"י[11] לא חסר לנו מאומה עד כה, באשר הננו לוקחים מדי חודש בחדשו את צרכי הוצאתנו מיד היקר ר' אברהם קמחי מפה, ביד נדיבה, ותקותנו לסלק לו כל אשר אנו מקבלים ממנו, לעת ירחם ד' ויחוש לחנינו להשיב את שבותנו. ואם אמנם קשה לי מאד לסבול מעמד כזה, אף כי לא אדע עד כמה ימשך המצב לפי המבוכות והסיבוכים של עורכי המלחמות, נקוה לד' שלא יטשנו ולא יעזבנו, וימינו תסעדנו תמיד ברב חסדו, ויה"ר[12] שלא נצטרך לידי מתנת בו"ד ולא לידי הלואתם, כי ישיבנו אל מכון מאוינו במהרה בקרוב.

מה מאד הייתי חפץ שתתגלגל על-ידי, לפחות ע"י[13] גלותי, איזו פעולה או פעולות לטובת עניני כלל עמנו ולעניני ארה"ק[14] וישובה הרוחני והחמרי ביחוד. אמנם עד כה גם זאת לא עלתה בידי למורת רוחי. יושב אני רחוק מכל מרכז ומעטים המה מאד היחושים עם כל פועל ומשפיע מכל צד ופנה. ת"ל[15] שהזמין הדבר שבני צב"י[16] שיחי'[17] הוא עמנו, והנני מקיל את עול מעמסת הגלות ע"י שיעורי-תורה, ושיחות לפעמים. ובצפייתנו נצפה לאור ד', כי מתוך העלטה המקפת יבקעו קוי-אורה הלוך ואור עד נכון היום, בחסד-ד' על עמו ועל עולמו ויראיו.

ע"ד[18] השילוח של הכסף, רב תודות לך על אותות האהבה וההתענינות במצבנו, אבל כפי האמור תדע יקירי, שלא הי'[19] זה מן הצורך שתכביד עליך בשבילנו, בעת אשר ת"ל אין אנו חסרים דבר עד כה בעה"י[20]. ולולא כבודך היקר ואהבתך היינו שולחים לך בחזרה, אך לא יעשה כן בין ידידים נאמנים. יזכנו השי"ת[21] להועד יחד בהר צבי קודש, בשוב ד' את שבותנו, ונספר בטוב לבב את כל אשר עבר. בהודות לד', בהגלות טובו על עמו ונחלתו על אדמת ישראל וחבל נחלתו.

ואתה יקירי וחביבי, אל נא תמוד לי כמדתי, ואת מכתביך היקרים אל תעכב, ואל תמנע ממני מתקך וטובך בהודיע מכל אשר עמדך משלומך ומעמדך, ומה אשמח אם בית יבנה ד' לך, כאשר יאתה לכבודך ויקרת ערכך, ושבט הצדק ינוח על גורלך בעזה"י[22].

ואם כי מעורפלות הן המחשבות בעת-המבוכה הזאת, והפרטיות היא נבלעת כ"כ[23] במהומת הכלל, עד כי כמעט אובדת היא את דרכה, אבל חלילה, לא לנו, לא לנו, דרך היאוש ושפלות-הידים. אנו יודעים ברור, מאמינים ומכירים ברור, כי אל דעות ד' ולו נתכנו כל העלילות כולן, ומן השמות הגדולות הנעשות בארץ מכל ההרס הגדול אשר במחנות ישראל ובמערכות העולם בכלל קרן-ישועה עתידה לצמח. רוח חדש ודאי יתכונן בעולם, וכל תכונות העבודות השונות, המגמות והחפצים הטהורים, אשר טובי-לבב ואנשי-קודש הגו והרו מעולם ועד עולם, ישובו להתגלם בצורה יותר מפוארה, יותר מחוטבה ומבוררה, וזכי-רעיון וצחי-חפץ ימצאו בחיים הבאים להתחדש בעולם בסיס יותר אמיץ וחזק לכל הגיוני-לבב העדינים הנובעים ממקור קודש הקדשים. וממילא מובן, שמה שנוגע לאור ישראל, לצפיית ישועתו והגלות קרבת הכשרת גאולתו, כל אשר יזוכך העולם ומחשבותיו יתרוממו לחוגים יותר מחודשים בטוהר - הנה הכר מתרחב להתפשטות זיוה לא יבטל כל זיק של טוב אשר החל להגלות, כי דבר ד' אחור לא ישוב ריקם, כי-אם ישוב לפרח במובן יותר עמוק, יותר רענן, יותר מקורב אל מקורו העל הצביון המהותי שאליו הוא צריך לשוב.

אנשי-מפעל ואנשי-רעיון יועדו עוד יחד על הרי ישראל, ובדבר הרי ישראל. חסן-ישועות לגוי קדוש ישוב ויראה לאמרה חיה בעולם-החיים הגדול, אשר יתנער מתרדמתו השכורה מיין חמת תנינים של מלחמת רבת הדמים, שהננו רואים את פלצותיה, ממקור הקודש של האמונה הטהורה מורשה קהלת יעקב, ממקור ישועות חכמת עולמים, בדעת כבוד שם ד' אל עולם, הקורא הדורות מראש, הבונה עליות התולדה כולה במפלאות נוראות, בגלגלים נפלאים ומחוטבים, כבנין העולם הגדול המסודר בהדר גבורת תפארתו. ובשם אלהינו נזכיר ונקום ונתעודד ומכל עברים עוד יקיצו נרדמים, וזרמים חזקים ואמיצים, ורוחות מלאים חיים טהורים וקדושים ממקור ישראל בקרוב עוד יבואו לרומם רוח

ולשגב כל ישע וכל חפץ-קודש, והר-ד' וצבי נחלת ארץ חמדה תעשה עוד ביתר כבוד והוד, ברושם יותר עמוק וברור, לתל-תלפיות לכל בית ישראל, וממנו להמון רבה, לכל האדם ולכל היקום, כדבר ד' אשר נאמן.

והנני בזה ידידך הנאמן מצפה לתשועה, לעוז במעוז חדות ד' במרומי הררי צבי קודש במהרה בימינו בקרוב,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. בע"ה - בעזרת השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
4. מו"ה - מורנו הרב
5. ד"ר - דוקטור
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. וכא"ל - וכל אשר לו
8. שלו' - שלום
9. ג"כ - גם כן
10. נ"י - נרו יאיר
11. תל"י - תודה לא-ל יתברך
12. ויה"ר - ויהי רצון
13. ע"י - על ידי
14. ארה"ק - ארץ הקודש
15. ת"ל - תודה לא-ל
16. צב"י - צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
17. שיחי' - שיחיו
18. ע"ד - על דבר
19. הי' - היה
20. בעה"י - בעזרת השם יתברך
21. השי"ת - השם יתברך
22. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
23. כ"כ - כל כך

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשס

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א שבט תרע"ו - פריז **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה (בשווייץ)

הם הגיעו לפריז בשלום, וייצאו בבוקר. הרב קוק מבקש שישגיח על לבושו 'בכבוד ובנימוס', וילמד לזכר סבתו ביום הפטירה, כ"ח בשבט.

עיקרי הדברים

- בדרך ללונדון.
- לבוש מכובד.
- יום פטירת הסבתא.

נוסח האגרת

בעה"י[1], כ"א שבט עתר"ו[2], פריס.

בני יקירי שליט"א[3], באנו ב"ה[4] שלו'[5] פה, ונקוה בעה"י לצאת בבוקר כשעה השביעית. ינהלנו השי"ת[6] לשלו'[7]. חזק ואמץ בני ודר"ש[8] אהובינו הנכבדים כולם, וביחוד האדם ביקר הרה"ג[9] ד"ר[10] אשר שליט"א וביתו וכא"ל[11] והרה"ח[12] ד"ר הרץ שליט"א וכא"ל. הודיענו אם עלתה יפה מדת הבגדים. תבלה ותחדש ותשגיח על התלבושת שלך, שתהי'[13] בכבוד ובנימוס הראוי בע"ה[14], והכל לש"ש. שמחנו נא בדבריך היקרים מכא"ל[15] באר היטב. והי'[16] זה שלו', כנה"י[17] ונפש אביך מצפה אשרך,

אברהם יצחק ה"ק

הי"צ[18] של אמא זקנתך ע"ה[19] כ"ח דנא. רצון אמא תחי'[20] שתלמוד לע"נ[21]. פרופ' לוי איננו בביתו. ויבא אחר ש"ק[22] הבע"ל[23] כהודעת השליח.

הנ"ל

אמא חפצה לתן בשמה למשרתת מר קמחי פרנק.

ב"ה עד כה עברנו הגבולים בכבוד הראוי. יתננו ד' לחן בעיני כ"ר[24] גם לימים הבעל"ט[25].

הנ"ל

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ב"ה - ברוך השם
5. שלו' - שלום
6. השי"ת - השם יתברך
7. לשלו' - לשלום
8. ודר"ש - ודורש שלום
9. הרה"ג - הרב הגאון

10. ד"ר - דוקטור
11. וכא"ל - וכל אשר לו
12. והרה"ח - והרב החסיד
13. שתהי' - שתהיה
14. בע"ה - בעזרת השם
15. מכא"ל - מכל אשר לו
16. והי' - והיה
17. כנה"י - כנפשו היקרה
18. הי"צ - היארצייט (יום הזכרון)
19. ע"ה - עליו השלום
20. תחי' - תחיה
21. לע"נ - לעילוי נשמת
22. ש"ק - שבת קודש
23. הבע"ל - הבא עלינו
24. כ"ר - כל רואינו
25. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשסז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' ניסן תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בני צפון לונדון מתגעגעים אליו. 'הקודש העליון חבוי בכלי', והחול אינו אלא 'מסווה'. הקודש בא במועדו ומסיר את הצעיף. בליל הסדר החירות 'משחררת את רוחנו ורוח כל היקום', ומראה את 'חרותו המוחלטת' של הרעיון העליון מול כבלי 'חכמותיו הזעירות' של האדם. 'נצחנו והננו מנצחים את כלי'.

עיקרי הדברים

- הקודש חבוי בכל.
- החול - מסווה.
- חירות ליל הסדר.
- נצח ישראל.

נוסח האגרת

בעה"י[1], י' ניסן תער"ו[2].

בני חביבי, שליט"א[3], שמחתני היום במכתבך הנחמד ובמכתבים הרצופים. תה"ל[4] על חסדו ואמתו ובטובו יוסיף עמנו לטובה ויחנינו לבא לארץ חמדה ברוב עז ושלו'[5]. ברב רחמיו וחסדיו, אשר לא תמו עדי עד.

שבוע העבר נכנסנו אל הדירה אחרי אשר יצאו השכנים ועדיין לא הספיק הזמן לתקן הכל כראוי, בכ"ז[6] מתאמצים הם למלא רצוניו בכל האפשרות. בני הצפון האשכנזים, היראים שי'[7], שדרנו שם איזה שבועות מתגעגעים באהבה ומצטערים על התרחקותי מהם ריחוק מקום, וב"ה[8] כולם אוהבים ומכבדים ביושר לבב, יברכם ד'.

אם לא הייתי כ"כ[9] מעומס בטרדות ותביעות מעשיות, וביחוד למודיות מעשיות, שהסביבה תובעתם בטבעה, ואני איני יכול וגם איני חפץ להשתמט מזה, אע"פ[10] שהם שלא כנטייתי הפנימית בתביעתי הרוחנית המופשטה, הייתי חפץ לכתוב לך אריכות דברי חפץ ממשאות נפש לפי תכונת הזמן והכשרת הרוח לחג הקדוש והנהדר זמן חירותנו הבעל"ט[11]. אבל התוכנים המוגבלים דוחקים, לפעמים גם להסחת הדעת מהמושגים החביבים שכל בהם עז רוחנו ונעימת חדות נשמתינו.

המחשבה הכללית ע"ד[12] התפשטותם של הרגשות הנאצלות של קדושת הזמן, מחוץ לזמנן, כהמשכת קדושת שבת בימי המעשה, היא צריכה תמיד לבא מההכרה הפנימית, שהקודש העליון חבוי הוא בכל. האידיאליות האלהית חיה היא במילואה בכל פינה ונקודה, של חיים, זמן, ומקום, ומקוריהם ותולדותיהם לאין תכלית בגודל ובקוטן. תוכן החול איננו כ"א[13] מסוה המסתיר, הפועל תעלומה על כל זהרי האורה של החיים הנחמדים והחביבים, שמנועם ד' המה מפכים והולכים במלא עולמים, במלא נשמות ובמלא חיינו פנימה. הקודש בא במועדו, ומסיר את הצעיף, מגלה את פני הלוט, והאורה הקדושה בכל חמודותיה, הנה נראה, מלבבת היא אותנו בנעימות שיחיה, מרוה אותנו נחת משוד

תענוגיה, והננו מתענגים על ד' ועל טובו, ולבבנו מתמלא רום ועדן, בריווי תענוגים, אז תתענג על ד'. ובאים אנו מרוב שקיקת חדות דודים, להשתעשע במצוותיו אשר אהבנו אהבת נפש לעולמים, אשר אהבנו סלה, ממקור נשמותינו מראש צורים, ועד אחרית כל ימי עולמים, ודורי דורים, אשר אהבנו בחמדת כל לבב, מתוך הכרת עז מלאה לבית נשמתית טבעית שכלית ומזגית, אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו.

ובליל התקדש חג, והננו מלאי גאולה, מלאי חרות עליונה, וחירותנו משחררת את רוחנו, ורוח כל היקום, מגלה את האושר הצפון בנו פנימה, כי רוח א-ל חי העולמים בנו חי, בקרבך קדוש, והחיים כולם באים למעמדם, ורוחנו רואה את יקרת ערכם, את גודל שיוויים, ואת רוממות תשוקת תקותם, אשר תבא בטח. בטחו בד' עדי עד כי בו הוא צור עולמים. ומתוך מקרא הקודש אשר לחג הקדוש הננו עומדים על המצפה ונחזה, את רוח החירות ההולך ונגאל, העולה מעלותיו מתוך כל עצמת הסיבוכים, ומתוך המאפליות נראה נהורים, ונפשנו תגיל בד' תשיש בישועתו, וכל עצמותינו תאמרנה ד' מי כמוך.

וגאולתנו גאולת עולמים היא, חודרת היא בכל מרומים ובכל מעמקים, רעיונינו העליון, הרחב מכל מרחבי מרומים, שכבלי העבדות של הגות רוח בן אדם תולעה, וחכמותיו הזעירות, חפצים הם בני אדם מלכי ארץ והמון לאומים לאסור אותו בהם, מראה הוא בימי חג חרותינו, וביותר בכל גודל בלילה הזה בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, את חרותו המוחלטה. נצחנו, והננו מנצחים את כל, וההוד והנצח עמנו, לנצח עוד עדי עד, שרינו עם אלהים ועם אנשים ויכולנו. והננו עדים חיים וקיימים, שחיה בעולם נשמת עם כזאת, שאין קצה לתעצומותיה, שטללי כל אורות עדנים היותר עליונים מרוים הם אותה ולרגעים ישקוה. ויחידי הסגולה, העוסקים בתורת ד', ודבקים באהבת נצח למצוותיו, המלאות לרויה עדני עדנים משמי שמי קדם, הם הם הצנורות אשר על ידם תשוקה נשמת הגוי כולו, מפלגי קדשי קדשים אלה, היוצאים מנחל היוצא מבית ד', המרוה את כל החיים, שעתיד הוא להשקות גם את נחל השטים, ולהעלות גם עליו כל עץ נחמד וכל עלה תעלה ותרופה. ומלאכת שמים עדינה זו בידינו היא מסורה, מה מאד תעלוזנה כליותינו, מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו, אשרי העם שככה לו אשרי העם שד' אלהיו.

וגדולה היא ערובתנו שאור חדש הולך ומאיר מתוך מחשכים, ופליאות עולמים עתידות להופיע, בתוך מסיבות החיים וממעל להם, וגם במעמקי מחשכיהם, ורוח טוהר, רוח קודש, מלא תעצומה, יופיע בכנסת ישראל, וצמאון חי מלא גבורה והוד, לשוב אל מקום אהלנו לבחר את נחלתנו גאון יעקב אשר אהבנו סלה, ברוח מלא אור ד', ומטרת גבורת קודש, בזרע אדם וזרע בהמה גם יחד, תוסיף לפעמים, בכפלי כחות כבירים, במהרה בימינו, אמן כה יאמר ד' המדבר טוב על ישראל מתוך מחשבותיו, המלאות שלו'[14] וברכה לכל יצוריו.

דרוש נא באהבה נאמנה ובתודה עמוקה את שלו' אהובנו איש המעלה הרה"ג[15] ד"ר[16] אי שליט"א ומשפחתו הכבודה, מה יקר חסדכם וטובכם בכל אותות האהבה והכבוד אשר תראו ברוחכם הטובה לבנינו שליט"א. ברוכים תהיו מאת ד' וחוגו בשמחת לבב את חג המצות הבעל"ט ביתרון הכשר ובכל

טוב. וברכת ד' תבא לכי[17] ידידנו הרה"ח[18] המרומם ד"ר הערץ שליט"א יגיל וישמח בשמחת החג הקדוש בכל טוב וחדוה, כנפשו היקרה הוא וכא"ל[19] שי'.

מפסיקים אותי ענינים שונים, חזק בני ואמץ, השגיח נא על בריאותך והארת רוחך, בצהלה וחדות נועם קודש, וכתוב לי בפרטיות מכל לימודיך ועניניך באר היטב, וצור עולמים ב"ה[20] ידריכנו במעגלי צדק, בנתיב מצותיו ואורות תורתו, יראתו ואהבתו, ויראנו בידידי ידידות משכנות דבירו. והי'[21] זה שלו' רב ועתרת ברכה וכל טוב וחיים לאוי"ט[22], כנפשך האהובה ונפש אביך מברכך באהבה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. תער"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - כתובה בצירוף אותיות של מספר השנה
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תה"ל - תהלה לא-ל
5. ושלו' - ושלום
6. בכ"ז - בכל זאת
7. שי' - שיחיה
8. וב"ה - וברוך השם
9. כ"כ - כל כך
10. אע"פ - אף על פי
11. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
12. ע"ד - על דבר
13. כ"א - כי אם
14. שלו' - שלום
15. הרה"ג - הרב הגאון
16. ד"ר - דוקטור
17. לכי - לכבוד
18. הרה"ח - הרב החסיד
19. וכא"ל - וכל אשר לו
20. ב"ה - ברוך השם
21. והי' - והיה
22. לאוי"ט - לאורך ימים טובים

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשעא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב ראש חודש סיון תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

השיעורים כבר משפיעים. לכבוד שבועות: האמיתות שעמים אינם יכולים להבין 'אחרי כל התחדדות שכלית' - אנו חשים אותן 'בכל מלוא הוד נשמתנו'. דבר ה' מפכה מכל אות ונקודה. 'גאון יעקב' שומע את 'דפיקת השעות' מתוך הנצח. על ההכנה לאוניברסיטה: שיעשה כנטיית רוחו. 'כל החול... אינו אלא מתודה עוזרת אל הגילוי האידיאלי אל הקודש'.

עיקרי הדברים

- השפעת השיעורים.
- סגולת ישראל במתן תורה.
- החול - כלי עזר לקודש.
- חופש בבחירת לימודים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ער"ח[2] סיון.

בני יקירי ומחמדי שליט"א[3], מה יקרו לי אמרותיך במכתבך היקר והנחמד. הואיל נא חביבי ושמח את לבבנו בדבריך האהובים בעתים יותר תדירות.

תל"י[4] על החוה"ש[5] הרגיל אשר עמנו. הזמן הולך ושוטף בטרדת עבודות, אשר אמנם עוד אינן ממלאות את הנפש הלקויה, השואפת להדר עליון, אשר רק על אדמת קודש יגלו נצוצי אורותיו. בכל זאת יש בהן כדי להשיב מעט את הרוח הנכאה.

כבר כתבתי לך כמדומה ע"ד[6] שני השיעורים שהחילותי להגיד לפני איזה מצעירי הישיבה, ות"ל[7] כבר אני רואה עקבות השפעה לטובה. יכונן ד' את מעשינו, ויהיו ימי שבתנו בגולה לברכה לעם ד', עד יחננו וישיבנו אל אהלנו כבתחילה לרומם קרן בישועה.

אין הזמן מוכשר כעת לפני מפני טרדות שונות להשתעשע בדברי קודש הראויים לרוחך העדינה, ומה גם לעת הכנת קבלת פני החג הקדוש הנאדר ונערץ בקודש, חג הבכורים יום מתן תורתנו. ואי לאו האי יומא דקא גרים כמה גויים בעלי תרבות ונימוס שונים איכא בשוקא של התולדה האנושית, ותהום החושך הפרוש עליהם מה נורא הוא, וברוך המקום ברוך הוא שבראנו לכבודו, ואותן האמיתיות הגדולות רזי עולם ומוסדות החיים היותר קדושים נצחיים ואידיאליים, שכל עם ולשון לא יוכלו לעכלם ולהבינם, גם אחרי כל התחדדות שכלית והתעמקות פילוסופית, הננו חשים ומרגישים אותם בכל מלא הוד נשמתנו, בכל עומק קרב וכליות רוח ונפש, האורה העשירה של הדר ד' אחד חי העולם, אשר בהגלות טובה כל המחשכים יהיו למאורות וכל המרורים לנעימות עדנים, אשר רק נטיפים מצללי אורותיה ממוזגים הם בתוך רוח האדם הכללי הדולה מעט מעט ממעמקים מים קרים, למוסר ולתפארת, לחסון נצח ולפאר קודש, הלא היא כולה שרויה ברוחנו פנימה, ברוח ישראל סבא, בעצמת

חפץ חייו, וברגשת עדנת רוחו, טוהר אמונתו וגאון קדשו. ודבר ד' החי בחיי בית ישראל, בחיי עם וחיי איש, בחיי דור וחיי דורים ודור דורים, מפכה הוא בגבורתו ממעין החיים, ממקור הגלותה של אש דת, מאותיותיה, נקודותיה, תיבותיה ועניניה של תורת עולמים, וכל הסתעפות נועם חמדותיה.

והולך הוא רוח אלהי עולם זה וחודר בכל התפצלות האורים אשר לאור ישראל בכל פרשה ומדרש, בכל הלכה והגדה, בכל פלפול ולקח, בכל מדע והגיון, וחושף הוא את תעלומותיו, ומגלה הוא את הזוהר הגנוז החי בישראל השב ובישראל הצעיר, בישראל הסובל ובישראל השואף.

ואיך לא נהיה גדולים מלאי אור ועוטי נהרה ביום הגדול הזה. וגאון יעקב הולך הוא ומושך משך ענות צדק בכל תועפות רוחו ובכל היקום. מכיר הוא את הקוטן מתוך הגודל, את הגלוי מתוך הנעלם, שומע הוא את דפיקת השעות והרגעים מתוך רגשת הרת עולמים של נצחי נצחים, והולך הוא וחוצה בעזוז נצחו, בתוך שטפי גלי הזמנים, ומימיהם וימי שאונם כהמון מים כבירים לא יבעתוהו. יודע הוא כי כחם כח עובר הוא, ועמו עזוז נצח והוד ממקור חיי העולם, אשר בחילו ישוב ויחיה גם כל מתי עולמים, בנצחו ינצח כל רגעים שוטפים, אשר נהיו לימים ושבועות ויקוו במעין הנצח, בים החירות העליון, אשר על שפתו מזה ומזה יעלה כל עץ, אשר פריו למאכל ועלהו לתרופה ורוממות ועז ואהבה ונועם לכל היקום, לקומם כל יצורים מנפילתם המטויה, ותורת חסד משלחת היא ברקיה, וגבורת רעם תורה חיציה, ודבר אלהי עולם לעולם יקום, ומתוך כל רוכסי אישים אור ישרים יזרח לשמח שמים וארץ וכל דרים בם, "ירונו יושבי סלע, מראש הרים יצוחו, ישימו לד' כבוד ותהילתו באיים יגידו". ובמספר ומפקד תמנה בית יעקב את רכושה השמימי, פקודי ד' שש מאות ועשר ושלש אשר באורם תזהיר נשמת אור אל חי העולמים, ושטפי האורה ירוצו ממעין האחדות העליונה, ואברים וגידים ועור ובשר ירקם כתפארת אדם לגלות על ידם הוד פאר החיים, ובלב כל נשמה חשה מעינות חדשים יבוקעו, והמעינות חד אל חד ישקו, "ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין".

מדוע לא הודעתני בני חמודי בפרטיות משיעוריך, בקודש וגם בחול. ע"ד ההכשרה לאוניברסיטה הלא אמרתי כמה פעמים שתעשה כנטיית רוחך הטהור. אקווה בחסדי השי"ת[8], שכל פינותיך יהיו לימין וכל מעשיך לש"ש, ואיך שתפלס ארחיך בזה יהי ד' עמך. כמובן ענוגי הפנימי הנני מרגיש בהתגדלך בתורת ד' תמימה בעזה"י[9]. כל החול בהמון סעיפיו, למודיו, ידיעותיו והגיוניו, איננו סוף-כל-סוף כ"א[10] מתודה עוזרת אל הגילוי האידיאלי אל הקודש שאנו שואבים בששון ממעיני ישועתו, ממקור תורת ד' החיה בקרבנו, אשרי העם שככה לו הנני חותם בברכת שמחת הרגל הקדוש ויפעות אורותיו לך מחמדי ולכא"ל[11]. שלו[12] רב לך ולעוזריך, מעלות ידידינו האהובים הרבנים החכמים ומשפחותיהם וכא"ל[13] שליט"א. והי[14] זה ברכת ד' וישועתו כנפשך היקרה והחביבה ונפש אביך מצפה ישועת אל למושעות ב"ה במהרה בימינו בקרוב, חותם בברכת התורה ושקיקת חדות משוש תענוגיה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ער"ח - ערב ראש חודש

3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. ע"ד - על דבר
7. ות"ל - ותודה לא-ל
8. השי"ת - השם יתברך
9. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
10. כ"א - כי אם
11. ולכא"ל - ולכל אשר לו
12. שלו' - שלום
13. וכא"ל - וכל אשר לו
14. והי' - והיה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשעח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו תמוז תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם מתכננים מנוחה במקום קיץ. יש הרבה לעבוד, אבל צריך 'חליצות עצמות' - 'הגדלת כוח טבעי' כבסיס לנפש. כך גם באומה: הירידה בכוח הטבעי בגלות היא 'הגורם האמיתי של כל ההתנוונות הרוחנית', ויש לבנות את הטבעיות והמכשירים החומריים. בין המצרים: 'האש אשר הצית ה' בציון אכלה... רק את הדופי והתיעוב'.

עיקרי הדברים

- חליצות עצמות.
- בניין הכוח הטבעי באומה.
- חורבן שורף רק את הדופי.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ו תמוז תרע"ו[2].

בני מחמדי שליט"א[3], שמחתנו באמרותיך המשעשעות את רוחנו הכמה להקשיב ממך ומכל יקירי נפשנו דברים מעודדים ומניחים את הדעת.

תהל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו לפי הרגיל. להנפש מעט ולהחליף קצת כח נקוה אולי לעשות איזה נסיעה לאיזה מעון קיץ אשר בסביבות הכרך, אולי על איזה מגדות הים. יתן ד' שיהי'[6] להצלחה.

מהדברים המעשיים המתרקמים פה, הנוגעים ג"כ[7] כמובן לעניני רוח והגיון, הי'[8] ראוי לבאר לך דברים אחדים. אבל מסופקני אם לא יגרמו אריכות יתירה, המעכבת לפעמים את מרוץ המכתבים. ע"כ[9] אקמץ בזה, ואולי עוד תבא שעת הכושר להרצאה פרטית. בכלל יש הרבה מאד מה לעבוד על ככר היהדות בעיר ובמדינה, וישנם ג"כ תנאים לא כ"כ[10] קשים, אם הי' מעמד בריאות הנפש והגוף מסכים, ועכ"פ[11] לא מונע, הי' אפשר לקוות עכ"פ[12] שהזמן הגלותי יתן איזה פרי ישוה בעה"י[13]. אמנם ההכרח של איזה חליצות עצמות, של הגדלת כח טבעי בתור בסיס להתוכן הנפשי שיצא בטוהר חירותו, נחוץ מאד, והרי זו דוגמת הבנין הכללי של האומה שהכח הטבעי הלקוי, שבא לידי ירידה נוראה במשך הגלות, רק זהו הגורם האמיתי של כל ההתנוונות הרוחנית, ומה מאד יש לנו להתאמץ לבנות את הטבעיות של הרוח האומי ואת מכשיריו החומריים והרוחניים הקרובים אל החוג החמרי כולם, ברוח נכון ובצפיה מרחקית. אין ספק שכל האור העליון כבר עומד הוא ומקיף אותנו. כל הסגולות העליונות שיש בהודה של הנשמה הישראלית, תפארת העולם ופאר הדר כל עמי התבל, כבר מפותחות ועומדות הן גנוזות ברוחנו פנימה, אבל כדי לגלותן בחטיביות הניכרה והבולטת הכרח הוא שיבא אומץ חמרי וחמרי-רוחני גדול ומיושב, הכרה של גאות אידיאלית פנימית, בנין מסודר בשלטון פנימי-חירותי, התרוממות דיעותית משוחררה מכל עבדות חיצונית של הדיעות המוחשכות של המון האדם, החלש והמושקע ברפש רשעתו.

וההתעודדות הזאת צריכה למלה חפשית, בחופש עדין של קודש קדשי קדשים, שמשם תחשף המועדיות הכמוסה של היום המר והנמהר, יום שריפת בית מאויינו, שכל חורבן, כל מאפל וכל הרס ודלדול קשור עמו, ומבין המצרים רוחה תופיע, הלוך ואור, ויגלה לעינינו איך כל ההריסות קלעו רק אל הקלקול והבאוש, האש אשר הצית ד' בציון אכלה ואוכלת באמת רק את הדופי והתיעוב, את החולניות ואת החולשה, המעכבת על עזן של ישראל מהופיע בגבורתו.

וצלצלי השמע של עת בנות בכל מקום שהם נשמעים צריכים הם למכון חמרי איתן, לכחות של חיים משוגבים, וגם מבלי הכרתם, מבלי התועדותם אור עולמים עליהם יגלה, וד' עליהם יראה ויצא כברק חצו. ודוגמא זו מוצאים אנו בכל כח אידיאלי בפרטיות, שעת אשר יחופש הרוח ויוכרו מעצוריו נקראים הם כחות הגוף להאמץ, ואז בהתכוננות החיל, בהתגדל כח החיים הטבעיים, יגאל עז חיי הקודש ויתוה את תויו ברוח נכונה ובחדות-ד' מפעלית ורעיונית. לד' הישועה על עמך ברכתך סלה. נפסקתי באמצע כתיבתי בענינים פעוטיים, והנני כמעט מוכרח לקצר, אקוה שתשמחנו ותעודדנו בדבריך היקרים, כפי האפשרי בפרוטרוט. דרש נא באהבה את שלו'[14] אהובינו מכריך ומוקיריך הרבנים החכמים שליט"א וכא"ל[15] לברכה וכ"ט[16]. כתוב נא גם אתה להורים שליט"א כמה דאפשר בפרטיות וכמו כן ליקירינו כולם שם. יואל ד' ויקרב ישועתו וישמחנו בטובו ומתוך המאפלים אור יאיר לנו, אור תורה, אור דעת, אור חיים, ואור גבורה חסד ותפארת עולמים, כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[17],

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תהל"י - תהלה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. שיהי' - שיהיה
7. ג"כ - גם כן
8. הי' - היה
9. ע"כ - על כן
10. כ"כ - כל כך
11. ועכ"פ - ועל כל פנים
12. עכ"פ - על כל פנים
13. בעה"י - בעזרת השם יתברך
14. שלו' - שלום
15. וכא"ל - וכל אשר לו
16. וכ"ט - וכל טוב
17. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשפז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב סוכות תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק לקח שני אתרוגים מחמת ספק: יווני עם הכשר, וקורסיקני 'פראי'. סוכות הוא החג שמטביע את אור ישראל 'בטבע החיים, הנפש והעולם'. בפסח הראינו חירות מהטבע, ובסוכות אנו מתקרבים אל הטבע ומטביעים בו את הקודש שמעליו. 'במעמקי החושך אנו מאירים באבוקת אורנו'. הסוכה - זכר לדור המדבר, 'דור הדורות'.

עיקרי הדברים

- שני אתרוגים.
- פסח - חירות מהטבע.
- סוכות - הקודש בתוך הטבע.
- דור המדבר.

נוסח האגרת

ב"ה[1], אור ליום ערב חג הסוכות, עזר"ת[2].

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו, וב"ה[6] אשר עברו עלינו הימים הקדושים שעברו מירח האיתנים דנא לשלו'[7] יחנינו צור ישענו ב"ה ויראנו בישועתו ולטובה יגמר בעדנו ברחמיו הרבים. הסוכה כבר היא כגמורה, אתרוגים לקחתי שנים כדרכי בגלותי מפני הספק, ואמנם על אחד מהם יש הכשר מעיד שאינם מורכבים, אבל לא אתמחא לי גברא, והעדות היא נגד החזקה שאתרוגי יוון הם מורכבים, והשני הוא קורסיקני וגידולו קצת פראי, משער אני שאיננו מורכב. יאר ד' פניו אלינו לקבל את רשמי אורות קדשו מחדות נועמו והוד זיו פאר הדרו, בימי החג הקדוש הבע"ל[8], החג התוכני באופיו להטביע את אור ישראל בטבע החיים, בטבע הנפש, בטבע העולם, בטבע היש, בטבע ההויה. בפסח חגנו את חרותנו, הראנו לדעת שהננו בני חורין, משוחררים גם מההגבלות של חוקי הטבע, המקשרים בעבותות את האישים ואת העמים, ותולדתנו נתיסדה מיסוד האור העליון, מלשד חיי העולמים הזולף בחסדי אבות ממקור הברכה, מיסוד עולם שהוא קודם ונעלה מכל הגבלה וחוקיות מוטבעה.

אבל החיים החמריים וגם הנפשיים, וביחוד האנושיות, והעולם כולו, יסודותיו ומערכותיו, תוצאותיו וסדריו, כולם בחוג טבע הם מוגבלים. ואיך זה יושפעו מדולגי עולמים, ממחוללי מעל, המגביהים את מעופם מעל כל משטר וחוק טבע, בחפצם האישי והאומי, בשאיפותיהם הזמניות והנצחיות. ובאים אנו בחג האסיף, בירח האיתנים, במועד הגבורות גבורות הגשמים ועוז הרוח, הכבדת האכף של הטבע הסתוי ההולך וממשמש לבוא, ואנו מתקרבים אל הטבע. יושבים בסוכה, נאחזים באגודת נטעים רעננים, שמחים בשמחת המים, בשמחת הרויה הטבעית בברכת ד' על היקום, ההולכת במעגל המוגבל אשר בחוקי הברזל של הטבע, חודרים אנו גם בטבעיותה של האנושיות, בהכרח החמרנות שלה, בצורך

שבעים האומות אשר חלק ד' אותם לכל צבא השמים, ועל כל אנו מטביעים את הוד הקודש שממעל לכל טבע, את חינו והדרו בתוך עומק הטבע, בתוך הלב הבשרי, בתוך הגויה החמרנית הגדולה, בתוך הטבע הגס הארצי, בתוך הארץ המקולקלת, האדמה אשר אררה ד'. במעמקי החושך אנו מאירים באבוקת אורנו, והננו ששים ושמחים בגאון ד' גם בעוד אשר החושך הוא כ"כ[9] עב ומגושם. כי בחושך ד' אור לי, ואורי וישעי צור לבבי וחלקי שמחתי וגילי צור עולמים, שדי בשמחת הויתו, יפעת זיוו וקדושת תפארתו, לכל בריה.

ואשרנו שאנו מכירים את אשרנו, אשרנו שאנו שמחים במתת גורלנו, אשרנו שאנו שואבים בכל יום ויום, בכל שעה ושעה, ממעיני ישועות העולמים. והעולמים הולכים ונושעים, והנשמות הולכות ומשתלמות, הולכות ומתמלאות מפגימותיהן, ואנו מלאים עוז וחדוה מפעולותינו שאנו פועלים עם אל, ובת קול עתידה להיות מפוצצת בראשי ההרים ואומרת כל מי שפעל עם אל יבוא ויטול שכרו ויושבים אנו בסוכות, זכר לאותן הסוכות של הדור הפלאי, דור הדורות, דור המדבר, אשר קפל בעוזו וכלליותו את כל הדורות כולם והטביע בקרב כולם את הלמעלה מהטבעיות, את אור ד' עליון הרחב והחפשי, זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר ארץ לא זרועה.

שמחני נא בני חביבי מכל אשר עמדך לטובה.

יחנינו צור עולמים ב"ה ויחדש עלינו ועל כל עמו בית ישראל שנה טובה ומעוטרה, ומאופל יגיה נהורים ומעז מתוק יוציא וממשטמת לאומים ומלחמותיהם האכזריות, מי יתן טהור מטמא - "הכל יוכל וכללם יחד" אור חיים נועם אהבה שלו'[10] ורעות, מאושר ומבוסס ביסודי חיים איתנים חזקים ומחוטבים, וגוי אחד בארץ יקום ויופיע באורו וכבודו בזיוו וזהרו, יכיר את כח נשמתו ואת חילו הגדול שמגבורה העליונה, של אל נאזר בגבורה נוטה שמים ויסד ארץ האומר לציון עמי אתה, וכארי וכלביא יקום ויתעודד, ישוב אל מקור חייו, אל אור גניזת תורתו, אל ארץ חמדתו, ואל כוננויות משטריו וחיי טבעיותו בגאון שם ד' במהרה בימינו. והיה זה שלו' כנפשך היקרה ונפש אביך דוש"ת[11] מצפה אשרך וטובך כל הימים,

אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. וב"ה - וברוך השם
7. לשלו' - לשלום
8. הבע"ל - הבא עלינו
9. כ"כ - כל כך
10. שלו' - שלום
11. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשצז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' חנוכה תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

דרשת חנוכה: הנס ביום הראשון (לפי הט"ז) - אם כל השמן היה כלה ונברא חדש, לא היה 'שמן זית', כמו חיטים שירדו בעבים (רש"י, מנחות סט). לפי דרשת 'באה זהב...' (מנחות כח), שמנים אחרים כשרים בדיעבד, כך שהנס היה להידור. למה לא נעשה נס במנורה, שהייתה משפודים של ברזל? כי הנס בא להראות שרוח הקודש בישראל מקיימת את החומר ואינה תלויה בו - הכלי פשוט, והתוך (השמן) בהידור. בהמשך: הצעה לאגודה כללית לתקנת עגונות, עם קרן תמיכה ובירור הרוגי המלחמה.

עיקרי הדברים

- הנס ביום הראשון.
- שמן זית והידור.
- רוח הקודש אינה תלויה בחומר.
- אגודה לתקנת עגונות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ח' חנוכה, עזר"ת[2], לונדון.

בני מחמדי שליט"א[3], שמחתנו בדבריך האהובים. ת"ל[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו, והנני בימים הללו טרוד מטרדות שונות בקודש ובחול, יתן השי"ת[6] ויהיה הכל עולה להצלחה ולברכת - על עמו ונחלתו עדי עד.

ישר כחך על אשר עוררת את האהבה לארץ חמדה, בלב אחינו שרויי הגולה בדבריך בציריך. יתן ד' וישאו הדברים פרי למעלה למעלה, ונועם ה' ילוה עליהם להרבות עצמה וחיל בכל רגשי קודש גוי קדוש שומר אמונים אסיר תקוה וצופה ישועה. בעניני דיומא בהארת קדושת חנוכה, דרשתי ביסוד הנס של היום הראשון, שהיה מהשארת מעט השמן כד' הט"ז, שזה לא הי'[7] מאי אפשרות של נס על לא דבר, כי זה נאמר רק בענין נס שע"פ[8] נביא, שעכ"פ[9] מוגבל הוא מצד של השליחות ע"י[10] כח בשר ודם, אבל בנס שנעשה בלא גזרת נביא רק ברעותא עילאה היד ד' תקצר לחדש יש מאין. אמנם עיקרא דמילתא הוא מפני המצוה של שמן זית, שאם הי' כל השמן כלה, ונתחדשה בריאה, אין זה בכלל שמן זית, ושיטת רש"י[11] מנחות ס"ט בחיטים שירדו בעבים, שלא ע"י נס כד' התוס'[12] שם, היא משום דע"י[13] נס בריאה אחרת היא ואינם בכלל חיטים כלל, ולא צריך קרא דמושבותיכם למעטם, דהוו כקטניות ושאר מינים, וה"נ[14] אין זה שמן זית, והיה הכרח להשאיר מעט, וע"כ[15] היה הנס גם ביום ראשון וגרם לקביעות שמונה ימים.

אמנם הגרע"ק[16] איגר ז"ל[17] העיר ע"ד[18] הש"ס[19] במה מדליקין דף כ"א[20] שמנים ופתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן במקדש, דמאי שייך שמנים לשון רבים, הא שמן זית זך כתית בעינן, ונראה לע"ד[21] שכשם שאמרו מנחות כ"ח דזהב אינו מעכב במנורה, משום דכיון דכתיב

ג"כ[22] גביעים כפתורים ופרחים דרשינן באה זהב באה גביעים כפתורים ופרחים, אינה באה זהב באה גביעים כפתורים ופרחים, ה"נ[23] יש לדרוש באה שמן זית באה זך כתית, אינה באה שמן זית אינה באה זך כתית, ונמצא שבדיעבד או כשאין להם שמן זית גם שאר שמנים כשרים, אבל אותם שאין מדליקים בהם בשבת גם בדיעבד פסולים. ולפ"ז[24] נעשה הנס ביום הראשון בשביל הידור מצוה, דגם אם הי' כלה כל השמן והי'[25] נמצא מחדש בנס גמור, אע"ג[26] דאינו שמן זית, מ"מ[27] שמן הוא, כיון שראוי להדלקה והוי כשאר שמנים הנמשכים אחרי הפתילה. וזה אינו דוחק שנעשה הנס בשביל הידור מצוה, דבלא"ה[28] כתבו המפרשים שנעשה הנס בשביל הידור, דטומאה דחוי' או הותרה בציבור, אלא להודיע חבתם. אלא שיש להתעורר למה נעשה הנס בשמן בשביל הידור ובמנורה לא נעשה להם נס, שתמצא בשביל הידור, שהרי אמרי' התם דמלכי בית חשמונאי עשו אותה משפודין של ברזל, ולחד מ"ד מעץ, אמנם יסוד הנס דחנוכה נעשה להודיע סגולת רוח הקודש השורה בישראל, שהוא מקיים את החמריות ואינו תלוי בה, וזה אין בכח שום רוח ותרבות של חול, ע"כ[29] אע"פ[30] שהתיקון הרצוי הוא שהתוכן החמרי, שהוא הכלי להאופי הרוחני, יהי'[31] בהידור ושלמות, אבל בכ"ז[32] כשגלי צרות משברים את הצד החמרי שבישראל נשאר רוחו חי, ואור ד' יקימהו לעד וישוב ופרח בכל ערכיו.

ואז היה הדבר כן, במצב של עניות חמרית נשארה האומה אבל בעושר רוחני, ע"כ עמד טעמה ונמשכה שלשלת קיומה ואור קדשה כהיום הזה, שעומדת לתחיה עליונה ומושלמת. ע"כ לא נעשה נס על הכלי, המנורה, ונסתפקו בשל ברזל מחופה בעץ או עץ, כיון שכשר עכ"פ[33] בדיעבד, אבל בנוגע לעצם המכוון נגד הרוח הפנימיות, התוך, השמן, נעשו ניסים כדי שיהיה בתכלית ההידור. ולפ"ד[34] יש כאן שני הידורים, הידור של טהרה, שהרי הי' כשר גם בטומאה, שהיתה נדחית או ניתרת, והידור של שמן זית, שזה נעשה ביום ראשון. והוא מרמז על טהרת הרוח בישראל בלא ירידה של טומאת ע"ז[35] ואבזרהא, בכללות האיכות, ולא במידה של תערובת עם סיגים מילדי נכר אפילו כשיהי'[36] היסוד מעולה, הטהרה מרומזת בהידור הטהרה, והנקיות מתערובת נרמזה בנס היום הראשון, שכל הפך נעשה ע"י זה שמן זית, שהוא מצוין ע"פ[37] הירושלמי (כלאים פ"א ה"א) במה שאינו מקבל הרכבה.

ע"כ יש לנו במצוה חביבה זו שתי מדות של הידור, מהדרין ומהדרין מן המהדרין. איכות הקדושה היא מקור הברכה שמוספת והולכת, אור זרוע לצדיק שעושה פירות ופירי פירות, והנקיות מן הסיגים, גם באופן שלא יפגמו את האיכות מתגלה בהנפשיות האישית, שאין גם אחד מהנכללים בשם ישראל שלא יהי' אור הקודש נאחז בו. ע"כ המהדרין מדליקין נר איש ואיש, לכל אחד ואחד, ולמהדרין מן המהדרין מוסיף והולך בקודש, שממילא פוחת והולך היחש המחשיך הבא מצד הצללים של אוה"ע[38], וזהו טעמא דב"ש[39] נגד פרי החג. מצאתי לנכון להעירך בדברי אגדה הללו, אע"פ שכבר עברו עלינו ב"ה ימי החנוכה לשלו'[40] וכשיגיעוך הדברים ירחק הזמן עוד יותר, מ"מ הדבר הנאמר בעתו מביא את תעודתו עמו גם אם יתמהמה.

באחד ממכתביך שאלת ע"ד ענבים שנמשך קצת מהם בכלי כמדומה, ואין המכתב כעת לפני, ואיני זוכר כ"כ[41] פרטיות הספק. ודאי ראית בסעיף י"ט שיש להמשכה וכדי' המפרשים גם באינם דרוכים, ואפילו רק נתיחד אצל הגוי, חוששין גם בגיגית, דלא כהגי"א[42], שהוא לשיטת המתירין בגיגית ואוסרין דוקא

בגת. ואם העובדא הי' שלא נעלם מהעין רק נגע הגוי במה שנתמצה ולא נמשך בפ"ע[43], ע"ז ג"כ אין מקום להסתפק שמותר, כיון שלא היתה המשכה. ואולי הספק הוא בכלי קטן כעריבה, המבואר בסעי' כ"א בהג"ה[44], הנה בכ"ז דברי הפוסקים מבוארים. ותטיב לבאר תוכן הספק.

הנני מוטרד פה בכמה וכמה מקצעות, ואמנם לא נראה בהם צביון אור. תחית הכח הרוחני הפנימי, שהוא מוכשר לכך רק בארץ חיים, בית חיינו ותקות משושנו לעד, בכ"ז ת"ל יש בזה מקום סעד ועזר והערה כל דהו בחשכת הגולה. האגודה "הכנסיה הישראלית" הולכת היא ומתרקמת קמעה קמעה, אולי יחנן ד' ותשא פרי חמד לעת ישוב ד' לברך את עולמו בברכת השלו'[45], ועבודת ארץ חמדה בתחיה הפנימית והחיצונה תצא אל הפועל בגאון ד', אולי ילוו גם הניצוצות הכהים הללו לאור האבוקה אשר תיגלה בקודש בחסדי עליון ב"ה.

כעת מנצנץ ברעיוני אולי חובה היא ליסד בע"ה[46] אגודה מיוחדה "לתקנת עגונות", לבי הומה בקרבי מה נעשה לאחיותינו בנות ישראל, שאחרי המלחמה יבאו בשטף עניני שאלות של עגונות, שיהי'[47] הפתרון קשה מאד. חוששני משלשה צדדים, מצד אחד שהפיזור והדלדול והחרבן הזמני גרם ביטול תורה הרבה וחלישות גו ורוח, ומי יחוש לחלצן מהמיצר, ומצד השני, שלא יימצאו קלי עולם, שיגיסו דעתם בהוראה ויתירו עגונות בדרכים אשר ללא תורה, ותרבה ח"ו[48] המכשלה בקדושת טהרת ישראל, והשלישית, שאותן אשר לא ימצאו להן היתר, מפני הריסות מצבן לא יידחו ח"ו לדרכי רשע או שיפותו לנדוד למקום שאין מכירין אותן וינשאו באיסור. ולמעט את התקלה חושב אני שראוי ליסד ירחון או רבעון רבני קבוע, בהתאגדות לעשות רק במקצוע זה של תקנת עגונות, לברר ולבאר כל חמירא וליסד הלכה למעשה, ולבור כל דרכי ההיתר האפשריים. ועם זה תתעסק האגודה לקבץ קרן לתמיכת העגונות שלא ימצא להן שום היתר ח"ו, כדי שלא יהי' ההכרח כ"כ נורא אצלן לכה"פ[49] מצד המצב האקונומי. וראוי להשתדל שאגודה זו תהי'[50] כללית מקפת את כל העולם הישראלי, ועם זה תתעסק האגודה בהשתדלות של השגת דרכי הבירור להרוגי המלחמה, וכולי האי ואולי כי בעוה"ר[51] המהומה של המלחמה הזאת גדולה היא כ"כ עד שאין יכולים לנהג משטר נכון בבירור רשימת הנהרגים בכל פעם, והאיבוד ע"י רסיקת אברים הוא כ"כ מרובה עד שא"א[52] למצוא בכמה אלפים אופנים שום רושם וידיעה מי היו הנאבדים.

(גם הוחלשה חזקת הערכאות, כמו שהורנו הנסיון שבונים על השערות קלושות את ידיעותיהן). השי"ת יעזרנו ע"ד כבוד שמו, וסוכת דוד הנופלת יקים במהרה בימינו. והנני חותם בברכה, חזק בני יקירי ואמץ ויהיה ד' עמך, להאיר רוחך באור קודש וגבורת נצח ועוז תורה וחדות ד' באהבתו ויראתו כה"י[53]. אביך מנשקך בחבת קודש,

אברהם יצחק ה"ק

באה"ר[54] אדר"ש[55] ידי"נ[56] הרבנים החכמים גדולי התורה והיראה שליט"א. וברכת תבלה ותחדש לך יקירי לבגדיך החדשים ברב טוב ושמחה.

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ת"ל - תודה לא-ל
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. השי"ת - השם יתברך
7. הי' - היה
8. שע"פ - שעל פי
9. שעכ"פ - שעל כל פנים
10. ע"י - על ידי
11. רש"י - רבי שלמה יצחקי
12. התוס' - התוספות
13. דע"י - דעל ידי
14. וה"נ - והכי נמי
15. וע"כ - ועל כן
16. הגרע"ק - הגאון רבי שמות שמתחילים באותיות ע, ק (למשל: עזריאל + קלונימוס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. ז"ל - זכרונו לברכה
18. ע"ד - על דבר
19. השי"ס - השישה סדרים (התלמוד)
20. כ"א - כי אם
21. לע"ד - לעניות דעתי
22. ג"כ - גם כן
23. ה"נ - הכי נמי (כך גם)
24. ולפ"ז - ולפי זה
25. והי' - והיה
26. אע"ג - אף על גב
27. מ"מ - מכל מקום
28. דבלא"ה - דבלאו הכי
29. ע"כ - על כן
30. אע"פ - אף על פי
31. יהי' - יהיה
32. בכ"ז - בכל זאת
33. עכ"פ - על כל פנים
34. ולפ"ד - ולפי דעתי
35. ע"ז - על זה
36. כשיהי' - כשיהיה
37. ע"פ - על פי
38. אוה"ע - אומות העולם
39. דב"ש - דבית שמאי
40. לשלו' - לשלום
41. כ"כ - כל כך
42. כהג"א - כהגהות אשרי
43. בפ"ע - בפני עצמו
44. בהג"ה - בהגהה
45. השלו' - השלום
46. בע"ה - בעזרת השם
47. שיהי' - שיהיה

48. ח"ו – חס ושלום
49. לכה"פ – לכל הפחות
50. תהי' – תהיה
51. בעוה"ר – בעוונותינו הרבים
52. שא"א – שאי אפשר
53. כה"י – כנפשו היפה
54. באה"ר – באהבה רבה
55. אדר"ש – אחר דרישת שלום
56. ידי"נ – ידיד נפשי

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג טבת תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

מאמריקה הוצע לאגד את כל בני הארץ בגולה, והרב קוק נוטה להסכים, אף שקשה לאחד את הסוגים השונים. הלכה: מותר לסגור את הצינור הפרטי של הגז אחרי שהכללי כבר סגור - 'כל שאינו מחוסר צידה'. על אכילת בשר: הרב קוק מזהיר שלא תגרום חולשה, ושלא ללכת אחרי 'תנועת צער בעלי חיים', שברובה יש 'טינא גנוזה של שנאת הבריות', כפי שמעיד מקומה אצל שונאי ישראל. רעיון 'העלאת הנפש הבהמית' בסוד התורה נותן לחי יותר מכל 'חמלה חנוקת רוחי'.

עיקרי הדברים

- אגודת בני הארץ.
- סגירת גז בשבת.
- נגד צמחונות מחלישה.
- ביקורת על תנועת צער בעלי חיים.

נוסח האגרת

ב"ה[1] כ"ג טבת עזר"ת[2].

בני מחמדי שליט"א[3], נתעכבו דברי מפני מניעות שונות. אקוה שכבר קבלת את מכתבי העבר, אשר תראה ממנו כי באלו הימים נטרדתי הרבה, ובכ"ז[4] אקוה בעה"י[5] שיהי'[6] עוזר לי להתאמץ בהתפקידים הרוחניים שהם נדרשים ממני במעמק החפץ הנשמתי, אע"פ[7] שהם מתעלמים הרבה מאד מצד ההטרדות החברותיות.

הגיעני מכתב מאמריקא מאחד מבני א"י[8] בהתעוררות מרובה לעשות אגודה כללית מכל בני א"י הנפוצים בגולה בארצות שונות לעסוק בטובת א"י בהוה ובעתיד. והנה זה כבר הימים חשבתי ע"ד[9] הצעה זו. אבל קשה להגשימה מפני ההתערבות של הסוגים השונים שאינם מתאחים. אבל כפי מה שידעת הלך רוחי הנני נוטה להסכים שדגל אה"ק[10] וחמדת שאיפת בנין האומה הוא עולה למעלה למעלה במקום שאין שום יד זרה שולטת שם להרס ולהחשיך את האור הגדול, אשר יזרח ממכלל יופי משוש כל הארץ.

ע"ד סתימת הצינור הפרטי של הגז הכבוי אחר שכבר הכללי סתום הוא, פשוט שאין כאן בית מיחוש, והוא יותר פשוט להיתר מצד צבי דד' ק"ז, דהוא פטור ומותר כדאי' התם, כיון שכבר ניצד אע"פ שמוסיף צדה על צדתו, וככללא דכל שאינו מחוסר צידה אין בו משום צידה, כסוגיא דפרק אין צדין, ופשוט דה"ה בכל המלאכות כבישול אחר בישול. ואיני מוצא מקום להחמיר בזה ובפרט דאיכא ג"כ[11] קצת חשש סכנה ח"ו[12] שמא יפתח הצינור הכללי ויצא הגז, שכמה תקלות וסכ"נ[13] באים עי"ז[14] ד"י[15], וחלילה להחמיר.

צדקת בהערתך שכתבתי הרי"ע[16] במקום הר"ש[17] תיבון, זכרם לברכה. וע"ד[18] פרטי פרטיות של כל עניני מצביך. מה ינעם לי בני יקירי אם בכל מכתב תודיענו מכל בפרטיות. הלא הדרישה בעצמה כההודעה וההפרטה מוסיפה אומץ וצהלה לנו הוריך הדורשים הקשורים במעמקי חיים לאהבתך, ולתקות אשרך והדר פארך, ולך בן יקיר אשר תחדה נפשנו השוקקה בריווי צמאונינו בארץ נודנו לשיח בהגיון כל מעשיך ופרטי מפעלותיך שיחך ושיגך וכל פינותיך, לאור קודש ורוממות חיים, של טוהר קודש ועז ד', אשר יופיע עליך מאוצר ברכתו, רוח נדיבה, וששון גבורה ונעימת נצח.

ע"ד אכילתך עיקר כונתי שתדקדק יפה יפה אם לא תגרום מניעת אכילת בשר חלילה שום רפיון כל דהו בהתפתחות האומץ הגופני והנפשי, ושלא ללכת שבוי אחרי הדולגים על ההרים של תנועת צער בע"ח, שרובם כמדומה יש במעמקי רוחם טינא גנוזה של שנאת הבריות, וכל המדות המסתעפות ומכורכות עמה, ודי לנו ההוכחה של תפיסת המקום אשר לתנועה זו במחנה האפל של שונאי ישראל המעמיקים ברשעתם, אע"פ שיש מקום לניצוץ אורה זה להיות חודר לפעמים אצל גדולי קדושי רוח השואפים לרוממות קדשי קדשים, לדלות מים עמוקים, מבאר מים חיים, מנחל ד', אשר יצא מבית ד' להשקות את נחל השיטים. והרעיון המקודש של העלאת נפש הבהמית ונצוצות הקודש, ההולך בסוד שיח צפונות רזי תורה, הוא נותן לאומץ המוסר האנושי, ולאושר כל חי בכללו, בהצטרפות כל היש, כל מעשה ד' הגדול, הרבה יותר מכל מה שתוכל כל חמלה חנוקת רוח לתן בחולשתה וכעסה גם יחד.

דבריך היקרים בהרצאותיך הנעימוני ביפעתם. אולי תקח מועד לסדר סדר טכני, בדרך הסתעפות והתגלגלות המחשבות והשאיפות הבאות מיסודם, ומה טוב שתסמכם בסמוכין של עניני תורה, שבאמת ממקורה הקדוש הם נובעים, ויהיו לי לשמחה מכופלה בעזה"י[19].

מפני הטרדות השונות קשה לי להאריך כעת ולמלא חפצך בעניני ההערות והשאלות, ואתך הסליחה. חזק בני חמודי ואמץ, התעודד והתרומם ברוחך הטהור ובכל מצעדיך לטובה, ואור ד' יאיר עליך להרחיב לבך בכל טוב כנה"י[20] ונפש אביך המחכה לתשועת ד',

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ובכ"ז - ובכל זאת
5. בעה"י - בעזרת השם יתברך
6. שיהי' - שיהיה
7. אע"פ - אף על פי
8. א"י - ארץ ישראל
9. ע"ד - על דבר
10. אה"ק - ארץ הקודש
11. ג"כ - גם כן
12. ח"ו - חס ושלום
13. וסכ"נ - וסכנת נפשות
14. ע"י"ז - על ידי זה

15. ד"י - ד' ירחם
16. הרי"ע - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, ע (למשל: יעקב + עזריאל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. הר"ש - הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
18. וע"ד - ועל דבר
19. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
20. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתיג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב אדר תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרצי"ה מרוצה מ'ריש מילין' למרות המגרעות, שהיו נמנעות אילו הרצי"ה עצמו היה עורך. לפי המצב, גם עבודה קטנה זו היא 'התגלות עין ה'. הרב קוק מקווה שעדיני רוח ישננו את הדברים.

עיקרי הדברים

- 'ריש מילין' למרות המגרעות.
- חסד בגלות.

נוסח האגרת

ב"ה[1] כ"ב אדר עזר"ת[2].

בני מחמדי שליט"א[3], שמחתני במכתבך היקר, ובקורת רוחך מהר"מ[4], עם כל המגרעות שיצאו בהסידור ובההדפסה, מה שכל אלה היו מנועות אם היית אתה עוסק בסידור העניינים. אמנם לפי ערך המניעות והטרדות היתה גם עבודה קטנה זו, איך שיצאה אל הפועל, נחשבת אצלי להתגלות מוחשית של עין ד' להאיר רוח נכאה באור ישועתו. ברוך הוא ומבורך שמו הגדול, על חסדו ואמתו, אשר במחשכי הגלות ברוגז רחם יזכור להזריח איזה קוי אורה מאור תורת חיים. יחנינו ברב רחמיו להשיבנו אל אדמת הקודש ולראות בשפעת טובו וחסדו לבית ישראל ולכל אפסי ארץ. ואקוה בע"ה[5] שרבים עדיני רוח ישננו פעמים רבות בהעניינים הללו אשר נגעתי בהם, ורוח ד' על עמו יוסיף תת תנובתו, וקרן ישועה יחל להצמיח בקרוב, ממקור הפנימי אשר לכל נפש טהורה, למרחבי הכלל וכל אגפיו. בטח שלחת מפני הכבוד לכל אוהבנו היותר דבקים [אשר] במדינה. ת"ל[6] על החוה"ש[7] אשר עמנו. עברו עלינו ב"ה ימי הפורים בחדות ד', שלפי ערך הזמן נוכל לחשוב זה לתוכן מרומם. ונקוה להופעת אור ברכה וישועה בקרוב בעה"י[8]. מפני קדושת ש"ק[9] הממשמשת ובא הנני מקצר ואו"ש[10], כנה"י[11] ונפש אביך מצפה לישועת ד',

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. מהר"מ - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
5. בע"ה - בעזרת השם
6. ת"ל - תודה לא-ל
7. החוה"ש - החיים והשלום
8. בעה"י - בעזרת השם יתברך
9. ש"ק - שבת קודש
10. ואו"ש - ואומר שלום

11. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתלט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח מנחם אב תרע"ז - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק שמח שהרצי"ה סיים ללמוד שחיטה בפועל. השחיטה מסמלת את הדרך: 'כירק עשב נתתי לכם את כל' - אחרי ירידת האדם, ומתוך 'ארסיות החיים הירודים' מתגלים הרחמים, והכול מתרומם. תודה לד"ר אשר שהדריך אותו. על החלפת מקום: לא להצטער, הכול לטובה. חידוש בסוגיית בר פדא (נדרים כט) והר"ן.

עיקרי הדברים

- סיום לימוד השחיטה.
- סוד השחיטה וההתעלות.
- תודה לד"ר אשר.
- חידוש בנדרים.

נוסח האגרת

בעה"י[1], כ"ח מנ"א[2] האראגאטה,

בני יקירי ומחמדי שליט"א[3], מה מאד שמחתנו במכתבך היקר. אפריון אמטי לך ומשנה שמחה היה לי במה שזכית לגמור את למוד השחיטה למעשה ולקיימה בפועל. חביבים דברי סופרים: שמנו את השחיטה בין שלשת הדברים שת"ח[4] צריך שילמדם. ומה גדול הוא הרוח האצור בקרב אנשי לב בעלי רגש הרואים את צעדי הקודש, אשר העולם והדורות הולכים וצועדים ע"פ[5] מתכונת תמים דעים ב"ה[6] אשר לו נתכנו עלילות, ואיך הם עולים מתוך התהומות העמוקים למרומי הררי קודש, אשר שם האורים הגדולים מאירים בשיא חוסן יקר זיום, ואמרת אלה הצרופה, אחרי אשר ירד האדם במשך דורות ממכון גדלו, שתכנה את הסדר לרומם את סגולת האדם מבין המון החיים, להכירו בצלם אלהים, ואמרה "כירק עשב נתתי לכם את כל". שהכשירה אח"כ[7] את נקודת חיי העולם בנשמת ישראל ע"י[8] קדושת הבירור של המינים הכשרים, ועמהם טפלה באורח התמותה המעולפת ברזי קודש מלמעלה. וברגשי חן וחמלה נפלאה המתגלה בתוכיותה של הארסיות של החיים הירודים. שדוקא שבילים הללו הם הם המרוממים את הכל, את האדם ואת החיים יחד, ומגיעים בתעופתם לרום המטרה העליונה, הגנוזה בתוך עמקה של קדושת אמונת אומן הנאדרה בקודש, ששם הרחמים הרבים מתגלים, וברית עולם מתראה, וחסדי דוד הנאמנים באים ושוטפים ומאירים.

אשרנו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו. אף נחלת שפרה עלי אברך את ד' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי. והמארה לברכה מתהפכת, והצפון אשר משם הרעה נפתחת, משם האורה תופיע, והשולחן אשר לפני ד' יערך נגד צוררנו, חלקם בחיים וצפונך תמלא בטנם, ועזיזי אור, וחמושי גבורה, מלאי חסד וחגורי יושר אהבה ונדבה, הננו עולים ומתעלים מתקשרים ברוממות אהבת כל היצור, באהבת יוצר כל, מחולל כל ומרומם כל, הנותן שפעת זיו כבודו, בגוי קו קו, באוצר אור עולם

אשר להמון עמים, וכל עולמים, בישראל עם קרובו, וכל סגולות צפיותיו וחסני קדשיו, אשר נקוה שיום ליום יביע אומר אשר בקרוב יגלה, לשם ולתהילה ולתפארת.

תודתי נתונה היא ממעמקי לבבי לידידנו המרומם הרה"ג[9] ד"ר[10] אשר שליט"א, על אשר הכינך והעירך והדריכך למלאות חפץ ד' במלאכת השחיטה. יברך ד' חילו וירומם אף ינשא הוא וכא"ל[11] בכל עז וברכת עולמים. ודרש נא את שלו'[12] אהובינו הרב ד"ר הערץ שליט"א יגונן ד' עליו ויצילהו מכל אסון ופגע. ויביאהו מהרה שלם בכל טוב אל נוהו לשמחת לב כל מוקיריו אוהבי יראי ד' טהורי לבב החפצים בהצלחתו.

ע"ד[13] שינוי מקומך קשה לי מרחוק להכריע, אמנם אם כפי ראות עיניך יש איזה אי נעימות, מאיזה טעם שיהי'[14] בתכונת המצב ההוי, ואולי כבר יותר מדאי הננו מטריחים את אהובינו היקרים, אשר דרשו השארותך הזמנית שמה, ראוי לטכס עצה באורח כבוד בעה"י, איך להחליף. ודי יצליח. אבל בכל אופן לא תצטער איך שיפול דבר הכל יחשב ד' לטובה, ולטבא יהוי, בעזה"י[15].

חזק בני יקירי ואמץ בכל ענייניך בתלמוד ובמעשה, בקודש ובחול, הפתוח גם הוא תמיד לקודש בעצת ד', והי'[16] קודש ולמקור ברכה, בחסדי צור מעוזנו ב"ה. מה מאד ראוי להתאמץ ע"ד מכתבים לאהובינו שי'[17] כמה פעמים ביקשתי והתחננתי שיכתבו משם בפרטיות, ולא נעניתי, מ"מ[18] ראוי לנו לעשות את שלנו. כתוב למע"ה[19] להורי היקרים שליט"א בפרטיות, באריכות, ותבאר להם בעדי התנצלות, כי כמה פעמים כתבתי, והתנצלתי ושאלתי שיחנוני באיזה שורה מכתב ידם, הקדושה לי ויקרה מפז. אמנם ודאי מניעות עומדות שאינן נותנות להוציא אל הפועל את המבוקש. וע"ד[20] עזרה הלא כפי האפשרי הננו שולחים, ודי יעזר להגדיל ולהאדיר כל טוב.

הנני גם פה מוטרד מעניני הזמן וארחות הציבור וצרת המאורעות של צוק העתים, והכל יהי'[21] לטובה, ומאפלה לאורה יוציאנו למען שמו, עוד לא הוסכם לנו כמה עוד נתעכב פה בפרוטרוט. השתא הנני מאריך יותר בעניני המרפא וזמנה, יתן ד' ויהי'[22] לרפואה, ונשיג חוסן ישועות, ועז לתו"ע[23], לעבודת הקודש סלה. תמול הי'[24] פה אצלנו אהובנו הר"ז[25] יעבץ שליט"א, והראיתי לו דבריך במכתבך אודותו ונהנה מאד. לפעמים בעת הפנאי מעניני העול של המרפא מצד אחד ויתר המטרידים מצד השני הננו נפגשים ומטיילים ארוכות וקצרות בדברי חפץ. חפצתי להאריך עוד, ולהעירך באיזה דברים, אבל כבר ישנם הטרדות המונעות. בסוגיא דבר פדא בנדרים, דכ"ט ד"ה[26] אמר, כתב הר"ן[27] שאם בתוכ"ד[28] אמר מעכשיו שלמים חיילא קדושת שלמים, צריך הדבר ביאור למה צריך תוכ"ד[29], כיון שיש ריוח לקדושת שלמים לחול בתוך שלשים יום הראשונים, ואח"כ[30] היא מתפשטת והולכת. וצריך לומר שהר"ן[31] סומך על סוף הסוגיא דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט מעכשיו דמי, ויותר ממסירה דלאחר ל', א"כ[32] אם לאחר כ"ד תחול למפרע קדושת עולה ותעקור קדושת שלמים. ויש בזה חידוש דין, שאם מתה הבהמה בתוך שלשים דלא חלה קדושת עולה, תחול קדושת שלמים, ותהי'[33] אסורה בגיזה ועבודה, וכ"ע[34] הקדש שלמים, רק אם עבר יום ל' נעקרה למפרע קדושת שלמים מפני קדושת עולה, שאע"פ[35] שאינה חלה מצד מעילה כ"א[36] לאחר ל' מ"מ חלה מטעם קנין הקדש.

אולי תקח מועד ללמוד סוגיא זו ותתבונן בדברים בע"ה[37].

והנני בזה חותם בברכה, ברוב צהלה ואורה משפעת ברכת ד' עליך בני יקירי למועד צאת השנה והתחדש שנת ברכה ואושר, רב ברכה ועצמה ירבה אשר לו הכח והחסד לעולמים, כנה"י[38] ונפש אביך מצפה אשרך צביונך ותפארתך כה"י[39],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. מנ"א - מנחם אב
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. שת"ח - שתלמידי חכמים
5. ע"פ - על פי
6. ב"ה - ברוך השם
7. אח"כ - אחר כך
8. ע"י - על ידי
9. הרה"ג - הרב הגאון
10. ד"ר - דוקטור
11. וכא"ל - וכל אשר לו
12. שלו' - שלום
13. ע"ד - על דבר
14. שיהי' - שיהיה
15. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
16. והי' - והיה
17. שי' - שיחיה
18. מ"מ - מכל מקום
19. למע"ה - למעלה
20. וע"ד - ועל דבר
21. יהי' - יהיה
22. ויהי' - ויהיה
23. לתו"ע - לתורה ולתעודה
24. הי' - היה
25. הר"ז - הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
26. ד"ה - דיבור המתחיל
27. הר"ן - רבנו נסים
28. בתוכ"ד - בתוך דבריו
29. תוכ"ד - תוך דבריו
30. ואח"כ - ואחר כך
31. שהר"ן - שרבנו נסים
32. א"כ - אם כן
33. ותהי' - ותהיה
34. וכ"ע - וכולי עלמא
35. שאע"פ - שאף על פי
36. כ"א - כי אם
37. בע"ה - בעזרת השם
38. כנה"י - כנפשו היקרה

39. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתמ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' אלול תרע"ז - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם יישארו עוד שבוע. מכתבים לארץ נשלחים דרך חברת 'קוק' לפי החוק החדש. הרב קוק מבקש מהרצי"ה לכתוב להוריו. מותר לרצי"ה לחתום על מאמרו, כי 'לפעול ולעשות' מחייב התוודעות - 'לא השחצני... כי אם המעוטר בענוות צדק'.

עיקרי הדברים

- מכתבים לארץ.
- חתימה על מאמר.
- התוודעות בענווה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ט' אלול עזר"ת[2], האראגאטה.

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], חשבנו לנסע חזרה ללי' שבוע דנא, אך מסיבות שונות נתעכב הדבר, וחושבים אנחנו בע"ה[4] להתעכב פה עוד שבוע. השי"ת[5] יציל ויגונן וירם קרן לעמו, ויצמיח לנו אור גאולה ופדות, מעוז והדרת קודש עדי עד.

שמחתי בטיולך, בטח יהי'[6] להרחבת הדעת ולחיזוק ואימוץ החמריות והרוחניות, בחילך לאורייתא לעבוה"ק[7] ולכל קודש ורוממות, תרוממנה קרנות צדיק בשמחות וגיל, ומתוך כל המאפליות אורי אורים נשאב, ובששון יחשפו המבועים לעת הנהרה אשר תופיע, שעיני כל המיחלים לחסדו ב"ה רואים עין בעין את גאון צעדי מהלכיה.

שלחנו מכתבים לתמן ע"י[8] חברת קוק, שהוא הכרח לפי המהלך החקי החדש. ואתה בני יקירי, תראה ג"כ[9] לכתוב לכולם בפרטיות, תעודדם ותחזקם, ביחוד להורינו היקרים יחיו. כתוב נא באריכות ובהתנצלות עבורנו, כי הלא כמה פעמים כתבנו. וע"ד[10] התמיכה כפי היכולת הרינו משתדלים לשלח, ואלמלי היו לנו קבלות מסודרות אז הי'[11] המשלח הולך בדרך יותר תכופה. ואולי יועילו דבריך שמצדם יתמידו בכתב ואולי נזכה לראות לפחות חת"י[12] הורינו, או עכ"פ[13] כת"י שמואל שי'[14], שהוא עמם יחד, והי'[15] לנו למשיב נפש ותשועתה לדי'. ע"ד[16] חתימתך על הטופס האשכנזי שבמאמרך, איני רואה סבה למניעה, ויותר טוב להתודע קצת, אולי יתן ד' ויתגלגל זכות של איזה מפעל טוב ודיבור טוב, שיהי'[17] לתועלת לכלל עם ד' ולכל כשרון ושלמות. וחפץ ד' בידנו יצליח. ואין שעור לערכה של איזו השפעה טובה בצירוף הכוחות. הבדידות וההסתרה היא אמנם טובה בפנימיותה, מעדנת היא את הנפש ומאשרת את הנשמה ממקור תענוגי הקודש של הענוה, המאירה ביפעת נגהה ואור עשירות כבודה הפנימי של אוצר הכמוס.

אבל לפעול ולעשות לשאת ולעבוד הננו קרואים, ולזה הכרח הוא ג"כ ההתודעות והפרסום הישרני, לא חלילה השחצני המגועל כ"א[18] המעוטר בענות צדק ועוז גבורת החיל של ישרי לב דורשי ד' ועוזו.

ההנך מתמיד בעניני השחיטה, ההי' לך עוד נסיון מעשי נוסף על אשר הודעתני, אשמח בהשתלמותך בעבוה"ק[19] הזאת הרצוי' ומועילה מאד, וצדיקים ילכו בה. דר"ש[20] אהובינו הרה"ג[21] ד"ר[22] אשר שי' והרב ד"ר הערץ שי' וב' ביתם. יחיש אדון הישועה מלך שהשלו'[23] שלו עלינו ועל כל עולמו ישועת שלומו ואור טובו, ונזכה לשנה טובה ומעוטרה באור ישע ופדות וכט"ס[24], כנה"י[25] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[26],

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. בע"ה - בעזרת השם
5. השי"ת - השם יתברך
6. יהי' - יהיה
7. לעבוה"ק - לעבודת הקודש
8. ע"י - על ידי
9. ג"כ - גם כן
10. וע"ד - ועל דבר
11. הי' - היה
12. חת"י - חתימת ידי
13. עכ"פ - על כל פנים
14. שי' - שיחיה
15. והי' - והיה
16. ע"ד - על דבר
17. שיהי' - שיהיה
18. כ"א - כי אם
19. בעבוה"ק - בעבודת הקודש
20. דר"ש - דורש שלום
21. הרה"ג - הרב הגאון
22. ד"ר - דוקטור
23. שהשלו' - שהשלום
24. וכט"ס - וכל טוב סלה
25. כנה"י - כנפשו היקרה
26. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתמג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' תשרי תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

דרשה: התשובה במעשה כללית לכל העולם, אבל הווידוי (כוח הקול) מיוחד לישראל - 'קול יעקב'. עיקר התשובה מחשבתית, וירדנו לווידוי הדיבורי בגלל הזיקה להשפעה על העמים (הגרות). שעיר המשתלח סובל את החטאים שנוצרים מן הזיקה לעמים. על האתרוג: כשאפשר, נוטל שני אתרוגים משתי מדינות, ובאחד מברך. יום טוב שני של גלויות - לא משנים, כי בדעתם לחזור.

עיקרי הדברים

- תשובה ווידוי.
- קול יעקב.
- שעיר המשתלח.
- אתרוג ויום טוב שני.

נוסח האגרת

ב"ה[1] ח' תשרי תרע"ח[2],

בני יקירי ומחמדי שליט"א[3], ישמחך השי"ת[4] בכל טוב, ויגמור בעדך לטובה, בגמח"ט[5], באושר ואור נועם ד' וחדות עזו, ויום הקדוש הבעל"ט[6], יום שמחת לבו של מלך עולם צור ישראל וגואלו מעולם ועד עולם, יופיע עליך הוד קדשו ורוממות גבורות רחמי אב הרחמים המופיעים עליו, ממעיני קודש קדשים, ונזכה לשמוח בחדות עולמים, להיות נקיים מכל חטא ואשמה, ונאזרים בגבורת ימין חדות שמחת מצות ד' ברה משוש חיינו ומקור עדונינו עדי עד.

תהל"י[7] על החוה"ש[8] אשר עמנו, יגונן השי"ת עלינו ועל כל עמו בפריסת סוכת שלומו, ומצר ינצרנו בהמון חסדיו הנאמנים לעד.

שמחתנו במכתבך הגלוי, שהגיענו כעת. חשבנו שגם ר"מ[9] פרוש הוא נצרך, וכעת יהיו כל העשרה לי"ש[10] בעד הרי"מ[11] חרל"פ[12] שליט"א יכוננהו ד' עליון כיקרו וקדושת ערכו לאוי"ט[13].

דברתי בש"ק[14] העבר ע"ד[15] ערכי התשובה והוידוי. והי'[16] לנו ליסוד מוסד שערך התשובה בפועל הוא ערך כללי לכל באי עולם, אמנם יסוד הוידוי, כח הקול שיהיה ערך תשובתי זהו דבר מיוחד לישראל, וכ"ה בספרא שישראל מתודין ולא נכרים כי אין הוידוי רק התעוררות והזכרה חיצונה לתשובה, כ"א[17] ערך פנימי לה ע"פ[18] סגולת הקול קול יעקב, שתכונת האמת שלו גורמת שכל ערכי הקודש היותר עצמים מתנשאים לעומת קולו, החוצב להבות באמת הנערצה עד נצח. ע"כ[19] פרשת הוידוי נאמרה בראשונה בין שמיעת הקול, טומאת מקדש וקדשיו, ובטוי שפתים, כלומר ערך הקול בחיוב ובשלילה, אם לא יגיד ונש"ע[20], ובמדרש יש ע"ז[21] והוא עד אלו ישראל שנאמר ואתם עדי ואני אל, וכן או ראה אתה הראת לדעת, או ידע וידעת היום, והיינו כח הדיבור של כנס"י[22] המבקיע כל ענני האפל של כל עולמים, וק"ו[23] של כל העמים וכל התקופות, ובשלילה לבטא בשפתים להרע או להיטיב, להוקיר את

הקול המקושר בעז קדשו בישראל, אך עמי המה בנים לא ישקרו. וזה מבדיל ג"כ[24] את תוכן הקודש מכל סיג וטומאה, ושרוי ע"כ כח טומאת מקדש וקדשיו בכפרתו בין שני צירי הקול, וכאן יצאה התכונה של הוידוי, אמנם חזרה ונשנית בפי נשא, ושם כתוב מכל חטאת האדם ולמדנו בספרי וידוי על כל פרטי החטאות, ונשנית בשביל גזל הגר, כלומר תשובת האדם בכללו היא רק מעשית, נוספה קדושה בישראל שיש כח מעשי עליון בתשובתו הדיבורית, אבל באמת עיקר התשובה היא אידיאלית מחשבתית, והוא פנימיות הדבור, והיה ראוי לישראל מצד עצמו, אבל מפני הזיקוק שלנו לעולם, להוסיף גרים, שזהו יסוד נפש הגר שבקרבנו, שאנחנו יודעים אותה, באנו למדת הדיבור.

ונמצא שלולא הזיקוק להשפעת אוה"ע[25] ממנו, שהוא יסוד פתיחת הגרות, ל"ה חטא נמצא כ"כ[26] באומתנו. ואם הי'[27] מזדמן הי' כח של תשובה אצילית רוחנית מחשבתית מספיקה, אבל הננו נזקקים לרדת לדיוטת הגרות, וזו מזקיקה לנו תשובה דיבורית, המביאה ומאמצת לנו את התשובה הרוחנית היסודית, שהיא כל הוד החיים הדרת הקודש ושמחת ההויה, לישרי לב שמחה. הננו שבים אל מקור חי העולמים, ושמחים ומתענגים, בנועם מתק אהבת עדנים ביראה ופחד במלא פאר הדרת קודש מזיו נועמו, אור פני מלך חיים, והחלק הגרותי הוא עושה בנו את תכונת השגגה, מפני האפלתו, ונסלח לכל עדת בנ"י[28] ולגר הגר וגו'[29] כי לכל העם בשגגה. וזהו יסוד שעיר המשתלח, חלק ההשפעה שלנו על חוגי הזרים, מצד הסתגלותנו המוכרחה לזה, שצריכה להיות חבויה באיזו פינה של הנפשיות הכללית, היא מחוללת המון חטאים בתוכן החיים, וכל הסבל הזה מוכרח כח האומות לשא עליו, ונשא השעיר עליו את כל עונותם, הן עשו אחי איש שעיר, כללות העמים ביחש הניגוד, שהוא גם יחש המקשר המושפע. ובהיותנו מתנקים מפגם זה שערי תשובה נפתחים ברוחה, והלשון של זהורית כשלג ילבין, ועינינו רואות ושמחות.

כה ישמחנו השי"ת בעבודת הקודש, בבנין בית קדשנו ותפארתנו במהרה בימינו, ויראו כל אפסי ארץ את ישועת א', ועון ישראל יבוקש ואיננו, וחטאת יהודה לא תמצאנה, כי לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל. וכל מפעלות אנשי סגולה, לגלות את פאר הצחצחות העליונה החבויה אשר בכח נשמת האומה, הגדולה והרוממה, אור אלהים חיים בעולמים כולם, אור ישראל לאש וקדושו ללהבה, וישמח ישראל בעושיו בני ציון יגילו במלכם.

באה"ר[30] דרוש נא בשלו'[31] כל יקירינו הרה"ג[32] הד"ר[33] אשר ודי"ר[34] הערץ שי'[35] וכב"ב[36], ושי' אהובינו הרשמי"נ[37] שטנרנבוך והרב בוצ'קי שליט"א וביתם וכא"ל[38], ושלו'[39] אהובינו הר"א[40] קמחי והר"מ[41] וייסבורד שליט"א, וכב"ב וכא"ל, כולם יתברכו בכט"ס[42]. אמנם כתבתי להם בפ"ע[43] ג"כ. ושלו' ידידנו הר"מ[44] קליר וכא"ל שי'. אולי תכתוב לר"ד אשעראוויץ נ"י[45] דר"ש[46] בשמי, מפני טרדות רבות נתעכבה תשובה לו על מכתב אחד שבו הודיעני ממשרתו בציריך. ואולי תכתוב לבית ידידנו המנוח הרמ"ז[47] ראם ז"ל[48] לשמחם ולנחמם, ואדון הרחמים ירחם על עמו ויראיו, וישפות להם ולכל מעשיו חיים שלו'[49] וברכה, ויעודדם ויברכם בכט"ס.

מתוך כמה מניעות, א"א[50] לי להעיר על דבריך היקרים במכתבך הנחמד, ואתך הסליחה. ע"ד האתרוג מנהגי הוא כשאפשר להשיג משתי מדינות הנני נוטל את שניהם זה אח"ז[51], אולי אחד מהם אינו

מורכב, עכ"פ[52] באיסור, ואז אולי יש לברך ג"כ כתיקון, ואם אין למצוא כ"א אתרוג אחד, בלא בירור, אני רגיל לומר ביום הראשון בריך רחמנא, וכל שאר ימי החג לברך כתיקון. ובענין יו"ט[53] שני ש"ג לא נראה לחדש דבר על מנהגנו מאז, כי הלא דעתנו בע"ה[54] קבועה היא לחזור. והשי"ת[55] יגמור בעדנו לטובה ולברכה, ויזכנו לחדות פנים עם כל מחמדי לבבנו על אדמת הקודש בישועת ד' הקרובה לבוא.

אביך מחבקך ומנשקך באהבה,

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. השי"ת - השם יתברך
5. בגמח"ט - בגמר חתימה טובה
6. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
7. תהל"י - תהלה לא-ל יתברך
8. החוה"ש - החיים והשלום
9. ר"מ - ראש מתיבתא
10. לי"ש - לירות שטרלינג
11. הרי"מ - הרב רבי י... מ... (שם אדם)
12. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
13. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
14. בש"ק - בשבת קודש
15. ע"ד - על דבר
16. והי' - והיה
17. כ"א - כי אם
18. ע"פ - על פי
19. ע"כ - על כן
20. ונש"ע - ונשא עונו
21. ע"ז - על זה
22. כנס"י - כנסת ישראל
23. וק"ו - וקל וחומר
24. ג"כ - גם כן
25. אוה"ע - אומות העולם
26. כ"כ - כל כך
27. הי' - היה
28. בנ"י - בני ישראל
29. וגו' - וגומר (וכן הלאה בפסוק)
30. באה"ר - באהבה רבה
31. בשלו' - בשלום
32. הרה"ג - הרב הגאון
33. הד"ר - הדוקטור
34. ודי"ר - ודוקטור
35. שי' - שיחיה
36. וכב"ב - וכל בני ביתו
37. הרשמ"נ - הרב שמואל נ... - שם אדם

38. וכא"ל - וכל אשר לו
39. ושלו' - ושלום
40. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
41. והר"מ - ו + הר"מ: הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
42. בכט"ס - בכל טוב סלה
43. בפ"ע - בפני עצמו
44. הר"מ - הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
45. נ"י - נרו יאיר
46. דר"ש - דורש שלום
47. הרמ"ז - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, ז (למשל: משה + זאב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
48. ז"ל - זכרונו לברכה
49. שלו' - שלום
50. א"א - אי אפשר
51. אח"ז - אחר זה
52. עכ"פ - על כל פנים
53. יו"ט - יום טוב
54. בע"ה - בעזרת השם
55. והשי"ת - והשם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתמו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' מרחשוון תרע"ח - לונדון **נמען:** ד"ר משה זיידל

הרב קוק מבקש לדעת על מצבו ועל מצב היהודים בארצו, ואולי גם על הנעשה בארץ, כי בלונדון הידיעות 'רזות'. נדפסה ממנו 'מחברת קטנה מיסטית־הגיונית' - 'ריש מילין'. מהבית בארץ מגיעות ידיעות מרגיעות.

עיקרי הדברים

- בקשה לידיעות.
- 'ריש מילין'.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ג' מ"ח תרע"ח[2].

שלו'[3] וברכה באהבה נאמנה, לכ'[4] ידי"נ[5] וחביבי הרב הגדול בתורה וחכמה, ויראת ד' ומדות יקרות מו"ה[6] משה ד"ר[7] זיידל שליט"א[8] וכא"ל[9] ברכת ד' וכט"ס[10], אחדשה"ט[11] באה"ר[12].

יקרת מכתבו הגלוי הכתוב מיום ערב יו"כ[13] העבר, הגיעני לשמחת לבבי, ואתאושש להשיב מיד למעלת חביבי, כי מרוב הטרדות דין גרמא של עוצר הדברים, כאשר הנני חפץ להניח על זמן פנוי ומוכשר לדבר דברי חפץ, ואח"כ[14] ע"פ[15] רוב משתרגות טרדות מטרדות שונות, וגם החפץ לכתוב עכ"פ[16] דברים אחדים הולך ומתעכב, ע"כ[17] יסלח חביבי אם הפעם הנני חוטף וכותב, ולא אוכל להאריך כראוי לאוהב יקר טהר לב שכמותו אחרי דומי כ"כ[18] ארוכה. מה מאד ישמח לבבי אם יטיב כבוד מעלתו להודיעני בפרטיות ממצבו, וממצב אחינו ב"י[19] בכלל במדינתו, ואולי יודעים המה מעניני אה"ק[20] יותר ממנו. פה הידיעות רזות מאד, וצור ישראל ישמחנו בישועתו, ומתוך אפלת העולם אור וישע יגיה לנו ולכל מעשיו. נדפסה פה ממני מחברת קטנה, מיסתית הגיונית בשם ראש מילין. חושב אני שצב"י[21] שי'[22] שלח אותה לכבודך יקירי.

תלי"ת[23] על החוה"ש[24] אשר עמנו פה, וכמו כן הננו מקבלים מתמן ידיעות מרגיעות מב"ב שי', ודי' יתן הטוב. והי'[25] זה שלו' וברכה כנה"ר[26] ונפש ידי"ע[27] קשור באהבתך,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. מו"ה - מורנו הרב
7. ד"ר - דוקטור
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. וכט"ס - וכל טוב סלה
11. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
12. באה"ר - באהבה רבה
13. יו"כ - יום כפור
14. ואח"כ - ואחר כך
15. ע"פ - על פי
16. עכ"פ - על כל פנים
17. ע"כ - על כן
18. כ"כ - כל כך
19. ב"י - בני ישראל
20. אה"ק - ארץ הקודש
21. שצב"י - שצבי יהודה (בנו של הרב קוק)
22. שי' - שיחיה
23. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך
24. החוה"ש - החיים והשלום
25. והי' - והיה
26. כנה"ר - כנפשו הרמה
27. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז מרחשוון תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הצהרת הממשלה 'להקים ניר ישראל על אדמתו' הרהיבה רבבות. 'מה נפלאו תהלוכות עצת ה'' שהביאו אותו דווקא לאנגליה, 'מקום הריכוז לראשית הצעדים'. יש להתכונן 'בטוהר לב ובגבורת נפש' לגדולות. הלכה: אין לטייל במקום שיש בו חשש סכנה, אפילו רחוק - רק לפרנסה (מועד קטן יד, ירושלמי). אל יעזוב את השחיטה.

עיקרי הדברים

- תגובה להצהרת בלפור.
- השגחה שהביאה ללונדון.
- איסור טיול בסכנה.
- השחיטה.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. כ"ז מ"ח תרע"ח[2].

שלו'[3] וברכת עולמים, אורה וישועה יחדו יהיו תמים לבני יקירי ומחמדי שליט"א[4], בני חביבי, ד' עמך, וחיל ועז יאזרך לאוי"ט[5].

תלי"ת[6] על החוה"ש[7] אשר עמנו פה, ועינינו צופיות לחסדי צור ישועתנו ב"ה שישמיענו מהרה ששון לבב מיקירינו אשר בארץ חמדה, שיגונן ויציל ימלט ויפלט אותם מכל אסון ופגע.

מפלאות תמים דעים ב"ה, אשר החלו להגלות בעולם והגיעו לחדור בתוך מאפלת העולם בברקי אורה בגילוי דעתה. של הממלכה פה להקים ניר ישראל על אדמתו, הן הרהיבו רבבות אלפי נפשות צופות לפתיחת מקורות חסד עליון לבית ישראל ולארץ ולדרים, וב"ה[8] שעודדו ג"כ[9] את נפשנו הכמהה. ואם כי עינינו נשואות בחרדה רבה וביחול וקיווי נמרץ, להקשיב קשב של בטחון ושמירה לכל נפשות עם ד' הנתונות בתוך מצרי רעש העולם ההולך והומה, בכ"ז[10] מלאי עוז הננו חשים את עצמנו, רכובי מרומים ומחוזקים בשגב רוממות קודש, ומדי יום יום נוסיף אומץ ובטחה על ישועה קרובה ואור חיים וטוהר עליון. אבטח, שבכל מרחבי ארץ עשתה הבשורה לפי ערך את רשמה התוכני המשוגב. ואם כי הרבה יש לעבוד ולקוות, להתפלל ולהתחנן ורחמין למיבעא על רזא דנה, שילך במסילת אור פדות וישע, הרי הנשמה מתנהרת, ושפעת רוח חיים חדשים עליזי קדש קדשים הולכת ומשתפכת על נשמתו הגדולה של גוי קדוש, שומר אמונים צופה וחוכה ישועה ואורה. ומה נפלאו תהלוכות עצת ד' שבשפלותנו זכרנו, וכאשר רצון קדשו הוא שנהיה נודדים בגולה עד יעבור זעם, צדקה עשה עם אסיר תקוה מלא מרורות מהמית צער העולם והאומה הנאדרה בקודש, שהביאני למדינה זו, מקום הריכוז לראשית הצעדים אשר לאור הישע, ונודה לשמו על חסדיו הנאמנים, ונקוה כי מהרה יגלו אורים רבים ונהדרים וראו כל אפסי ארץ את מעשה ד' הגדול.

במנוחת לבב, בנפש שוקטה, ברעיון מטוהר ובשכל נזקק בזיקוק בחינת קושט ואמונה אומן, רוממה ומסולאה, נעמוד הכן להקשיב את קול ד' בכוח ילדי יום יום אשר יביע אומר המבשר צבא רב, ומהרה יכוננו לשמוח בשמחת גויינו להתהלל עם נחלתנו, במהרה במהרה בימינו בקרוב.

בכל לב אודך בני אהובי על כל דבריך במכתבך היקר המלא חמודות. התחזק והתאמץ והתכונן באיזור חיל, בטוהר לב ובגבורת נפש, לקראת הגדולות אשר נצפה שיפליא לעשות בהמון רחמיו אוזר ישראל משגבו ומושיעו בעת צרה. נושאי כלי ד' הברו, וכל מחזיקי עץ החיים לתורה ולתעודה יחליפו כח ברוח נהרה, להרחיב דעה ולהגדיל תורה באור אמת וצדק, להפיח רוח חיי עולמים בקרב כל לבבות נשברות, ההולכות לקראת אור המרפא אשר מקרני שמש צדקת ד' יופיע. בטח תודיעני גם אתה את רשמיך ורשמי הגות לבב מיודעינו אנשי השם גבורי החיל ובעלי הדעה והרגש, שהרבה מאד תלוי פיתוח המצב בהכנתם והאזרם בגבורה ובטחון נאמן ונמרץ, המתעלה מכל פקפוקי דלות ורכרוכי לבב.

ע"ד[11] עצם ההליכה לטייל במקום שיש אפילו חשש רחוק של סכנה ח"ו[12], כבר גליתי את דעתי כמדומה באיזה ממכתבנו, שאינה מהראוי. וע"פ[13] זה ישתוו הסוגיות דבבלי מו"ק[14] י"ד וירושלמי פ"ג ה"א, דבירושלמי אמר דרבי יהודה ס"ל[15] דאסור לפרש בים הגדול, ומחוורתא כפי' הפ"מ[16] דמשום סכנה הוא, ולא כפי' הק"ע דתלי לה בדין שלשה ימים קודם לשבת, דעיקר חסר מן הספר, ובבבלי אמרינן דלשוט דהיינו לשם טיול לד"ה[17] אסור. וע"י[18] ההשואה של הסוגיות מבואר, דכל דבר שיש בו חשש סכנה, אע"פ[19] שמנהג העולם להכנס בכך לצרכן של בריות, אין היתר כ"א[20] לפרנסה, ולפי מה דקיי"ל[21] כרבנן גם להרוחה מותר, אבל לא לשם טיול בעלמא. ונראה לע"ד[22] דה"ה בכ"מ[23] שיש בו חשש סכנה, אפילו בדרך מיעוט ורחוק מאד. ודי' ישמרך מכל פגע ותאושר בכ"ט[24] לאוי"ט.

ודאתאן עלה, לענין ברכה, אם נאמר שיש איסור בדבר הרי קיי"ל[25] בסי'[26] קצ"ו באוכל דבר איסור אפי'[27] דרבנן אין מברכין עליו לא בתחילה ולא בסוף, ויש לחלק כמובן. ואמנם י"ל[28] ע"פ[29] דברי הגהת רעק"א[30] שם, דבאוכל פת שאפאו בחלב בלא שינוי, אע"ג[31] דאסור לאכלו מדרבנן מפני התקלה, י"ל דלא חשיב איסור כ"כ[32], ובפרט לפי מש"כ[33] הפלתי דיכול לחלקו לאנשים הרבה, ואע"ג[34] דאינו מחלקו מ"מ[35] הוי כדמאי, דאי בעי מפקיר נכסיה והוי עני וחזי לי' דמברכין עליו, וה"נ[36] כיון דמשום פרנסה והרוחה מותר אי בעי מכוין להרויח בזה והוי כדמאי, וכל מקום שיש שום חזקת סכנה משמע דכו"ע[37] מודים, גם בני אשכנז דסי' רי"ט, והכל לפי הענין ואומד יפה.

אולי תוכל לסדר קונטרס כסדר הסוגיא דבר-פדא, לכלול בו כל הסגנון שאמרת, בין מה שהצעת מדברי קמאי ובתראי ושיטות פוסקים ומפרשים, בין מה שהעירות, אם לא יכבד הדבר עליך, יהיה לי לנחת בעז"ה[38] לראות דבריך מסומנים ומסודרים. כמדומה שידעת מאז כמה חביבה היא עלי מערכה לימודית כזאת שיש בה חכמה ומלאכה יחד, לסדר דברי חז"ל[39] וביאורי גדולי הדורות על שיטות מיוחדות, ובין הפרקים או בהקדמת הענין וסידורו להוסיף מה שכשרון החידוש משער בזה אצל כל הוגה דעה בתורה. ומי יתן והי'[40] זה דרך למודך לאגור על יד כתבים מסודרים כאלה, שיטה לבדה, נוסף על הזמן המיוחד ללימוד גפ"ת[41] ופוסקים ע"פ סדריהם.

ע"ד מצבך כעת נחכה מה יראנו ד' במסיבות הזמנים ואם היה מזדמן איזה מקום שתהי'[42] העבודה לפי הכבוד והכשרון, אז נראה להתישב בדבר בעה"י[43]. מה אתה עושה בענין השחיטה, ההנך עסוק בה לפרקים, אחר שסגלת לך את הצד האמנותי שבה ג"כ ב"ה, הנני מוצא לנכון לזרזך שלא תעזבנה. למודך ע"ד פרטי ענינים בקודש ובחול, זה זמן רב שלא הודעתני. ומה יקר הי'[44] לי אם תודיע לי כ"ז[45] בפרטיות.

ההופעה החדשה ע"ד מצבנו הכללי ויחושנו לאה"ק[46] העירה בי הרבה מחשבות חדשות-ישנות ועבודות רוחניות ומעשיות, אשר ניחל לתשועת ד' שילכו הלוך וצעד צעדים רבים למעלה למעלה. הבה נקוה לאור ישע ופדות, לאיזור גבורה וחן ושכל טוב ברוח טהור ונפש נכונה.

מפני הטרדות הרגילות והחדשות הנני כמוכרח לקצר כעת, ואצפה לחסדי צור ישראל וגואלו שישמחנו בקרוב בבשורות טובות, ממחמדי לבבנו בארץ חמדה ומכל עם ד' הגוי כולו ומכל יצוריו הנתונים בצרה וצוקה ומצפים להעזר בקרוב עזרה מקודש. חזק ואמץ כנה"י[47] ונפש אביך מצפה אשרך והצלחתך בכל עז ופאר קודש ביפעת תפארה בחדות לבב לאוי"ט,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שלו' - שלום
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
6. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך
7. החוה"ש - החיים והשלום
8. וב"ה - וברוך השם
9. ג"כ - גם כן
10. בכ"ז - בכל זאת
11. ע"ד - על דבר
12. ח"ו - חס ושלום
13. וע"פ - ועל פי
14. מו"ק - מועד קטן
15. ס"ל - סבירא ליה
16. הפ"מ - הפני משה (פירוש לירושלמי)
17. לד"ה - לדיבור המתחיל
18. וע"י - ועל ידי
19. אע"פ - אף על פי
20. כ"א - כי אם
21. דקיי"ל - דקיימא לן
22. לע"ד - לעניות דעתי
23. בכ"מ - בכמה מקומות
24. בכ"ט - בכל טוב
25. קיי"ל - קיימא לן
26. בסי' - בסימן

27. אפי' - אפילו
28. י"ל - יש לומר
29. ע"פ - על פי
30. רעק"א - רבי עקיבא איגר
31. אע"ג - אף על גב
32. כ"כ - כל כך
33. מש"כ - מה שכתב
34. ואע"ג - ואף על גב
35. מ"מ - מכל מקום
36. וה"נ - והכי נמי
37. דכו"ע - דכולי עלמא (שהכל מסכימים)
38. בעז"ה - בעזרת השם
39. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
40. והי' - והיה
41. גפ"ת - גליל פתח תקוה (או: גבול פתח תקוה)
42. שתהי' - שתהיה
43. בעה"י - בעזרת השם יתברך
44. הי' - היה
45. כ"ז - כל זה
46. לאה"ק - לארץ הקודש
47. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתסב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: מוצאי שבת ח' טבת תרע"ח - לונדון **נמען:** אחיו, הרב שאול חנה (רש"ח)

בליל שבת 'נתמלא הבית אורה' ממכתביהם, 'המבשרים את ראשית ישועת ה''. עכשיו יש לסדר את העבודה ואת ההתכתבות 'בישוב הדעת', לחשוב על המוסדות, על ת"ח ועל עבודות הציבור. תודה על הטיפול בבנותיו.

עיקרי הדברים

- אור המכתבים.
- סדר העבודה.
- תודה על הבנות.

נוסח האגרת

ב"ה[1] מוצש"ק[2] ח' טבת תרע"ח[3].

אחי יקירי ומחמדי הרש"ח[4] שליט"א[5] רעיתך היקרה וצאצאיכם האהובים שילאוי"ט[6], שלו'[7] וברכה וכט"ס[8].

מה גדול הוא היום יום ש"ק[9] דנא, אשר בליל התקדש יום קדוש נתמלא הבית אורה ממכתביכם היקרים, המבשרות את ראשית ישועת ד' ואור גאולתו, יתן ד' שתהי'[10] האורה הולכת ומתוספת, ומהרה יגאלו כל אחינו יושבי אה"ק[11], ועמהם יופיע אור ישועה וגאולה על כל פזורינו, ולכל אפסי ארץ יגיע אור שלו' וברכה.

כבר חיכינו על דבריכם היקרים, מאז הגיענו הדעפעשע מהרא"מ[12] סלוצקין שליט"א, שבשרנו בו משלומכם, ות"ל[13] כי הגענו לזמן הזה, שכבר יחילו רשמי אורה להגלות.

כעת אח יקר עלינו לסדר את עבודותינו בכמה דאפשר, ולמע"ה[14] שיהיו המכתבים סדורים בינינו וערוכים בפרטיות, ובישוב הדעת בכל הנדרש למעשה, בין לעניני הכלל בין לעניני הפרט, והשי"ת[15] יעזרנו ויכונן מעשינו לטובה.

מה שלו' הורינו היקרים שי'[16] איך עברו עליהם הימים האיומים, יחזקם ד' ויאמצם, מה מאד היינו מאושרים אם נזכה לראות תמונת כתי"ק[17]. אין די תודה להשיב לך אחי יקירי על דבריך היקרים, ועל כל הטוב והחסד אשר תעשה עם בנותינו היקרות שיחיו, יזכנו ד' לשרת איש את אחיו בשמחה ואהבה באופנים טובים ומאושרים על אדמת הקודש, חמדת לבנו ונפשנו.

אכפול את דברי שלא לקמץ במכתבים, ולברר הכל פרטי המצב של כל אחד ואחד, עבודתו ומשאו בריאותו ושלומו, מהגדולים והקטנים כולם יברכם ד', ולחשוב מחשבות טובות ופוריות שיוכלו לשאת פרי ברכה, להעניינים הכלליים, למוסדות הקדושים, ולחיזוק ידי ת"ח[18], ולשיתוף ידים בכל עבודות המתכוננות בעניני הציבור בכלל בכל סעיף האפשרי, ולחזק את הידים בהמעמד הפרטי, להאיר ולתקן

בכל עז ואומץ. והבוחר בעמו ובארץ חמדתו יכונן לטובה את כל מעשינו, ויזכנו להתראות באהבה וחדות ד' על אדמת הקודש בשוב גאולים באורה וצהלה, תל"י[19] על החוה"ש[20] אשר עמנו, כה נקוה לחסדו שיושיענו ברחמיו לימים הבעל"ט[21] ויעלנו מעומק הגלות אל מרום הר קדשו באהבתו ובחמלתו. כן תל"י מצב"י[22] שי' הננו מקבלים מכתבים משלומו ולימודו הוא ב"ה הולך וטוב בכל ענין, יצליחהו ד'.

כעת הוא בס'[23] גלין. כמו כן הננו מקבלים לפעמים ידיעות ומכתבים מאחינו הרד"ב[24] שי' מיעליסאוועטגראד, ומחיים שי' מסאראטוב, ב"ה על שלומם וש' כא"ל[25]. והנני כעת מקצר ואו"ש[26] וברכה וכ"ט[27] כנפשך היקרה ונפש אחיך המצפה לאור גאולה וישועה קרובה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מוצש"ק - מוצאי שבת קודש
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. הרש"ח - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ח (למשל: שמואל + חיים) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שילאוי"ט - שיחיה לאורך ימים טובים
7. שלו' - שלום
8. וכט"ס - וכל טוב סלה
9. ש"ק - שבת קודש
10. שתהי' - שתהיה
11. אה"ק - ארץ הקודש
12. מהרא"ם - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, מ (למשל: אברהם + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
13. ות"ל - ותודה לא-ל
14. ולמע"ה - ולמעלה
15. והשי"ת - והשם יתברך
16. שי' - שיחיה
17. כתי"ק - כתב ידו הקדושה
18. ת"ח - תלמידי חכמים
19. תל"י - תודה לא-ל יתברך
20. החוה"ש - החיים והשלום
21. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
22. מצב"י - מצבי יהודה (בנו של הרב קוק)
23. בס' - בספר
24. הרד"ב - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ד, ב (למשל: דוד + בנימין) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
25. כא"ל - כל אשר לו
26. ואו"ש - ואומר שלום
27. וכ"ט - וכל טוב

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתסח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' שבט תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

מדוע הרצי"ה ממעט לכתוב? צריך שקול 'רוח ישראל האמיתי' יישמע, וזה אפשרי רק בהתארגנות של יראי ה' - לכן הכין את 'דגל ירושלים'. השאלה: 'למה ילכו בראש הרחוקים מיהדות'? הצד החומרי בהכרח בידי השקועים בחומר, אבל בתוכו צריכה להיזרק נשמה אצילית. קמחי התלונן שהרצי"ה ממעט לאכול - 'האנושות... אינה מוכשרת עדיין לנזירות מבשר'.

עיקרי הדברים

- 'דגל ירושלים'.
- חומר ונשמה.
- נגד צמחונות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ז' שבט תרע"ח[2].

בני מחמדי שליט"א[3], כבר צמאים אנו למכתבך. ולמה באמת אתה מאחר כ"כ[4] ונותן הפסקה גדולה בין מכתב למכתב. ואם מפני יוקר הזמן אין אתה נפנה לכתוב מכתבים ארוכים בתכיפות, לפחות מכתב גלוי קצר הלא אפשר לכתוב בכל שבוע, להודיעני משלומך באה"ט[5].

מתמן נתעכבו מכתבים ואנחנו זרזנו אותם שיכתבו בפרטיות מכל דבר וענין ממצבם החדש, והבעתי את חפצי להחל בדברים מעשיים, בין הנוגע לפרטים בין הנוגע לכלל, ומאד אשתוקק שישיבוני איזה דברים ברורים, מה אפשר ואיך לעשות איזה דבר בעדם. ודי יעזרנו.

ע"ד[6] עניני הכלל הכוללים, העת גדולה היא והתעוררות רבה דרושה, ביחוד שיהיה הד הקול של רוח ישראל האמיתי נשמע בעולם, וזה אי אפשר כי אם ע"י[7] איזה התארגנות כללית של יראי ד' החודרים לעומק הרוח הנושב כעת בקרב המעשים הגדולים הנעשים בעולם, שיד ד' מתגלה בהם כ"כ בהתגלות כמוסה. והנה הכינותי מכתב גלוי בשם "דגל ירושלים" שאשלחנו לך אי"ה[8], אולי גם בשווייץ יתכוננו על זה, ולא נבוז ליום קטנות. השאלה הגדולה העומדת נגד עיניהם של שלמי אמונים בישראל היא למה ילכו-בראש הרחוקים מיהדות בפנימיותה. אף כי לפי משאת נפש של חשבון עמוק הדברים מוכרחים להיות כ"כ מעולפים, הצד המעשי החיצוני של החברה האנושית וכן הישראלית הוא מכון חמרי שמיסדיו שקועים כ"כ בחומריותו, וערכם מוכרח להיות ככה, אבל בתוך החומר העב הזה מוכרחת נשמה להיות נזרקת, והנשמה מוכרחת להיות אצילית, אלהית, כטבעה. ובערך ציבורי מוכרח הדבר שיבוטא רצון כללי מהמחזיקים בכל עוז קודש בדגל ד', בחיים במעשה ברוח ובפנימיות עומק כל רגש, והוא הקיבוץ הגדול של כלל ההמון הישר והתמים שלא סרו עכ"פ[9] בהסרה מוחלטה מדרך אבות, וקדושת התורה ואמונת אבות היא פנימיות חייהם, ומתוך עוצם האמיתיות הזאת הוד הקודש יגלה,

ויד ד' תראה בהופעה, שתזרח בנשמתם של יחידי היחידים מיחדי שם ד', ומקדשי שמו הגדול ברבים באמת ובצדקה.

וכל הגודל הזה חופף יהיה על כל התעצומות המעשיות, שהן צריכות להעשות דוקא ע"י כוחות שקועים בעבי המשאלים החומריים, שאור דקיק של יושר אנושי מאיר את מאפליהם. אולי יחנן ד' והדברים ישמעו, והוד הכרת השלום הישראלי המיוחד, והצביון הטמיר של הגות הקודש, ואומץ גבורת התפארת של המגמה הנצחית של כוננויות עם קדוש על ארץ ירושתו, יהיו לאחדים לציין את הדיוקן העליון של זרע יעקב, החי חיי איש תם יושב אהלים ומכיר בהכרת אמת את ערך העולם והחיים, ובוטח בשם ד' בכל חיי רוחו, באצילות יפעת טהרה וקדושה פנימית, שסופה לטהר את כל העולם כולו מכל זוהמותיו ולעשות מהפכה בעולם הדעות והאמונות של כל העמים כולם לטובה ולאורה, שתהיה למפרע מאשרת את כל המהפכות הנעשות בעולם החומר והחברה, להכיר את רז הבנין הנערץ אשר יד ד' כוננת במדה אחת למעלה מכל ערכי הזמנים ובתוך תוכם.

מר קמחי מתאונן במכתבו על אשר הנך ממעט באכילה. ולמה זה? בטח תשתדל להרבות בפקוח הבריאות כראוי, ובפרט בעניני אכילת בשר, ולפחות מרק בכל יום. כי לפי דעתי איננו, ולא האנושיות בכללה מוכשרה עדיין לנזירות מבשר. ודי אומר דברנו והערנו בזה בשיחותינו יחד.

חזק בני מחמדי ודי ירוממך בכל טוב ואושר, כתוב בפרטיות מכל וכל, ודי יחננו לראות ממך ומכל יקירינו רב אושר ונחת כנפש אביך,

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. כ"כ - כל כך
5. באה"ט - באר היטב
6. ע"ד - על דבר
7. ע"י - על ידי
8. אי"ה - אם ירצה השם
9. עכ"פ - על כל פנים

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתעג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' אדר תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

מכתב שני מאביו. אין חשש שהממשלות יחשדו ב'דגל ירושלים', כי ידוע ש'פנינו... לאהבת הבריות'. המטרה: 'להפיח רוח חיים של אש הקודש' בתנועת התחייה. התרבות המודרנית היא 'אור של עץ ריקבון', אבל אפשר ללכת לאורה כמה צעדים במעשה. צריך להקים ישיבות שכוללות 'את כל מקצועות התורה', עם 'עוז גופני ונפשי'. הראשית: התאגדות ודיבור ספרותי.

עיקרי הדברים

- מכתב שני מהאב.
- מטרת 'דגל ירושלים'.
- ישיבות רחבות.
- התאגדות קודמת.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ט' אדר תרע"ח[2],

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו, כה ינצרנו השי"ת[6] ברב חסדיו לימים הבעל"ט[7] ויאיר לנו באור ישעו ויחננו לעלות לציון ברינה בשמחת עולם.

ב"ה שקבלנו עוד מכתבים מתמן, ומכתב שני בעצם כתי"ק[8] של אאמו"ר[9] שליט"א, ת"ל[10] שהם מרוצים מהחליפה שהולכת ונעשית ורואים בזה יד ד' לטובה על עמו ונחלתו. אמנם דחוקים הם שמה מאד, ועזרה רבה נחוצה היא להיות נשלחת בתדירות. כדאי היה לעשות גם בשווייץ אגיטציה ע"ז[11]. אולי ראוי לי לקחת בזה דברים עם אהובינו ד"ר[12] אשר נ"י[13].

ע"ד[14] תעמולה לשם "דגל ירושלים", איני רואה כל חשש חשדנות של אי אימון מצד הממשלות. הלא הפעולות הלאומיות מוכרחות הן בכל אופן להיות זורמות והולכות, והכל יודעים שפנינו, ביחוד פני אנשי הרוח מרגישי הקודש, עם יודעי אלהיו, הם תמיד לאהבת הבריות ואחות האדם, ושארית ישראל לא יעשו עולה, והזמן נכבד מאד, אם יש איזו אפשרות לפרופגנדה מצד שלמי אמונים, אשר עמדו עד כה מרחוק, אין לנו שעה יותר מוכשרת מהשעה הנוכחית, שאין כדאי לעזבה בלא מפעלים חשובים, לפחות ביסוד הכללי שהוא ההתארגנות בעצמה, הקודמת לכל פעולה פרטית חמרית ורוחנית.

הננו מאד מחכים כבר על דבריך בארוכה, וראוי שתכתב ג"כ[15] לתמן לשמח לבבם במכתב ידך. גם מהר"י[16] רבי שי'[17] הגיעני מכתב, ב"ה על שלו'[18] כולם. לא עת עדיין לדבר בפרטיות, ע"ד התעודות הפרטיות של התאחדות האמוניים לבנין הארץ ותחית האומה. המטרה הראשית והיסודית היא הכללית, כאשר מאז ידעת ממגמת פני, להפיח רוח חיים של אש הקודש בעצמת התנועה של תחיית האומה, המעשית והתיאורית, שרק בעבורה ולמענה הולכות הנה כל טבעותיה של שלשלת המאורעות באדם ובישראל ביחוד, ומתוך מחשכיה צריכה היא יד ד' הנעלמה להתגלות, ע"י[19] הכרת האומה

המתגשמת במעשי התחיה והבנין הארצישראלי. בתוך האריגה האורגנית צריך להיות חוט השני של שאיפת שלום האומה ואחדותה הולך וסובב תמיד, בטהרת המידות והדעות לשם בנין הכלל ברוח ד' אשר עליו מעולם.

אמנם בהכרח יהיו סעיפי העבודה נחלקים, ותחת אשר "העולמיים" שבנו הנם משיגים ביותר את העוז החיצוני ואת הברק היפיפה שבתרבות המודרנית, שהיא באמת רק אור של עץ ריקבון, שאמנם נוכל ללכת מעט איזה צעדים לאור כהה זה במהלכים המעשיים, אבל הנטיה החזקה מוכרחת להיות התעודדות הרוח הישראלי בפנימיותו, עם יסוד ישיבות והרחבת תורה במובן רחב ומרומם, הכולל את כל מקצועות התורה כולם, מדבר קטן עד דבר גדול, משובצים בשיבוץ עוז גופני ונפשי, כראוי לגוי קדוש ההולך באור החיים ומתעורר לחיים איתנים גם במובן המדיני והמלכותי. וראשית המעשה צריך להיות ההתאגדות של כל נאמני הרוח הדוגלים בשם ד' ותורתו, הנושאים את נפשם למטרות העליונות של הגאולה, המתחלת לישראל ומקפת והולכת את כל שדרות האדם, אשר כל תוי החיים, המוסריים והחברותיים, הספרותיים והאמוניים, הנה הנם סעיפיו.

כעת קשה לי לדבר בפירוט של פרטים, אבל ההתאגדות והתחלת הדיבור הספרותי, עד כמה שאפשר לסגננו יפה ולהעלותו במעלות החיים והקודש, זאת היא ראשית החובה. ועל כן חברים ואמצעיים כספיים הם העומדים על הפרק בראש, והם כמובן תלויים זה בזה. לא נבוז לכל התחלה קטנה ולא נסוג אחור משאיפה היותר גדולה ורחוקה, ודי עמנו.

שמורה יש אפשרות להשיג פה איזה משקל קטן, אבל ספק גדול הוא, אם נוכל להשיג גם להמשלח, לעת שאוכל נפש יקר הוא בכל מקום, הנני מצפה למכתבך המפורט, ונקוה לבשורות טובות משמחות לב חדשים לבקרים בעז"ה[20]. לע"ע[21] אקצר ואומר שלו' כנה"י[22] ונפש אביך מצפה לתשועת ד' ואומץ ישעו מיחל הצלחתך ותפארתך בכט"ס[23],

אברהם יצחק ה"ק

שלו רב לאהובינו היקר הר"א[24] קמחי נ"י וכא"ל[25] באה"ר[26], וכן לידידנו הנעלה מוהר"מ[27] ויסבורד וכא"ל שי'. למורת רוחי לא באו עדיין התפילין מעשי ידי בני א"י[28] מאלכסנדריא, מפני מניעות הזמן, ונקוה שיבאו בקרוב אי"ה[29].

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. השי"ת - השם יתברך
7. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
8. כתי"ק - כתב ידו הקדושה

9. אאמו"ר - אדוני אבי מורי ורבי
10. ת"ל - תודה לא-ל
11. ע"ז - על זה
12. ד"ר - דוקטור
13. נ"י - נרו יאיר
14. ע"ד - על דבר
15. ג"כ - גם כן
16. מהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. שי' - שיחיה
18. שלו' - שלום
19. ע"י - על ידי
20. בעז"ה - בעזרת השם
21. לע"ע - לעת עתה
22. כנה"י - כנפשו היקרה
23. בכט"ס - בכל טוב סלה
24. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
25. וכא"ל - וכל אשר לו
26. באה"ר - באהבה רבה
27. מוהר"מ - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
28. א"י - ארץ ישראל
29. אי"ה - אם ירצה השם

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתצח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' מנחם אב תרע"ח - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ספרדי בשם עמוס סיפר שהרצי"ה סובל בסנט גאלן בגלל חומרות במאכלים. הרב קוק תמה 'איך יעלה על דעתך להחמיר בדברים שאין להם יסוד', למשל פת פלטר, באופן שנוגע לבריאות. אם הרצי"ה סובל, צריך להחליף מקום. ההסתדרות מתפתחת, ונוסדו סניפים.

עיקרי הדברים

- נגד חומרות שפוגעות בבריאות.
- פת פלטר.
- התפתחות ההסתדרות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ג' מנ"א[2] תרע"ח[3].

בני יקירי שליט"א[4], נתעכבו דברינו אליך יקירי, מפני טרדות הנסיעה לפה, והטרדת המרפא, גם הטרדות של אנשים צדדיים מזדמנות גם פה כמובן. והננו כבר מחכים מאד למכתבך. וב"ה[5] כאשר כבר אפשר לכתוב בלה"ק[6] למה לא תשמחנו בדברים מפורטים. כמו כן מא"י[7] הם תמהים מדוע אינם מקבלים מאתך מכתבים. כמה פעמים שחרתיך יקירי שתשמחם בדבריך היקרים שיהי'[8] להם למשיב נפש. ת"ל[9] על החוה"ש[10] הרגיל אצלנו. מהלך הרפואה הולך ג"כ[11] ב"ה כשורה. במשך היותנו כבר פה, הי'[12] בלונדון ספרדי אחד מר עמוס, ומסר לנו ד"ש[13] ע"י[14] מכרנו, ובתוך הדברים קבל מאד על מצב הכלכלה שלך בס'[15] גאלען, מצד עניני חומרות במידי דמיכל, ואני תמה עליך מאד איך יעלה על דעתך להחמיר בדברים שאין להם יסוד בד"ת[16], באופן הנוגע למצב הבריאות, למשל ע"ד[17] פת פלטר שאין שום מקום להחמיר במקום שאין פת ישראל מצוי. וכן אנו מתגעגעים מאד להודע מכל הפרטים, ואם באמת סובל אתה איזה דבר הנוגע ח"ו[18] לבריאותך, אז הלא צריכים לבקש עצה שתחליף את מושבך במקום אשר לא תסבול מאלה ההכבדות. ודי יעזרנו ואל יטשנו.

מצב ההסתדרות הולכת היא ומתפתחת. נקוה שישגא אחריתה בע"ה[19]. נתיסדו ענפים באיזה מקומות, והתסיסה לטובה הולכת ומתגברת. יחזקנו ד' ברוחו הטובה ועז וגבורה יחנינו בשכל טוב לנהל את העניינים בשורה ישרה ובמעמד של שלו'[20] וברכה לעם ד' הגוי כולו. הנני כעת מקצר מפני קדושת הש"ק[21], ועוד הכנות דרושות. והיה זה שלו' וברכת ד' וטובו, אורו וישעו, עלינו ועל כל עמו ועולמו, כנה"י[22] ונפש אביך מצפה אשרך וטובך כה"י[23],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

ד"ש באה"ר[24] לאהובינו היקר הר"א[25] קמחי שליט"א וכב"ב[26] היקרים, ולכל אהובינו ודורשי שלומנו וכל הקהל הק'[27] יצ"ו[28]. יברכם ד' בכט"ס[29].

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. וב"ה - וברוך השם
6. בלה"ק - בלשון הקודש
7. מא"י - מארץ ישראל
8. שיהי' - שיהיה
9. ת"ל - תודה לא-ל
10. החוה"ש - החיים והשלום
11. ג"כ - גם כן
12. הי' - היה
13. ד"ש - דרישת שלום
14. ע"י - על ידי
15. בס' - בספר
16. בד"ת - בדברי תורה
17. ע"ד - על דבר
18. ח"ו - חס ושלום
19. בע"ה - בעזרת השם
20. שלו' - שלום
21. הש"ק - השבת קודש
22. כנה"י - כנפשו היקרה
23. כה"י - כנפשו היפה
24. באה"ר - באהבה רבה
25. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
26. וכב"ב - וכל בני ביתו
27. הק' - הקטן
28. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
29. בכט"ס - בכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתק

תמצית האגרת

תאריך ומקום: יום טוב גדול, ט"ו מנחם אב תרע"ח - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם בהרוגייט כשלושה שבועות, והעבודה מתעכבת, אבל התנועה כבר 'על מסילתה'. כדאי לתרגם את החוברות ואת הקול הקורא לשפות כל מדינה. עכשיו צריך להתחיל בצעדים מעשיים: לתמוך באופן עצמאי במוסדות הקודש בארץ, כלומר בתלמודי התורה במושבות וביפו, ב'תחכמוני' ובישיבות ירושלים. ד"ר לוין עומד בראש 'נצח ישראל'; נשלחו לו 400 לירה, והוא מבקש 1000. 'אנו באים להוסיף לעמנו את אמצו העיקרי, בתתנו להתנועה הלאומית צביון של קודש', ואת התנועה הזאת צריכים להוביל אלה שעומדים על הקודש. הצעת הרצי"ה לשבת בציריך לשם עבודת הדגל מתקבלת.

עיקרי הדברים

- צעדים מעשיים: תמיכה במוסדות הקודש.
- ד"ר לוין ו'נצח ישראל'.
- צביון של קודש לתנועה הלאומית.
- לשכה בציריך.

נוסח האגרת

ב"ה[1], יום טוב גדול ט"ו מנ"א[2] תרע"ח[3], (האראגייטה).

בני חביבי שליט"א[4], ב"ה על החוה"ש[5] אשר עמנו. יתן ד' והרפואות יוסיפו אומץ וחיל והרחבת הלב לעבודת ד' ועם קדשו אשר נאהב סלה.

הננו פה זה כמשלש שבועות, כמובן מתעכבת היא התקדמות העבודה של דגלנו הקדוש, בכ"ז[6] התנועה הולכת כבר על מסילתה, ויש תקוה להתקדמות חשובה בע"ה[7]. ראוי להעתיק את החוברות וקוה"ק[8] לשפות המדוברות בכל מדינה, אקוה שכה תעשה במדינתך.

כעת צריכים כבר להחל בצעדים המעשיים הראשונים. המוסדות הנוסדות לרומם את יסוד הקודש באי"י[9] צריכים תמיכה עצמית, כלומר לא ע"י[10] אחרים שאין דעתם נוחה בעצם ביסודם. מהם בתי הת"ת[11] במושבות, וביפו וגם ה"תחכמוני" בכלל, וק"ו[12] הישיבות והת"ת[13] בירושת"ו[14].

ד"ר[15] לוין הוא כעת נושא את דגל הדירקטוריא על "נצח ישראל", והוא חרוץ בעבודתו. ארבע מאות לי"ש[16] נשלח לו מפה בראשית הזמן, כעת הוא דורש אלף לי"ש, וזה אינו רב בעד ערך ששה בתי ת"ת[17] וההוצאה שם גדולה כעת. אחינו הציונים, מכל טפוס שהם, צריכים לדעת, כי אנו באים להוסיף לעמנו את אמצו העקרי, בתתנו להתנועה הלאומית צביון של קודש. באהבה רבה נקבל מהם את הצביון הלאומי הטבעי, שהם דוגלים בו, שהוא כח יפה ועדין, אבל לכלל חיים עצמיים יבוא רק בהזדרקותה של נשמת הקודש בו, אור עוז כל עולמים, חיי עם קדוש עדי עד. וזאת התנועה, להחיות את חיי העם מיסוד חייו, היא צריכה להנתן דוקא ביד אלה שכפות רגליהם עומדות רק על מעמד הקודש, אותם אשר לבת אש חיי הטוהר אשר לדורות עולמים לא כבתה בנשמתם, מפני שלא נמכרו לעקר של

הציביליזציה האלילית הזמנית. הבה נתעורר בעוז ד' ונעורר רבים עמנו, שלו'[18] וישע נפריח בכל גבול ישראל, תנו עוז לאלהים על ישראל גאותו. ההצעה ע"ד[19] קביעותך בציריך לשם עבודת הדגל מתקבלת היא על הלב, פרש נא את הפרטים ומי ומי אתנו משם.

הנני כעת מקצר, בתקוה להאריך אי"ה[20] כשיגיענו מכתב מפורט ממך. ב"ה מאה"ק[21] קבלנו מכתבים משמחים לב משלו'[22] כולם ת"ל[23]. כתוב נא להם גם אתה בתכיפות ובבירור.

דר"ש[24] כל חביבנו ביחוד להר"א[25] קמחי וצאצאיו היקרים, להר"מ[26] ויסבורד וכב"ב[27], ולכל יקירינו וחובבינו ישרי לב, שי'[28] כולם ברב טוב לאוי"ט[29]. ביחוד שלו' חביבינו הרנ"ח[30] שטערנבוך שי' וכב"ב וחתנו חביבנו הרב באצקי שי' וכא"ל[31] שי'. מאשר שי' הננו מקבלים מכתבים, ב"ה על שה"ט[32].

חזק בני ודי יעודדנו בצדקת ישעו, אביך מצפה אשרך כל הימים,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. בכ"ז - בכל זאת
7. בע"ה - בעזרת השם
8. וקוה"ק - וקול הקורא
9. באי"י - בארץ ישראל
10. ע"י - על ידי
11. התי"ת - התלמוד תורה
12. וק"ו - וקל וחומר
13. והתי"ת - והתלמוד תורה
14. בירושתי"ו - בירושלים תבנה ותכונן
15. ד"ר - דוקטור
16. לי"ש - לירות שטרלינג
17. ת"ת - תלמוד תורה
18. שלו' - שלום
19. ע"ד - על דבר
20. אי"ה - אם ירצה השם
21. מאה"ק - מארץ הקודש
22. משלו' - משלום
23. ת"ל - תודה לא-ל
24. דר"ש - דורש שלום
25. להר"א - ל + הר"א: הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
26. להר"מ - ל + הר"מ: הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
27. וכב"ב - וכל בני ביתו
28. שי' - שיחיה

29. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
30. הרנ"ח - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות נ, ח (למשל: נתן + חיים) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
31. וכא"ל - וכל אשר לו
32. שה"ט - שמו הטוב

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקכד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ראש חודש כסלו תרע"ט **נמען:** ד"ר משה זיידל

אין הרב קוק יכול להסכים לנסיעה לאמריקה לפני שיבוא שלום בעולם. הצדק עם בנו הרצי"ה ש'אין כאן התנגדות בין שתי הסתדרויות'; התנועה הירושלמית באה להרחיב את גבול הציונות ולהכניס בה 'זרם של חיים יותר יהדותיים'. הכוח הפוליטי אינו פעולה מול הממשלות, אלא הסברה שהאומה שבה לארצה כ'אומה האלהית' של התורה והנביאים, והנושאים אותה הם שומרי האמונה; לשם כך צריך קבוצה גדולה. 'כל כבודנו הוא פנימה'. בהסברה: לציוני ולמזרחי יש עדיין 'חלקת עבודת הקודש' שלא נעבדה. בתוספת: יש להתחיל מיד בקרן לישיבה העולמית, כדי שהצעירות התורנית תבוא לירושלים מול שטף הצעירות החילונית, 'ועוד מגוית הארי נרדה דבש'.

עיקרי הדברים

- נסיעה לאמריקה רק אחרי השלום.
- אין התנגדות לציונות - הרחבה.
- המבוקש הפוליטי: הסברה.
- קרן לישיבה העולמית.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ר"ח כסלו, עטר"ת[2].

כ'[3] ידי"נ[4] הרב החכם יקר ונעלה מאד מר משה ד"ר[5] זיידעל שליט"א[6]. שלו'[7] רב.

מכתביו היקרים הגיעו לידי. והנה ע"ד[8] הנסיעה א"א[9] להסכים כעת טרם שבא מצב השלו'[10] בעולם, אשר נקוה בע"ה[11] שלא יאחר הרבה, ואז יוכל להיות שנסכים לבא לאמעריקא, בשביל העיבוד של התכנית לעבודתנו העתידה באי"י[12].

ולא אמנע מלהעיר את כבודך היקר, שלדעתי הצדק עם צב"י[13] שיחי'[14] "שאין כאן התנגדות בין שתי הסתדרויות". לא באה תנועתנו הירושלמית, לדחוק את רגליה של התנועה הציונית, כי"א[15] להרחיב את גבולה, ולהכניס בה זרם של חיים יותר יהדותיים, ולחבב את תנועת התחיה הלאומית שלנו על כל השדרות של עמנו, אפילו על אותם שהם מתרחקים ממנה עד עכשיו מפני היבשות החילוניות שבה. וע"ד[16] שאלתך, איך נהיה כח פועל בפני עצמו כלפי חוץ, אשיבך יקירי, כי אין אני מתכוין בתוכן הפוליטי שלנו פעולות פוליטיות ממש להתיצב לפני הממשלות תיכף בתור כח מופרד מההסתדרות הציונית, כי אם להשתדל באגיטציה תדירית להסביר לפני העולם הפנימי וגם החיצון, שהרעיון הכללי של האומה הוא לשוב לא"י[17], בתור אותה האומה האלהית המתוארה בתורה ובנביאים, ולא נשתנה ולא ישתנה רוחה לעולמים, ואם היא לוקחת דברים רבים מיפיותו של יפת, למפעליה העולמיים, אין כל אלה מכריעים על התוכן העצמי שלה, שהוא כולו קודש ואלהי ע"פ[18] המושג של הנבואה כפי עומק רשומה החתום בנשמת הקודש של האומה, המתבלטת בחיים על ידי שומרי אמונים דוקא, שהם הם הנם נושאי האמונה האלהית בטהרתה, שבה גנוז כל עזה ותפארתה של אומתנו.

וכאשר ירבו לנו הסברות רבות כאלה ע"י[19] תכסיסים ספרותיים, יכנסו בודאי באזניהם ולבם של גדולי האומות, וישוב אל תנועת תחייתנו אותו הזיו וההוד האלהי אשר נבאו עליהם הנביאים. וכדי להרשים בחיים את המחשבות הללו, צריכים אנו לקבוצה גדולה ומרובה באוכלוסין, שתשא את דגל הקודש בידים אמונות, וזהו היסוד של המבוקש הפוליטי בדגל ירושלים.

מובן הדבר שאחרי שיתפרסם הדבר בעולם החיצוני, יוכל להיות שתהיה התביעה ג"כ[20] מצד העמים לבא בדברים עם הסתדרותנו, אבל אנו לא נרדוף אחר זה, כי אין אנו מבקשים את אימוצנו מחוץ למחנה ישראל, ולא על-ידי אמצעיים חיצוניים, כ"א את תוכיותה של נשמת האומה אנו דורשים לעורר, וכל כבודנו הוא פנימה, ומה שיהיה מושפע ממנו כלפי חוץ אינו אלא דבר מסתעף הבא מאליו, שיוכל רק לרומם את הערך של כללותה של תנועת התחיה הלאומית בעולם, כדי שהעמים התרבותיים, שסוף כל סוף ספוגי רוח אמונה הם בכללם, יראו בה את כבוד שם ד' אלהי ישראל החופף עליה.

וע"ד האפשרות של יסוד האגודות להסתדרותנו, הנה להסביר להעולם הרחב צריכים להשתמש באופנים שונים לפי תנאי המקום. למשל הקדמתי, שיש לנו שאיפה להגדיל את יסוד התחיה שלנו ע"י דגלנו הקדוש, בין מצד הכמות בין מצד האיכות, ומצד הכמות הרי הוא דבר פשוט, שאנו צריכים להציע לפני כל אדם מישראל שעדיין עד כה אינו נותן את ידו לא להציוניות, ולא להמזרחי, מפני נמוקים של רגשי קדושה, או של משמעת לגדולים שלא ניחא להו בהם, הנה לפניך חלקה חדשה שעדיין לא נפסלה במחאות, ועל ידה אפשר לעבוד את עבודת התחיה והגאולה בכשרות גמורה, ולחוגים יותר משכילים, ויותר עמקנים, אפשר לפרש ג"כ את הצד האיכותי, שמפני זה אינו נפטר מלהכנס להסתדרותנו אפילו מי שהוא כבר ציוני, ואפילו מי שהוא מזרחי. מי שהוא ציוני, אם רק יש בו צד של כשרות יהדותית, צריך הוא לדעת שמצד ציוניותו, איננו יוצא כ"א ידי חובת עבודת החול של האומה, אבל חלקת עבודת הקודש לא נעבדה עדיין ע"י הציוניות, וצריכה היא לתנועתנו הירושלמית. וגם המזרחי צריך לדעת, שעד כמה שיהיה מצליח בהשפעתו בחוגה של הציוניות, יהיה צריך לותר על הרבה דברים מפני השלום והנימוס, ומפני אי האפשרות לבטא את כל ההגוי בעומק הנשמה הכשרה של עולמנו הכשר ביחושה של קדושת תחייתנו הלאומית, והמקום שעל ידו יוכל להרחיב את צעדי הקודש הוא בתוך הסתדרותנו, וכיון שאבוקת קודש עולה ומאירה מבחוץ להסתדרות הציונית, יהיה יותר נקל להמזרחי לבא לשאיפותיו היהודיות גם בתוך ההסתדרות עצמה.

נזדמן לי לראות מכתבו של הרב ד"ר רעוועל שי'[21] ב"אידישע גאזעטען", והנה סגנונו הוא מתאים עם הסגנון של המכתב לדגל ירושלים, רק חלוקים אנחנו באיזה פרטים, וראוי לבא בכיוצא בזה לידי השתוות, דרש נא בשלומו משמי באהבה נאמנה, ומאד אשתוקק לבא בקשר דברים ומעשים עם גברא רבא דכותי' שליט"א.

הנני חותם את מכתבי בהערה שסוף כל סוף כשר הדבר שיתאמץ כבודך ויתר מכירנו היודעים את אמתת נקודת חפצי שאיננו כ"א לשלו'[22] הכללי של עם ד' ולטובתו האמתית, שיתנו את ידם להסתדרותנו, ולהרחבת תנועתנו, ולרומם את דגלנו הקדוש "דגל-ירושלים" גם בארצות הברית. פה הדברים הולכים ומתפתחים, מתיסדים סניפים, והלבבות מתעוררים. נקוה להו"ל[23] מאסף "דגל-

ירושלים" לע"ע[24] בזארגון, אולי תאבה בטובך לקחת בו חלק, וגם תוכל להמציא לנו כחות ספרותיים הגונים, כי חפצים אנו בלבון ובירור הדבר מכל צד.

והנני בזה חותם בברכה ואה"ר[25] בצפיית ישועה וגאולה קרובה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ.ב. אולי יוכל כ' הגר"ד[26] ד"ר רעוועל שי' להתחיל מיד ביסוד פונד ליסוד הישיבה העולמית, שהיא ראויה לצאת לפעולה במוקדם היותר אפשרי. אי אפשר לנו לסבול ששטף של צעירים מחונכים בחינוך תרבותי חילוני ישטוף מכל עברים בירושלים, ומהצעירים המיוחדים לגדלות התורה, תלמידי הישיבות הגדולות לא יבאו אלינו בהמוניהם, ותתבטל אז הצעירות הירושלמית ברובה של הצעירות החו"לית, שזה יהיה לנו ענין גורם חלילה הריסות גדולות, ותגרות רבות באומה פנימה. אבל ע"י יסוד ישיבה עולמית גדולה ומשוכללה בכבוד פנימי והוד חיצוני, נקרא להצעירות התורנית שתבא לירושלים, וע"י[27] הכח הרוחני הקדוש, יהיה לנו אומץ לעמוד בפני נחשולי הזמן של התרבות החילונית, ועוד מגוית הארי נרדה דבש בע"ה, וישוטטו רבים ותרבה הדעת, ושלומן של ישראל יגדל, בהתגלות עושר המחשבה, ע"י השפעת הקודש על החול, במדה עליונה וגדולה אי"ה[28].

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. כ' - כבוד
4. ידי"נ - ידיד נפשי
5. ד"ר - דוקטור
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שלו' - שלום
8. ע"ד - על דבר
9. א"א - אי אפשר
10. השלו' - השלום
11. בע"ה - בעזרת השם
12. בא"י - בארץ ישראל
13. צב"י - צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
14. שיחי' - שיחיו
15. כ"א - כי אם
16. וע"ד - ועל דבר
17. לא"י - לארץ ישראל
18. ע"פ - על פי
19. ע"י - על ידי
20. ג"כ - גם כן
21. שי' - שיחיה
22. לשלו' - לשלום
23. להו"ל - להוציא לאור
24. לע"ע - לעת עתה

25. ואה"ר - ואהבה רבה
26. הגר"ד - הגאון רבי שם שמתחיל באות ד (כגון דוד / דב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
27. וע"י - ועל ידי
28. אי"ה - אם ירצה השם

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקכו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' כסלו תרע"ט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק שמח במכתב הרצי"ה ובחידושיו. עם בוא השלום, הגיע הזמן שהרצי"ה יתכונן לבוא אליהם, ואחר כך לעלות לארץ. מאמריקה מבקשים שיבוא וישלמו את ההוצאות, אבל הדבר לא הוכרע. 'עתה הגיע כבר תור המעשה המוחש'. בהלכה: בעניין 'תשמישי מצוה נזרקים' - לפי הרמב"ן (בר"ן, מגילה, פרק בני העיר) יש 'קדושה של כבוד' שחלה רק בשעת המצוה, ויש קדושה עצמית שאינה פוקעת. אולי זה שורש המחלוקת אם 'קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא', ושני פירושים ב'ונקדש בכבודי'. אין לתלות זאת ב'לב בית דין מתנה', שנאמר רק על פרטים יוצאי דופן. קובץ התעמולה מתורגם לעברית. הרב קוק מתמה שהרצי"ה לא השיב על התרגום לגרמנית.

עיקרי הדברים

- שמחה בחידושי הרצי"ה.
- הכנה לשיבה.
- קדושה עצמית וקדושת כבוד.
- קובץ בעברית.

נוסח האגרת

בעה"י[1], י' כסלו עטר"ת[2].

בני יקירי שליט"א[3], אחרי אשר הרבה חכינו לדבריך, הנה באו במשך ימי מספר כרטיסך ומכתבך האחרון מלא דבר ד' זו הלכה, אשר הי'[4] לי לשמחת לב. ברוך ד' אשר נתן בלבך דעה והשכל לפלפל בחכמה, באורח דעת ומישרים. כה יחזק ויאמץ חילך לאורייתא, ותוסיף אומץ באור ד' ובקדושת תורתו ויראתו, בדעת ותבונה, והגיון ישר להגדיל תורה ולהאדירה לאוי"ט[5].

הנה תל"י[6] אשר זכנו להגיענו לימי השלו'[7] בעולם, יה"ר[8] שיכונן את מצעדנו מהרה להביאנו שמחים לארץ חמדתנו, ולמצא ברב עוז ושלו'[9] את כל מחמדינו וכל עם ד' הגוי כולו יושב ציון מעוטר בהוד והדרת כבוד ויפעת קודש ד'. והנה כבר הגיע הזמן לחשוב על דבר הענין למעשה. וכן חושבים אנו שראוי שתכין את עצמך לבא פה אלינו בעה"י. והשי"ת[10] יזכנו לעלות אל הקודש בקרוב, בהצלחה, ורחמיו וחסדיו אל יעזבונו נצח. מאמריקה כתב ד"ר[11] זיידל נ"י[12] בשם ד"ר רעוועל ואגודת הרבנים שם, שהם מבקשים כולם שאבא שמה בשביל עניני אה"ק[13], ואם אשיבם הן ע"י[14] דעפעשע ישלחו את ההוצאות הדרושות.

אמנם לע"ע[15] עוד הדבר בלתי מוכרע אצלי, ינחנו ד' בעצה טובה מלפניו. ממר באדענהיימר הגיעה רשימת חברות שלו, שכתוב בה ששולח לי"ש[16] אחת, אבל הלי"ש[17] לא נמצאת במכתב, ואין זה ענין מעכב. ב"ה[18] שעצם רעיוננו הולך ומתפשט וקונה לבבות יקרים. עתה הגיע כבר תור המעשה המוחש בע"ה[19]. כל מגמתנו היא לאחד ולהרבות נועם ושלו', אני מתאמץ ומחפש למצא דרך סלולה במעשה במקום שהנוטים לדעת אחרת מעבירים מאד את הדרך, מבלי להתחשב עם הכרתה הכללית של

האומה, המתבטאת ע"י שלמי אמוני עם ד', שבאמת הם הם עיקרה ויסודה של אומתנו אפילו שהם נחלשים במעשיהם המעשיים במה שנוגע למצב הזמן. אקוה שיאיר ד' באור ישעו את נתיבותינו ויחזק את רוחנו באורח שלו[20] ועז.

בהערת אהובנו הה"ג[21] רמ"ש[22] שי'[23], בטעמא דמילתא שתשמישי מצוה נזרקים, וכי קדושה שבהן להיכן הלכה, כבר הסביר זה הרמב"ן[24], הובא בר"ן מגילה פ' בני העיר, שהקדושה שחלה על המצוה היא קדושה של כבוד, שחלה רק בשעת מצוה, והיינו מפני כבודה של המצוה. א"כ[25] יש לנו בעניני קודש קדושה בעצם וקדושה של כבוד, ובתשמישי קדושה הקדושה היא בעצם, ע"כ[26] ודאי א"א[27] שתיפקע, ויש שאפי'[28] פדיון אין מועיל בהם, אבל קדושה של כבוד שייך רק כ"ז[29] שהכבוד שורה שם, והכבוד של המצוה אינו שורה כ"א[30] בזמן שהמצוה נוהגת. ונראה שזה הוא שורש המחלוקת בקדושה ראשונה או שני' אם קדשה לע"ל[31], דלדעת רבים היא סובבת גם על מקום המקדש, שאם נאמר שהיא קדושה של כבוד כיון שנסתלק הכבוד מסתלקת הקדושה, ואם היא קדושה עצמית, זאת היא קדושת השכינה, אז אמרינן שלעולם אינה בטלה, כמו וכי קדושה שבהן להיכן הלכה. והם שני פירושים על המקרא דונקדש בכבודי האמור במשכן, וה"ה[32] במקדש דאיקרי משכן, שאפשר לפרש שעל ידי הכבוד חלה קדושה עצמית, והויא קדוה"ג[33] ואינה בטלה לעולם, וכ"ק[34] שבהן לה"ה, אבל אם נפרש שהקדושה היא מפני הכבוד אז אינה נוהגת כ"א בזמן שהכבוד שורה.

ובס' שער השמים לר"א אירירה האריך בהבנת האצלה קיימת והאצלה מתנודדת, שהמעמיקים שבאפלטוניים השיגו כבר את הכרח מציאותם של שני הצדדים הללו בעמדה הרוחנית המצויה בההויה האצילית, ובאופן יותר מצוחצח הגדירוה חכמי קודש של עם ד'.

ומה שקשרת את הדברים בענין לב ב"ד[35] מתנה, לא מצאנו סברת לב ב"ד מתנה כ"א על דברים פרטיים יוצאים מן הכלל, אבל על ענין הכולל את כל הכלל כולו, כה"ג[36] דתשמישי מצוה, שכל עניני מצוה אין קדושתם כ"א בשעתם, אין שייך ע"ז[37] לב ב"ד מתנה, ויותר נח להכניס הדבר ביסוד קבוע בטבע הענין כסברת הרמב"ן, דכך היא המדה דקדושה של כבוד. קשה לי כעת להאריך בכל דבריך הנעימים וישרים ב"ה, יזכנו השי"ת[38] להשתעשע בחוקיו ובאמרות צדקו בשמחות וגיל וחדותו ונועמו לאוי"ט בכט"ס[39].

כעת נקוה שנוכל להתקשר בדברים עם הרבה כוחות טובים וקדושים, לעבוד שכם אחד ביסוד הסתדרותנו הקדושה, בכונה רצויה להזריח קדושת שם ד' והוד פאר יפעת תורתו על כל תנועת תחייתנו. בקרוב יצא לאור קובץ המכריז של ד"י[40], שהעתקתי את כתבי התעמולה לעברית. אקוה שבחוג מביני מדע יפעלו הדברים האמורים בלה"ק[41] יותר מכפי שפעלו בהיותם נאמרים בלשון חול. בעניני הת"ת[42] ויתר מוסדות הקודש באי"י[43], הנני משתדל עד כמה שידי הכהה מגעת, וב"ה[44] שעזרה לא מעטה לפי הערך באה להם ע"י השתדלותנו, ונקוה שהתעכבותי בגולה במשך הזמן עד כה תהי'[45] להם להועיל ולרוממות קרן גם לימים הבעל"ט[46], כשיחננו השי"ת ברוב חסדו לשוב אל הקודש ולעשות בדרך מסודר בתיקון ענינינו הפנימיים במקום המעשים ומרכזם, באחד המכתבים העירותיך כבר ע"ד[47] העתקת כתבי התעמולה לאשכנזית, ובגופן שלהן, וחידוש בעיני שלא השיבות ע"ז דבר.

דר"ש[48] כל יקירנו שי' ביחוד הרא"ק[49] ומשפחתו, מה שלומם בפרטיות כעת לפי מצב הזמן, השי"ת ישמור ויגונן ויציל את שאר עמו מכל פגע ומחלה. אבקשך מאד להתמיד במכתבים, יהיו אפילו קצרים, פעמים או שלוש בשבוע, והשי"ת יתקננו בעצה טובה מלפניו בכל עוז וישועה.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר[50] כנה"י[51] ונפש אביך מצפה צביונך ותפארתך בכט"ס,

הק' אברהם יצחק ה"ק

למע"ה[52] להשיב דברים ברורים מה אתה חושב ע"ד שיבתך אלינו בע"ה בקרוב, יצוה צור חסדו ברחמיו, ונגילה ונשמחה בישועתו לאוי"ט.

הנ"ל

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. הי' - היה
5. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
6. תל"י - תודה לא-ל יתברך
7. השלו' - השלום
8. יה"ר - יהי רצון
9. ושלו' - ושלום
10. והשי"ת - והשם יתברך
11. ד"ר - דוקטור
12. נ"י - נרו יאיר
13. אה"ק - ארץ הקודש
14. ע"י - על ידי
15. לע"ע - לעת עתה
16. לי"ש - לירות שטרלינג
17. הלי"ש - הלירות שטרלינג
18. ב"ה - ברוך השם
19. בע"ה - בעזרת השם
20. שלו' - שלום
21. ההי"ג - הרב הגאון
22. רמי"ש - רבי משה ש... - שם אדם
23. שי' - שיחיה
24. הרמב"ן - רבי משה בן נחמן
25. א"כ - אם כן
26. ע"כ - על כן
27. א"א - אי אפשר
28. שאפי' - שאפילו
29. כ"ז - כל זה
30. כ"א - כי אם
31. לע"ל - לעתיד לבוא
32. וה"ה - והוא הדין
33. קדוה"ג - קדושת הגאון

34. וכ"ק - וכבוד קדושת
35. ב"ד - בית דין
36. כה"ג - כהאי גוונא
37. ע"ז - על זה
38. השי"ת - השם יתברך
39. בכט"ס - בכל טוב סלה
40. ד"י - ד' ירחם
41. בלה"ק - בלשון הקודש
42. הת"ת - התלמוד תורה
43. בא"י - בארץ ישראל
44. וב"ה - וברוך השם
45. תהי' - תהיה
46. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
47. ע"ד - על דבר
48. דר"ש - דורש שלום
49. הרא"ק - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, ק (למשל: אברהם + קלונימוס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
50. באה"ר - באהבה רבה
51. כנה"י - כנפשו היקרה
52. למע"ה - למעלה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקמג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' אדר שני תרע"ט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

על הרצי"ה להשיג רשיון מעבר דרך צרפת. רוב אנשי המעשה בתנועה מסתכלים על 'המצב המשטרי' (המדיני), ואילו הרב קוק מסתכל על התוכן הרוחני; 'אל תתאוה לשולחנם', וכתרך גדול מכתרם. עדיין לא הוחלט אם ירושלים או יפו; צעיר שביקר כתב שביפו המצב ברור, ובירושלים סתום מרוב הסיעות. בגלל תעמולת המזרחי עיכבו את הפעילות הפומבית, שלא ייראה כחטיפת אנשים. בעניין השבויים: יש לבקש מממשלת שווייץ להתיר את כניסתם. ירושלים כותבים שההסתדרות תופסת שם מקום גדול. ברכת מזל טוב לר' משה ויסבורד.

עיקרי הדברים

- רשיון דרך צרפת.
- התוכן הרוחני מעל המדיני.
- ירושלים או יפו.
- לא תחרות עם המזרחי.
- השבויים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ' אד"ר[2] עטר"ת[3].

בני מחמדי שליט"א[4], מכתבך היקר הגיענו היום, אחרי אשר חכינו הרבה לדעת מכל אשר אתך בפרטיות. ב"ה על החוה"ש[5] אשר עמנו. וע"ד[6] ענינך הפרטיים חשבתי שכבר כתבת להה"ש[7] לברר את הענין משם. איך שיהי'[8] תקותנו היא שתבא בעה"י[9] במוקדם האפשרי, כמדומה שאין אתה צריך רשיון מיוחד מפה, רק תשתדל אצל הקונסול הצרפתי בעד הרשיון לעבור דרך צרפת.

המניעה של נסיעתי אל האסיפה היתה ג"כ[10] מפני שע"פ[11] הקונסול הצרפתי הי'[12] עיכוב שהי'[13] צריך להתאחר עוד איזה שבועות. והנה כתבתי לד"ר[14] לעוועגשטיין ולהרב הורוויץ, ולידידנו הר"ז[15] פינס שי'[16], והננו מחכים לדעת מה החליטו שמה. מה שאני פוגש כבדות הוא מה שרוב מן המתקרבים לתנועתנו כשהם אנשי מעשה נותנים עיניהם במצב המשטרי, ואנכי עיני ולבי נשואות להתוכן הרוחני, ויסודו בקודש. וברור לי כי איך שילכו הדברים המשטריים כשיש כח רוחני קדוש איתן יכולים להשתמש בו לטובה. ומה הוא הערך של קנאת כבוד המדומה במעמדים מדיניים לגבי הגדולה הפנימית שבנשמה היודעת את שאיפתה. ואל תתאוה לשולחנם ש"מ ששולחנך גדול משולחנם וכתרך גדול מכתרם, תורה שלמה זו הולכת ומשתכחת גם מלב הסגולות. אדרבא שמחה היא לי שתהי'[17] הדעה של רוב אצילי האומה פנויה להסתכלות טהורה בחיי הדעות והמדות, בהאדרת התורה וטהרת הרוח, כשימצאו עסקנים מסוגלים לעניני המשטריה, ודוקא בהופעה עליונה של קדושה חפשית מזהרת נוכל להאיר את כל הנתיבות המשטריות, והיא תוכל להמצא רק ע"י[18] תשוקה אל אור הקודש

שיתגבר בלב הסגולות, החודרים לדעת את מהלך הרוח ואת בזקי האורה מתוך הערפלים של מסיבות הזמן.

אם יש לך צורך באיזה תעודה עבור בואך פה הודיע בדעפעשע. עוד לא הוחלט אצלנו פה וגם שם לא לגמרי אם קביעות הדירה שלנו תהי'[19] בירושת"ו[20] או ביפו. איך שתהי' נקוה לשמו יתי'[21] שתהי' בהצלחה לעבודת ד' ועמו. צעיר אחד ת"ח[22] וירי"א[23] ומלומד נסע למשרד ציוני אחד לא"י[24], והגיעני מכתב ממנו שהי' בבית וראה ב"ה את כלם בחו"ש[25], וכותב ע"ד[26] המעמד שהענין ביפו הוא ברור כאגרת פתוחה, אבל בירושת"ו הוא מכוסה וסתום וא"א[27] לו להגיע לבירור הדברים, כמובן מפני רוב הסיעות ואי הסדר בעוה"ר[28]. להועד היפואי שכתבו לי הזמנה לבא במוקדם כתבתי שמצד הדרישה מירושת"ו[29] איני יכול להחליט ברור. ואקוה שכיון שכל תשוקתנו היא לטובה הכללית נתיישב אי"ה[30] בבואנו לאיזה מקום העבודה שלי יותר נחוצה ונכבדה לטובת הכלל, ודי' ינחנו באורח ישרה.

כעת ע"י התעמולה של המזרחים פה עכבנו קצת את עבודתנו בענינים הפומביים, שלא יהי'[31] נראה כאילו כל אחד רוצה לחטוף מחברו אנשים. כמובן שאע"פ[32] שהסברתי אני היא תמיד לשלו'[33] ולכבוד לכל, אין הדברים מובנים לכל, כל צרכם, גם נמצאים אחרים שע"פ הסברתם התעמולתית מקבל הענין לפעמים קצת צורה של תחרות, וע"ז[34] אני מצטער הרבה, כי הלא יסודי הפנימי הוא צדקת ד' עם ישראל בכל פינה שהם פונים, ומכל תנועה קרובה או גם רחוקה תצא תועלת וסופה לברכה, כי חסדי דוד הנאמנים ברית עולם הם על ישראל, ואור גאולה מתנוצץ מכל עבר ופינה, בגונים שונים, בעה"י.

באה"ר[35] הנני דור"ש[36] חביבנו היקר ר"א קמחי שי' וכא"ל[37]. לוטה בזה השובר על כספי כ"ץ. וע"ד השבויים, אחרי יישוב הדעת עם הטשיף ראבי דפה הוחלט אצלנו שצריכים להשתדל שממשלת שוייץ תרשה את הכניסה, ומצד יהודי שוייץ תהי' ההשתדלות, ואז מפה אפשר לסייע הרבה בכל הפרטים, והודעתי זה בדעפעשע, ותמיהני שלא הגיעה לידי כל תשובה ע"ז[38].

מר ו' גראס מיפו שלח אלי מכתב ובו הצעה באנגלית ע"ד עניני א"י[39] ביחש להמעמד המשטרי המדיני. עדיין לא עניתי, ואקוה אי"ה להשיב לו בקרוב. בטח הי' ג"כ על האסיפה הכללית, וכפי מה שאני חושב תהי' ג"א[40] שמה. תודיעני פרטי דברים מה הוא חושב ע"ד הצעתו, ואם מצא לה ידים. כשתתראה עמו תד"ש[41] בשמי באהבה, כי יקר ותמים הוא האיש כאשר ידענוהו מאז.

מירושת"ו כותבים שההסתדרות תופשת שמה מקום גדול, והיא הולכת ורוכשת לבבות רבות. מובן הדבר שהעיקר הוא לזכך את הרעיון להבין את המטרה, וזה יוכל לצאת אל הפועל רק ע"י ספרויות, וע"י[42] קביעות שיעורים ללמוד את עומק הרעיון של יסוד תנועתנו הירושלמית, ושם העיר מיום ד' שמה,, ולכונן כוננויות של הסברות המוניות לכל חד וחד לפום דרגיה עד שתסולל המסילה להקלטת התוך האידיאלי שהוא מלא הוד קודש קדשים של מגמתנו הפנימית, ושתוכל ע"ז[43] להתגלם ג"כ יפה בצורות מעשיות, ולהטביע את החותם המלא את אור שם ד' אמת על כל מהלכי החיים, חיי הפרט וחיי הכלל, חיי הלאום, וחיי העמים, כולם, שהוא סו"ס[44] אחד מגילויי העוז של ישראל סבא בעצמיות

הויתו. אל נבוז לקטנות, נקוה שמה-זרעונים הקטנים שאנו זורעים יצא צמח ד' לצבי ולגאון ולתפארת לבית ישראל.

הנני מקצר את דברי מפני טרדא, והי'[45] זה שלו'[46] וברכת ד' וטובו נועמו וזיוו עלינו ועל שאר עמו, כנפשך היפה ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[47],

אברהם יצחק ה"ק

ברכת מז"ט[48] כפולה לידידנו היקר הר"מ[49] וייסבורד וביתו שי' על נשואי בתו (שלא ידענו מזה עד כה), ועל הולדת הבן והכנסתו בבריתו שא"א[50] לאוי"ט[51] וכט"ס[52], והי' ז"ש[53] כנה"י[54] ונפש ידידו.

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ר - אדר ראשון
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. וע"ד - ועל דבר
7. לה"ש - להשם
8. שיהי' - שיהיה
9. בעה"י - בעזרת השם יתברך
10. ג"כ - גם כן
11. שע"פ - שעל פי
12. הי' - היה
13. שהי' - שהיה
14. לד"ר - לדוקטור
15. הר"ז - הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
16. שי' - שיחיה
17. שתהי' - שתהיה
18. ע"י - על ידי
19. תהי' - תהיה
20. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
21. יתי' - יתברך
22. ת"ח - תלמידי חכמים
23. וי"א - וירא אלקים
24. לא"י - לארץ ישראל
25. בחו"ש - בחיים ושלום
26. ע"ד - על דבר
27. וא"א - ואי אפשר
28. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
29. מירושת"ו - מירושלים תבנה ותכונן
30. אי"ה - אם ירצה השם
31. יהי' - יהיה
32. שאע"פ - שאף על פי
33. לשלו' - לשלום

34. וע"ז - ועל זה
35. באה"ר - באהבה רבה
36. דור"ש - דורש שלום
37. וכא"ל - וכל אשר לו
38. ע"ז - על זה
39. א"י - ארץ ישראל
40. ג"א - גם אני / גם אנו
41. תד"ש - תדרוש שלום
42. וע"י - ועל ידי
43. ע"ז - על ידי זה
44. סו"ס - סוף סוף
45. והי' - והיה
46. שלו' - שלום
47. כה"י - כנפשו היפה
48. מז"ט - מזל טוב
49. הר"מ - הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
50. שא"א - שאי אפשר
51. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
52. וכט"ס - וכל טוב סלה
53. ז"ש - זה שלום
54. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו טבת תר"פ - ירושלים **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הדרכה בהוראת התלמוד: לעבור על הסוגיא ברש"י ובתוספות, אחר כך בראי"ש, ברי"ף ובמפרשיו, ואחר כך ברמב"ם, בשולחן ערוך ובמפרשיהם; להזכיר לתלמידים את חילוקי השיטות; לעיין בביאור הגר"א; ולהתרגל לכתוב את תמצית הסוגיא, גם בלי חידוש. אם התלמידים בני קבלה, ירגילם 'במהלך של רעיון אצילי'. בירושלים 'הענינים... תוססים לטובה', ואולי יתקרבו גם רחוקים. בתו בתיה מעתיקה את המכתבים.

עיקרי הדברים

- סדר לימוד הסוגיא.
- חילוקי שיטות.
- כתיבת תמצית.
- התקרבות רחוקים.

נוסח האגרת

ב"ה. ירושלם ת"ו[1]. יום ט"ו לחדש טבת תר"פ[2]

בני יקירי שליט"א[3] ב"ה[4] שנשמחנו במכתביך היקרים, ת"ל[5] על מצב הרגיל שלנו בבריאות, יכונן ד' ברחמיו את כל מעשינו לברכה בטובו הגדול. הנני מחכה להודע ממך בפרטיות איך נסתדרת, ואם החלות בהגדת השיעור ואיך הנך מוצא את הסיפוק הנפשי שלך בעבודתך, ניחל לחסדי השי"ת[6] שהכל יהי'[7] כשורה, ונעתיר לרצון קדשו שיעודדנו בדעה צלולה. ובנהורא מעליא ובחיים של זרוזי [גרמא] למען שמו ולמען עמו ונחלתו. התחזק בני יקירי, ברוח נכון, בהרחבת דעה ובהתעודדות רוח, בהסדר של הלימוד התלמודי. ראה שתשים לבך אל הדברים אשר דברנו בעת שנפרדת מאתנו, יתן ד' לטובה ויזכנו להתראות בחדות לב ונועם ד', לעבור על הסוגיא הנלמדת בדיוק הראוי, בתחילה ע"פ[8] רש"י[9] ותוס'[10], ואח"כ[11] בהרא"ש[12] והרי"ף[13] ומפרשיו. ואח"כ לעיין בד' הפוסקים באותו ענין. ברמב"ם[14] ומפרשיו ובד' השו"ע[15] ומפרשיו. ובעת הלמוד עם הצעירים, להזכיר עד כמה דאפשר חלוקי השיטות, וענפיהם הראשיים. ומה טוב אם תעבור על ביאורי הגר"א[16] באלה הענינים, ומה טוב יהיה אם תתרגל להניח על הכתב את תמצית הסוגיא וחלוקי שיטותיה אפילו בלא חדוש, וק"ו[17] כשיזדמן הדבר, כאשר אקוה, שיולדו לך הערות וסברות מחודשות בעה"י[18], ואם יהיו הצעירים בני קבול, בטח תרגילם במהלך של רעיון אצילי, והרגשת קודש עדינה, ואהבת המדע הרוחני באור תורה ודעת קודש.

פה הענינים הולכים ותוססים לטובה בעה"י, יוכל להיות שיתקרבו קצת גם לבבות רחוקות, נקוה שהכל יהי' לטובה. דר"ש[19] יקירנו, ר'[20] יונה ופרידא ובתי שי'[21]. ושלו'[22] ד"ר[23] לוין ושרירא נ"י[24]. חושב אני שפרטי דברים תודיע לך בתי תחי'[25], היא מעתקת את המכתבים בדיוק ב"ה, והנני חותם

בברכה, בצפיית ישועה ויחול הצלחתך בכט"ס[26], אביך קשור באהבתך כה"י[27], אברהם יצחק הכ"ק[28] ד"ש[29] מהורינו היקרים שליט"א הנ"ל[30].

---

1. ת"ו - תבנה ותכונן
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ב"ה - ברוך השם
5. ת"ל - תודה לא-ל
6. השי"ת - השם יתברך
7. יהי' - יהיה
8. ע"פ - על פי
9. רש"י - רבי שלמה יצחקי
10. ותוס' - ותוספות
11. ואח"כ - ואחר כך
12. בהרא"ש - ברבנו אשר
13. והרי"ף - ורבי יצחק אלפסי
14. ברמב"ם - ברבי משה בן מימון
15. השו"ע - השולחן ערוך
16. הגר"א - הגאון רבי אליהו מווילנה
17. וק"ו - וקל וחומר
18. בעה"י - בעזרת השם יתברך
19. דר"ש - דורש שלום
20. ר' - רבי
21. שי' - שיחיה
22. ושלו' - ושלום
23. ד"ר - דוקטור
24. נ"י - נרו יאיר
25. תחי' - תחיה
26. בכט"ס - בכל טוב סלה
27. כה"י - כנפשו היפה
28. הכ"ק - הכבוד קדושת
29. ד"ש - דרישת שלום
30. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אי

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' שבט תר"פ **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

שיעור יומי קבוע בגמרא, רש"י ותוספות, הוא עבודת הקודש שגדולי ישראל מסרו נפשם עליה, ועליו להיזהר שלא להימשך יותר מדי למחשבות מופשטות; דרך הבסיס של 'ארבע אמות של הלכה' תעלה גם השאיפה האידיאלית. מוצע ללמוד את השיעור עם ר' יונה. בהלכה: שביתת הארץ בשביעית חלה על גוף הקרקע; הגמרא מוכיחה רק לגבי ישראל חשוד, ומלאכת גוי אולי אינה בכלל (מנחת חינוך, מהרי"ט). אבל ישראל העובד בקרקע ישראל עובר, וגם הבעלים עוברים בעשה.

עיקרי הדברים

- שיעור גמרא יומי.
- לא להימשך למופשט.
- לימוד עם ר' יונה.
- הלכה: שביעית וקרקע.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. יום ג' לחדש שבט שנת תר"פ[2]

בני חביבי שליט"א[3] שמחתני במכתבך היקר, אמנם לא הרוית עדיין את צמאוני לברר לי יפה ממעשיך ועבודתך בקודש, והשפעתך הלמודית והחנוכית על הצעירים שהנם סמוכים על תלמודך. חושב אני כי יהיו הדברים אשר דברנו לפני נסיעתך חרותים על לוח לבבך, ע"ד[4] סידור הלמוד, ואל יקטן נא בעיניך ערך של שיעור גפ"ת[5] מסודר בכל יום ויום. ראה נא יקירי לעבד את השיעור בהתענינות, הלא זאת היא עבודת הקודש, שגדולי ישראל בכל הדורות נתנו את נפשם עליו. למוד הגמרא, וברור ההלכה, ונטית המשא ומתן של הפלפול וההערה הישרה המחדדת. המשמחת את הלב וממשכת את [את] הנפש לחבת התורה. שיעור קבוע של דף גמרא צריך שיהיה התפקיד היומי שלך לפני הצעירים, ותזהר נא מלהמשך יותר מדאי בעת הלמודי בעניני מחשבות מופשטות. אע"פ[6] שאין ערוך ליקרת ערכן, וע"י[7] הבסיס הקדוש הזה המסומן בד"א של הלכה. תעלה בידך בע"ה[8] ג"כ[9] השאיפה האידיאלית שהיא כ"כ[10] חביבה עלינו, כשהיא דרושה לחיי נשמת עם ד' ביחוד בתחייתו על אדמת הקודש. מה טוב הי'[11] אם היית קובע זמן של למוד בענין השיעור יחד עם ר'[12] יונה שי'[13]. הלא הוא בעל שכל ישר והורגל במו"מ[14] של הלכה, וטובים השנים.

ובכל זאת בודאי לא תזנח ג"כ את היסוד הפנימי, להרטיב את הנשמות הצעירות הללו, בטללי חיים, של קדושת חיי עם ד' והסתכלותו העליונה. כאשר היא באמנה אתנו, בהסכמת אמת, ותביעת צדק אדירה וקבועה ב"ה. ופרידא בתיה. יפה העירות מד' התו, דע"זו[15], דמשמע דשביתת הארץ היא על גוף הקרקע, וא"צ[16] לד' הרמ"ה[17] שהרי פשטות הגמ'[18] מורה כך. וכבר העיר ע"ז[19] במנחת חנוך מצוה קי"ב. וכמדומה שדברתי מזה בשבה"א[20] דמהגמ' אין ראי'[21] כ"א[22] לגבי ישראל חשוד, כדאיירי

במתניתין בשדה ניר בשביעית. וי"ל[23] דקרא סמיך אמה דאמר שדך ל"ת[24], בלשון נוכח, דעכ"פ[25] לישראל נאמר שזה נקרא שאין הארץ שובתת, אבל מה שהגוי עובד י"ל[26] דא"ז[27] בכלל זה. וכ"ה דעת המוהריי"ט[28] כמדומה. ונהירנא שראיתי באיזה מקום במנ"ח[29] שתמה עליו בזה לפי שטתו.

אבל זה פשוט דישראל בקרקע ישראל עובר על ושבתה, ואע"פ[30] שנותן הקרקע שלו, הבעלים עוברים בעשה והעובד עובר בל"ת[31], וא"א[32] לי להאריך כעת. והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות.

חזק ואמץ בני בעבוה"ק[33] המוטלת עליך, והשי"ת[34] יתחזק וירחיב לבבך בתורתו [ו]יראתו, ויאירך באור דעת ושכל טוב וחדות ד' וצפיית ישועתו, כנה"י[35] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[36]

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ע"ד - על דבר
5. גפ"ת - גליל פתח תקוה (או: גבול פתח תקוה)
6. אע"פ - אף על פי
7. וע"י - ועל ידי
8. בע"ה - בעזרת השם
9. ג"כ - גם כן
10. כ"כ - כל כך
11. הי' - היה
12. ר' - רבי
13. שי' - שיחיה
14. במו"מ - במשא ומתן
15. דע"זו - דורש פענוח
16. וא"צ - ואין צריך
17. הרמ"ה - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, ה (למשל: משה + הלל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
18. הגמ' - הגמרא
19. ע"ז - על זה
20. בשבה"א - בשבת הארץ (ספרו של הרב)
21. ראי' - ראיה
22. כ"א - כי אם
23. וי"ל - ויש לומר
24. ל"ת - לא תעשה
25. דעכ"פ - דעל כל פנים
26. י"ל - יש לומר
27. דא"ז - דאין זה
28. המוהריי"ט - המורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, ט (למשל: יעקב + טוביה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
29. במנ"ח - במנחת חינוך
30. ואע"פ - ואף על פי
31. בל"ת - בלא תעשה
32. וא"א - ואי אפשר
33. בעבוה"ק - בעבודת הקודש

34. והשי"ת - והשם יתברך
35. כנה"י - כנפשו היקרה
36. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אלד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז אייר תר"פ - ירושלים **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בשבועות יחליטו על מצבו של הרצי"ה. עבודתו בירושלים חסרה, ובלעדיו אין לחשוב על הוצאת עיתון, אבל אין להסיח דעת מבניין ביתו, שתלוי במצב חומרי, ולכן אין כעת דבר מתאים יותר מהמשרה בפתח תקוה. עליו להסתגל לה: בהסברה, בבירור השיעור ובפיקוח על התלמידים, ולהיכנס 'בעובי הקורה של החינוך הצעיר'. גם בעתיד ימשוך אליו צעירים בעלי כשרון.

עיקרי הדברים

- החלטה בשבועות.
- המשרה בפתח תקוה.
- הסתגלות לחינוך.
- השפעה על צעירים.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ירושלם ת"ו[2]. יום י"ז לחדש אייר תר"פ[3]

בני יקירי שליט"א[4]. השבעתני רצון בדבריך היקרים ישר חילך, כעת קשה לי לסדר לפניך דברים ברורים מפני הטרדות שונות. נקוה שבבאך בע"ה[5] על חג השבועות הבעל"ט[6] כתקותנו, נברר לנו את החלטתנו ביחש למצבך בכלל ובפרט. אמת הדבר שעבודתך פה חסרה לנו מאד, וע"ד[7] ההוצאה של איזה עתונות אי אפשר לי לחשוב בלא שתופך, אבל בכ"ז[8] אין אנחנו רשאים להסיח דעת ממצבך והכרחיות בניית ביתך בע"ה ורחמיו, שתלוי הרבה באיזה מצב חמרי, שבשבילו כעת אין לנו דבר יותר מוכשר לפניך מהעבודה החמרית שבפ"ת[9], שאמנם גם אם יהיו בענין איזה מגרעות מאיזה טעם שיהי'[10], סו"ס[11] יוכל הדבר להתבסס, ואתה מצדך היית צריך להתאמץ להסתגל יותר לענין נכבד זה, בין בטיב ההסברה בין בהבחנת השיעור וברורו בהבנה יפה. בין בפקוח על התלמידים חוץ מזמן הלמוד שלך, באופן שתכנס יותר בעובי הקורה של החנוך הצעיר שבא"י[12], ובמשך הזמן נראה אולי ימצא לנו איזה דרך אחר, וגם אז חושב אני שמצד השאיפה האידאלית, ראוי יהי'[13] שגם אם תהי'[14] פה, תמשוך לך איזה צעירים בעלי כשרון, ותשפיע עליהם, וגם אנוכי הייתי חפץ עם כל הטרדא שלי לעסוק בזה כפי האפשרות. חזק ואמץ בני מחמדי, נעמד הכן לצפות לאורה וישועה, ולהרעפת טללי חיים טללי זיו וזוהר, ממקור חיי החיים להחיות עם ד' על נחלת קדשו:

בהוד והדר בגבורה ותפארת וכל עז ושלו'[15].

כנה"י[16] ונפש אביך מצפה צביונך ותפארתך, המיחל לתשועת גוי קדוש על אדמת הקודש, בכל צביון יפעתו

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. בע"ה - בעזרת השם
6. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
7. וע"ד - ועל דבר
8. בכ"ז - בכל זאת
9. שבפ"ת - שבפתח תקוה
10. שיהי' - שיהיה
11. סו"ס - סוף סוף
12. שבא"י - שבארץ ישראל
13. יהי' - יהיה
14. תהי' - תהיה
15. ושלו' - ושלום
16. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אמ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה סיון תר"פ - ירושלים **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

'הארת הגאולה' אינה סובבת על המעמד המעשי אלא על 'ההזרחה הנשמתית' שבאה מאוצר הגאולה העליונה, ועלינו לעבד את ההזרחות שבסבך החיים - 'אתחלתא דגאולה'. בהלכה: על דברי רבי עקיבא איגר (גליון הש"ס עבודה זרה מז ב) והב"ח, במשתחווה לבית. מהרב יעבץ הגיעה חבילת מאמרים לפי בקשת הרצי"ה. לפינס עדיין לא השיב.

עיקרי הדברים

- הארה נשמתית.
- אתחלתא דגאולה.
- הלכה: משתחווה לבית.
- מאמרי יעבץ.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ירושלים ת"ו[2], יום כ"ה לחדש סיון תר"פ[3]

בני מחמדי שליט"א[4] הגיעני מכתבך היקר לשמחת לבבנו, ישר חילך. הטרדות גברו באלו הימים עד שעכבו את דברי. הערותיך הרוחניות, יחד עם המעשית נכונות הן. וע"ד[5] הארת הגאולה. אין הרעיון סובב על המעמד המעשי, כי"א[6] על ההזרחה הנשמתית. וזו היא באין ספק באה מאוצר הגאולה העליונה שהחלה להיות מופעת על נשמת כנסת ישראל, ועתה קרואים אנחנו לעבד את ההזרחות אחרי שהם מסתתרות בסבכי החיים המעשיים, ומצד העיבוד הפרטי הרינו עומדים במצב של אתחלתא דגאולה. ע"ד[7] הגרע"א[8] פשוט שדעתו [ז"ל[9]] היא שרב מפרש המשנה היא, ואם יהי'[10] פירוש המשנה בית שמשמש לע"ז, גם דעת רב תהי'[11] כן במשתחוה לבית. כלומר משתחוה לע"ז שבבית, וכ"פ[12] הב"ח[13] בסי'[14] קמ"ה, ע"כ[15] מקשה יפה שמוכח מתוכו שהשתחוה אע"פ[16] שלא בנאו נאסר. ואם במשמש לע"ז מיירי, מוכח על משמש ג"כ[17] שנאסר בלא בנאו. והב"ח[18] נראה שיותר נח"ל[19] לגרוס לה, שמספיק גם לפי המסקנא גליון הש"ס[20] ע"ז[21] מז' ב'. שהיא האמת. והראי'[22] שהרי בפעם השלישי דמסיק התוס'[23] בבירור אליבא דהס"ד[24], לא הגיה הב"ח והשאיר את הגי' זה על מקומה.

כעת אין לפני מכתבך היקר, באה חבילה של מכתבים בתור מאמרים מיעבץ ע"פ[25] דרישתך, ומכתבך אליך שיולט מסתמא במכתב זה.

ומפני קדושת שבת וטרדות שונות הנני מקצר, ואו"ש[26] וברכה וישועה ואורה כנפשך היקרה ונפש אביך המצפה לחסד ד' על עמו ונחלתו במהרה בימינו בקרוב

אברהם יצחק ה"ק

לפינס עדיין לא השיבותי, אין כאן המקום לדבר ע"ד עצם השאלה, ודי יחוננו בעצה טובה, ה"ק[27]

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. וע"ד - ועל דבר
6. כ"א - כי אם
7. ע"ד - על דבר
8. הגרע"א - הגאון רבי עקיבא איגר
9. ז"ל - זכרונו לברכה
10. יהי' - יהיה
11. תהי' - תהיה
12. וכ"פ - וכן פסק
13. הב"ח - הבית חדש (פירוש על הטור)
14. בסי' - בסימן
15. ע"כ - על כן
16. אע"פ - אף על פי
17. ג"כ - גם כן
18. והב"ח - והבית חדש
19. נח"ל - נוח ליה
20. הש"ס - השישה סדרים (התלמוד)
21. ע"ז - על זה
22. והראי' - והראיה
23. התוס' - התוספות
24. דהס"ד - דהוה סלקא דעתך
25. ע"פ - על פי
26. ואו"ש - ואומר שלום
27. ה"ק - הכהן קוק

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אנג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' אלול תר"פ - ירושלים **נמען:** תעודה לבנו הרצי"ה

הרב קוק מסמיך את בנו הרצי"ה למסור את דעתו באסיפת 'אגודת ישראל' בווינה, בעניין הרוח הכללי שראוי להיות בתנועה, בייחוד במצב החדש בארץ.

עיקרי הדברים

- הסמכה לאסיפה בווינה.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ירושלים ת"ו[2]. יום ב' לחדש אלול תר"פ[3]

יהיו דברי אלה לתעודה ביד בני הרב החו"ב[4] מו"ה[5] צבי יהודה קוק נ"י[6]

שהנני ממלא את ידו למסור את דעתי באסיפת אגו"י[7] שתהי'[8] בעי"ג[9] ווין יצ"ו[10], אקוה בע"ה[11], שהדברים אשר אנו יודעים בנסיון רב, ודרישה כבירה מצדי צדדים, ביחש להרוח הכללי שראוי להיות מורגש בתנועתנו הכללית של אגודת ישראל, המתכונת לאגד את כל שלמי אמונים בישראל, כדי לרומם את דגל הדת והיהדות הנאמנה בכל תפו"י[12] ובאה"ק[13] במצבה החדש ביחוד.

דברי אלה ימצאו את הד קולם בלבם הטהור של גדולי ישראל הנאספים לאסיפה הגדולה הזאת, ואני תפלה יהי נועם ד' עלינו ומעשי ידינו יכונן למען שמו הגדול ולמען עמו ונחלתו, בעה"ח[14] יום הנ"ל[15]

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. החו"ב - החריף ובקי
5. מו"ה - מורנו הרב
6. נ"י - נרו יאיר
7. אגו"י - אגודת ישראל
8. שתהי' - שתהיה
9. בעי"ג - בעיר הגדולה
10. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
11. בע"ה - בעזרת השם
12. תפו"י - תפוצות ישראל
13. ובאה"ק - ובארץ הקודש
14. בעה"ח - באתי על החתום
15. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אעו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' דחנוכה תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם תמהים שהרצי"ה לא בירר את ההצעות מקאליש ומוורשה. דודו הרב (דב בער) חזר לרוגלי ומצא את העיר חרבה; הרב רפפורט שלח לשם אלפיים מרק. החתונה של בן הנציב בבית הכנסת בשבת הייתה מהודרת. על רב שמתנגד ל'אורות': התנגדות כזאת יונקת לרוב מקטנות ורוגז, ועיקר הדברים 'עומדים למעלה מההכרה, ונסמכים למעין השירה והאמונה העליונה'. מאז נסע ר' משה פרוש עבודת הדגל 'מכונסה בחוגה'. העלייה מתעכבת, אבל 'אור הגאולה ינצח'.

עיקרי הדברים

- הצעות שידוך.
- רוגלי.
- חתונת בן הנציב.
- המתנגד ל'אורות'.
- עבודת הדגל.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. יום א' דחנוכה תרפ"א[2]

בני מחמדי שליט"א[3] אחרי חכוי רב וצמאון גדול זכנו ד' בדבריך היקרים, שהיו לנו למשיב נפש, ברוך אתה וברוך טעמך. והנה אנחנו מקוים לשמע עוד ממך בקרוב דברים ברורים, דזכרון יעקב איך הם מעשיך, ואם אין אתה סובל מחסור מצד כספים. ומתי בדעתך לשוב בע"ה[4]. והנה שמענו שרש"ג[5] שלנו שב כבר לא"י[6], ויעקב וואלפערט נסע לאפריקא, וזהו סותר את המסופר, שהם עוררוך שתבא ללונדון בשביל עבודתינו הק'[7], מסתמא כוונו שהם יעזרו בזה, ואולי ראוי שעבודתך תביא פירות בע"ה גם בלא נוכחותם, אבל לכתב לך באותו הפרק שהם מתכוננים לנסוע, אינו מובן כ"כ[8]. אנחנו תמהים קצת על אשר לא עלתה בידך להודע ע"ד[9] מו"מ[10] מקליש וע"ד[11] ווארשא, הפרטים שהוא דרש הם מסתמא כמה תהי'[12] הדרשה מצדנו בעניני כספים וכיו"ב[13], שהם דברים בלתי מעכבים, חזק ואמץ ודי יהי'[14] בעזרך. ב"ה קבלנו מכתב מראגלי. שדודך הרב וב"ב כבר הם שמה. וכותב שאמנם מצא העיר חרבה, אבל הם שמחים שזכו לבא למקומם, בנימין נשאר בפאלטאווא, ומאמעריקא כותב לי הרב ראפפארט, ששלח לראגלי אלפים מרק.

הננו מוטרדים כעת מחתונתו של בן הנציב בביהכ"נ[15] בשבת העבר היתה תכנית יפה ומהודרת, מסתמא יהי' כתוב הכל בעתונים. ב"ה על החוה"ש[16] אשר עמנו ת"ל[17] להגיענו לימי החנוכה המאירים באור קודש, באור שמן חכמת ישראל, המתרוממת ממעל כל חכמת לב אנוש, ואשרי העם שככה לו, שאור חי עולמים הוא חלקו לעד. נקוה שרשמי הישועה שהחלו להגלות יפיעו באור גדול, ברבבות אלפי נגוהות קודש, וכבוד ד' על עמו יזרח. מתמיה אני, שעל הרב שכתבת שהוא איש נכבד ומתנגד לידיעות שבאורות, על מה הוא סומך את יסודו, התנגדותו לא בארת. אם היו באים אלי דברי הערות בישוב

הדעת, אולי הי'[18] כדאי לבאר באופן מבורר את יסודי הדברים, אבל חושש אני שכל יסודה של התמיהה היא בנויה על איזה בסיס של קטנות ושל רוגז הלב, היונקים ע"פ[19] רוב מאיזה עבירות הדעת במושגי הקודש, שכאשר הדברים מסתעפים צריכים הם לבאורים גדולים ורחבים מאד, וזה לפעמים, והפעמים הם ע"פ רוב, מהדברים שהעבודה קשה עלי לבאר את עומק המחשבה בשפה ברורה. ובפרט שאחר כל הבאורים, עקרן של דברים הנם עומדים למעלה מההכרה, ונסמכים למעין השירה והאמונה העליונה, אשר הם הם סוד ישרים, יראי ד' וחושבי שמו בטהרת אמת, ובצפיית ישועה.

נקוה שתשמחנו בדבריך היקרים בין בכלל בין בפרט, פה העבודה ביחש לעניני דגלנו הקדוש כמעט מכונסה כחוגה, מאז נסע הרמ"פ[20] שלפחות הי' משלח את הדברים הנדפסים ועי"ז[21] היה מביא עכ"פ[22] איזה מן תסיסה ממרחק. ועיני לשמים נשואות, שתבא בקרוב בחסדו הגדול לשלו'[23], ודי יחזקך ויאמצך לסדר איזה סדרי חכמת מעשה, בביטוי של מפעלים. קבלתי מכתב מוינה. מחתומים מפולין שדורשים לקשרם עם מר איזנברג, אמנם תשובתו היא שלילית, שבלא כסף מזומן אינם יכולים כעת להתקשר בעבודה, וממקום אחר עדיין לא נודע לי מוצא. לבי הומה מאד, על המעצורים שבעליה לאה"ק[24], אמנם נתחזק בתקוה ואומץ נפש, ר'[25] שמעון גליצנשטיין. הנציב העליון הבריטי. ר' משה פרוש. שסוף כל סוף אור הגאולה ינצח את כל המחשכים, וקרבתי צדקתי לא תרחק' עוד. איני צריך להזכירך לכתב בפרטיות משלום בריאותך, ד' יחזקך ויאמצך, ותהי'[26] בריא וערנן בעז ד' וחדות ישועתו, ונזכה לחדות בשמחה את פניך, בשובך אל הקודש ברב טוב וחסד, כעתירת אביך מצפה אשרך כה"י[27]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. בע"ה - בעזרת השם
5. שרש"ג - שרב שרירא גאון
6. לא"י - לארץ ישראל
7. הק' - הקטן
8. כ"כ - כל כך
9. ע"ד - על דבר
10. מו"מ - משא ומתן
11. וע"ד - ועל דבר
12. תהי' - תהיה
13. וכיו"ב - וכיוצא בזה
14. יהי' - יהיה
15. בביהכ"נ - בבית הכנסת
16. החוה"ש - החיים והשלום
17. ת"ל - תודה לא-ל
18. הי' - היה
19. ע"פ - על פי
20. הרמ"פ - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, פ (למשל: משה + פנחס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
21. ועי"ז - ועל ידי זה
22. עכ"פ - על כל פנים

23. לשלו' - לשלום
24. לאה"ק - לארץ הקודש
25. ר' - רבי
26. ותהי' - ותהיה
27. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אצ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' אדר שני תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

'הגיע הזמן די והותר שתהיה חזק בהסכמת עצמך'. ההצעות - דייכאווסקי, הרב מריגא, חתן הרב סגל מוורשה, וקאליש - עומדות 'על משקל אחד'. כל עניין שקרוב לצאת לפועל ושלבו נוטה אליו - 'עשה והצלחי'. על הרב מריגא יש לבחון, כי אינו דומה רב בעיר קטנה לרב בעיר גדולה. נטיית הרצי"ה 'קדושה' להם. אישור הרבנות על ידי הנציב.

עיקרי הדברים

- להחליט בעצמו.
- ארבע הצעות.
- בחינת ריגא.
- אישור הרבנות.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. יום ג' לחדש אדר ב' תרפ"א[2]

בני מחמדי שליט"א[3] הגיענו מכתבך היקר, ובמשך הזמן גם מכתב מר"א ריבלין, והנה ע"ד[4] הענינים אי אפשר לנו מרחוק לשפוט, וכבר כתבתי לך יקירי כמה פעמים, שהגיע הזמן די והותר, שתהי'[5] חזק בהסכמת עצמך. וזה הי'[6] נאה גם בהיותך עמנו בקרבת מקום, ומה יש לדבר כעת שעצת ד' היא שתהי' לע"ע[7] במרחק מקום מאתנו, והנה אלה הענינים שהוצעו, הענין של דיכאווסקי, ושל הרב מריגא, ושל הרב חתן הר"י[8] סג"ל[9] מווארשא, ושל קאליש, עומדים לפני הסקירה הראשונה על משקל אחד. כמובן שיש צדדים שונים לכל אחד מהם למעליותיו, ולאידך גיסא. וע"כ[10] כל ענין היותר קרוב לצאת אל הפועל בע"ה[11], אם גם נטית לבבך היא לזה, עשה והצלח. והשי"ת[12] יראינו בחסדו ובישועתו ונזכה לראותך בתור אדם המעלה, שפוי מטרדות הזמנים, ומוכן לעסוק בעבודת ד' ותוה"ק[13], ובעבודת עם ד' ונחלתו, כחפצנו ושאיפת לבבינו באמת. כפי מה שהציע ר"א ריבלין, הענין מריגא נראה ישר, אותו הלא אנו מכירים, אמנם אינו דומה מי שהי'[14] רב בעיר קטנה, למי שהוא עכשיו רב בעיר גדולה ובעל בעמיו, ע"ז[15] צריך חדירת עין הראויה לבחון, וחושב אני בע"ה שתומת לבבך וטוהר רוחך יחד עם שכלך הישר יספיקו לזה.

מה שצריך לדבר הוא רק באיזה אופן להגיע לריבלין, ואם יש עיכוב בזה אין כדאי לדחות את השעה, ואולי הענין מלונדון הוא יותר קרוב, אע"פ[16] שמ"מ[17] יש הכרעה לבת רב ע"פ[18] נטייתינו. ואולי אין כן הדבר ע"פ נטייתך. כבר דברי אמור, שחפצך ונטייתך הישרה קדושים הם לנו בכל הגבול האפשרי. הלא ידעת מהאישור של הרבנות ע"י[19] הנציב נ"י[20].

יתן ד' להצלחה אני מקצר מפני הטרדא הואיל נא לשמחנו בדבריך בפרטיות, וה' יברכך בכל טוב, וירממך ברב עז ושלו'[21] כנה"י[22] ונפש אביך מצפה אשרך וטובך כה"י[23]

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ע"ד - על דבר
5. שתהי' - שתהיה
6. הי' - היה
7. לע"ע - לעת עתה
8. הר"י - הרב ר' יהודה (סג"ל, מוורשה)
9. סג"ל - סגן לויה (כינוי משפחה ללויים)
10. וע"כ - ועל כן
11. בע"ה - בעזרת השם
12. והשי"ת - והשם יתברך
13. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
14. שהי' - שהיה
15. ע"ז - על זה
16. אע"פ - אף על פי
17. שמ"מ - שמכל מקום
18. ע"פ - על פי
19. ע"י - על ידי
20. נ"י - נרו יאיר
21. ושלו' - ושלום
22. כנה"י - כנפשו היקרה
23. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אצה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א אדר שני תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ההצעה מקאליש ראויה להקדים, מצד 'התוכן המוסרי': הרב פנה ראשון ובגלוי, ולא דרך אמצעים. בעניין תעודה על 'הרבנות הראשית' - אף שזה נראה כ'חפץ התגדרות במינוי שאני מתעב', שלח בקשה לד"ר עליאש. בתוספת: על הרצי"ה לנסוע לקאליש קודם; ו'לא תדחה את ההשתדלות במצבך הפרטי בשביל שום עבודה כללית', כי גם תיקון מצבו הפרטי הוא חוליה בעבודת הקודש.

עיקרי הדברים

- הקדמת קאליש.
- תעודה - בלי התגדרות.
- הפרטי חלק מהכללי.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. כ"א אד"ש[2] תרפ"א[3]

בני מחמדי שליט"א[4] מכתביך, עם הרצוף שם מכתבי הרב מקאליש שי'[5] הגיענו, וג"כ[6] הדעפעשע, והנה כבר גליתי את דעתי במכתבי העבר שחפצנו הוא שתסכים בדעתך החזקה בע"ה[7] לגמור איזה ענין מהענינים הנכבדים, ואין אנו נוטלים לעצמנו רשות לחות לך דעה על נטיות רוחך הטהור בחייך הפנימיים, ככל האפשרי. אמנם הענין מקאליש לפי הנראה ראוי להיות מוקדם לענינים אחרים. מצד התוכן המוסרי, מפני שהוא פנה בראשונה אלינו בדברים ברורים, מה שא"כ[8] שארי הענינים מריגא מלונדון ומוורשא, שבאו בדברים בזהירות וע"י[9] אמצעיים. כמובן שאין זה גרעון לגבייהו חלילה.

אבל הנכון להתחשב עם רגשי איש להקדים להציע את דבריו בהתגלות הלב. ולא הקפיד ע"י[10] נימוסי ההבל שבדרכי כבוד המדומה, ואם מד' יצא הדבר, יחנינו לברך על המוגמר, בחסדו הגדול, והנה ע"ד[11] תעודה המפרשת את הביטוי של הרבנות הראשית, אע"פ[12] שהיא אינה דרישה מוסרית כ"כ[13] מצדי, כמובן שנראה קצת כמין חפץ התגדרות במינוי שאני מתעב זה, בכ"ז[14] שלחתי לידידינו ד"ר[15] עליאש נ"י[16] פתקא עם הדעפשע שלך, וחושב אני שימלא הדבר, ונשלח לך בע"ה במוקדם האפשרי. - תוכל לשער עד כמה גדלו געגועינו לשובך בעה"י[17], ובפרט שהעבודה המוכרחת להסתדר בעהשי"ת[18] בקרוב, דורשת הרבה שתהי'[19] פה עמנו יחד, וצור ישראל יחזקנו בישועתו ויעודד ויטהר רוחנו לעבודתו האמתית, עבודת קדושתו, עבודת עמו תורתו ונחלתו, בטוהר העיון, וביושר לב, בדרכי שלו'[20] ואמת ואהבה טהורה. קשה לי להאריך כעת, ולבאר את הקוים של מהלך התקוות בע"ה, אשר מידי צור ישראל יאיר לנו מתוך המאפלים המכסים את כל נאות ישראל ואת כל אהלי עם ועם. תל"י[21] על החוה"ש[22] אשר עמנו והשי"ת[23] יזכנו לראות ישועת גבורת ישע ימינו בב"א[24].

אביך מצפה אשרך כה"י[25]

אברהם יצחק ה"ק

נ.ב. ד"ש[26] כל יקירינו בשויץ, מה' קמחי שי' הגיעני מכתב ע"ד ענין ממוני אחד, וכתבתי להרב מקייראא בזה. כשתתקבל התשובה אודיע אי"ה[27] בל"נ[28]. שלו' רב לכל העובדים ברוממות דגל קדשנו, להשלים את אור התחי'[29], ההולכת ובוקעת בחסדי אור ישראל צור עולמים ב"ה. הנ"ל[30] נ.ב. והנה כעת קבלנו את הכרטיס שלך מבאזל. והנני מוצא לנחוץ להעריך שהסכמתנו היא בע"ה, שקודם כל תסע לקאליש אם יהי'[31] לך אפשרות במוקדם היותר אפשרי. מה שתלגרפנו ע"ד לונדון הי'[32] לפני קבלת מכתביך ע"ד קאליש. והשי"ת יגמור בעדנו לטובה, ולמע"ה[33] לא תדחה את ההשתדלות במצבך הפרטי, בשביל שום עבודה כללית, כי בעה"י גם תיקון מצבך הפרטי הוא בסיס בע"ה להמצב הכללי, וחוליא חשובה בכל השלשלת הגדולה של עבודת הקודש אשר בעצת ד' הוטלה עלינו, לעדור בה בלא לב ולב, ולד' הישועה, אביך הנ"ל דר"ש[34] ידידינו הגדולים, הה"ג[35] ד"ר כהן האב"ד[36] שליט"א וכב"ב[37] היקרים שי' באה"ר[38] ונאמנה הנ"ל.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ש - אדר שני
3. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. שי' - שיחיה
6. וג"כ - וגם כן
7. בע"ה - בעזרת השם
8. שא"כ - שאם כן
9. וע"י - ועל ידי
10. ע"י - על ידי
11. ע"ד - על דבר
12. אע"פ - אף על פי
13. כ"כ - כל כך
14. בכ"ז - בכל זאת
15. ד"ר - דוקטור
16. נ"י - נרו יאיר
17. בעה"י - בעזרת השם יתברך
18. בעהשי"ת - בעזרת השם יתברך
19. שתהי' - שתהיה
20. שלו' - שלום
21. תל"י - תודה לא-ל יתברך
22. החוה"ש - החיים והשלום
23. והשי"ת - והשם יתברך
24. בב"א - במהרה בימינו אמן
25. כה"י - כנפשו היפה
26. ד"ש - דרישת שלום
27. אי"ה - אם ירצה השם
28. בל"נ - בלי נדר
29. התחי' - התחיה
30. הנ"ל - הנזכר לעיל

31. יהי׳ - יהיה
32. הי׳ - היה
33. ולמע״ה - ולמעלה
34. דר״ש - דורש שלום
35. ההי״ג - הרב הגאון
36. האב״ד - האב בית דין
37. וכב״ב - וכל בני ביתו
38. באה״ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' סיון תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

גלויה מוורשה הייתה 'כזריחת שמש' אחרי חודשים בלי ידיעה. 'הלב הציבורי מלא אומץ פנימי'. הגיע קונטרס הלכה מצבי יהודה רבינוביץ תאומים. בעניין השידוך: אם יכול לגמור אחת מארבע ההצעות (קאליש, וורשה עם הרב הוטנר, לונדון, ריגא) - שיגמור, והבחירה בידו; ואם לא - שלא יתעכב כלל בחוץ לארץ. 'היסוד על הכל בעדך הוא... לגמור ענין פרטי נכבד'.

עיקרי הדברים

- הגלויה מוורשה.
- אומץ ציבורי.
- ארבע הצעות - הבחירה בידו.
- לא להתעכב.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ח' סיון תרפ"א[2]

בני יקירי שליט"א[3] אחרי החכוי הארוך אשר השביע אותנו באחורו מכאובי נפש מרובים ממניעת מכתבך, מאז בא לידינו הכרטיס ששלחת מהרכבת, הכתובה בי"ב ניסן. סו"ס[4] ב"ה שאורו עינינו בכרטיסך מווארשא אשר היתה לנו כזריחת שמש ישועה ומרפא ב"ה, אך אמנם לולא עמק צערינו על עיכוב הידיעה ממך, לא היתה ידיעה הקצרה הזאת, אחרי כ"כ[5] זמן, מספיקה כלל לישב את דעתנו, אך בהיותינו כ"כ מדוכאים מעיכוב המכתב ממך, היתה לנו הגלויה הקטנה שלך לאוצר ישועה תלי"ת[6]. והנה כל אשר עבר על עם ד' באי"י[7], בימים האחרונים הלא תדע מהעתונים, אמנם תקותינו חזקה כי לא יטש ד' את עמו, ויראינו אורות מני אופל. וזהרורי ישועה מתוך המחשכים.

ובכלל הלב הצבורי מלא ג"כ[8] אומץ פנימי, והופעה אדירה של עז קודש מוכרחת באיזה פנים להגלות, באיזה צורה ובאיזה תוכן, זהו דבר שצריכים אנו להאזר חיל מאוזר ישראל בגבורה, לכוין את הלבבות ולהפנות את הרעיונות, להמבוקש היותר יסודי בע"ה[9]. ב"ה על החוה"ש[10] אשר עמנו ועם כל יקירינו באה"ק[11]. גם ידיעות קלושות באות מבני משפחתינו שי'[12] מהגולה, דרישות שלו'[13] עתיקות, בתקוה לטובה ולברכה, ומראגלי נתקבל מכתב משלומם. ומכתב וקונטרס יפה מאד בהלכה מאלתר שליט"א, הוא צב"י[14] רבינוביץ תאומים בן הרב שליט"א, ועדיין לא מצאה ידי לרשום מפני הטרדא. ואתה יקירי כתוב נא. וגם החלט דבר ברור בע"ה ע"ד[15] ענינך הפרטים. אצלינו הוסכם בעה"י[16], שאם תוכל לגמור בקרוב איזה ענין נכבד מהמדוברים, דהיינו מקאליש או מווארשא עם הרב הוטנר, מלונדון או מריגא, אלה ארבעה ענינים אשר אנו יודעים. מובן בשיקול הדעת צריך לקרב את היותר הגון מכל הצדדים, והבחירה העצמית, הלא רק בך ובנטיית לבבך היא תלויה בעה"י. איך שיהי'[17] אם תוכל לגמור יתן ד' להצלחה ולברכה, תגמור בכ"ט[18]. ונדבר אח"כ[19] ע"ד שובך בקרוב באיזה אופן ובאיזה זמן.

אבל אם ח"ו[20] אין לבך הולך אחר אחד מאלו, או איזה עכוב אחר מה שיהי', אז הננו מבקשים ודורשים ממך בני יקירי שלא תתעכב כלל וכלל בחו"ל[21], ותמהר בעה"י את באך הנה ודי יצליחך, ונקוה כי כל אשר עשית עד כה בעבודתינו הכללית תהי'[22] לנו לחומר לעבד בעה"י[23] תכנית עבודה מסודרת, לשם הענינים הנעלים והכוללים הקשורים כ"כ בלבבינו, בעבודת ד' ועמו, ברוממות דגל הקודש של תחייתנו הלאומית, בנשמת נשמתה מירושלים עה"ק[24] ת"ו[25] ברוחה ועז הדרת קדשה. איני חפץ כעת במכתבי זה לדבר הרבה ע"ד ענינים כלליים, שלא לסבך אותך יותר מדאי בעבודות הכלל, בשעה שלפי דעתינו היסוד על הכל בעדך הוא בראש וראשונה לגמור בע"ה. ענין פרטי נכבד. ודי יצליח.

הנה קבלתי את המכתב מהרב הוטנר נ"י[26] והפתעתי למצא בהיסח הדעת את שורותיך. הודיעני נא בפרטיות, מכל וכל, והי'[27] חזק ואמיץ [ו..ש] חיל למעשה ולפועל, בהחלטת המצב הפרטי שלך, בתכלית בנין בית בעה"י. והודיענו במוקדם. ואם יש צורך בידיעה טלגרפית לא תחשך ממני. ודי יעזרנו ע"ד כבוד שמו וישועתו. הנני כעת מקצר ועולה, וחותם בצפיה לרחמי שמים, כי מאור ישראל וקדושו עדי עד, אור חדש יגיה, ונכשלים יאזרו חיל, ובאור תורה ונר מצוה יגיה אור חדות עולם על כל נאות יעקב וישראל יעשה חיל, וממכון הקודש המקדש וההראל, קול ששון ושמחה ישמע בכל מרחבי תבל, והי' זה שלו' כנה"י[28] ונפש אביך מצפה אשרך ושכלולך בכל טוב סלה, למען ד' ועמו, ולמען נחלתו וכבוד שמו הגדול.

חותם בברכה מהר הקודש מירושלים

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. סו"ס - סוף סוף
5. כ"כ - כל כך
6. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך
7. בא"י - בארץ ישראל
8. ג"כ - גם כן
9. בע"ה - בעזרת השם
10. החוה"ש - החיים והשלום
11. באה"ק - בארץ הקודש
12. שי' - שיחיה
13. שלו' - שלום
14. צב"י - צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
15. ע"ד - על דבר
16. בעה"י - בעזרת השם יתברך
17. שיהי' - שיהיה
18. בכ"ט - בכל טוב
19. אח"כ - אחר כך
20. ח"ו - חס ושלום
21. בחו"ל - בחוץ לארץ

22. תהי' - תהיה
23. בעה"י - בעזרת השם יתברך
24. עה"ק - עיר הקודש
25. ת"ו - תבנה ותכונן
26. נ"י - נרו יאיר
27. והי' - והיה
28. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקי

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז סיון תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק החליט לא לכתוב על ענייני הכלל, כדי שלא יסיחו את דעת הרצי"ה מבניין ביתו. הם סומכים על בחירתו: 'איך שתסכים... תגמור במזל טוב... בהסכמתנו המלאה', גם בלי להודיע להם מראש.

עיקרי הדברים

- לא להסיח את דעתו.
- סמיכה על בחירתו.
- ברכת הורים.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ז"ך[2] סיון, תרפ"א[3]

בני מחמדי שליט"א[4] מכתבך היקר הגיע לידי. והרגיע את רוחנו ההומה מאד לדעת משלומך הטוב, ומכל אשר עמך לטובה. והנה הסכמתי שלא לדבר במכתבים כעת ע"ד הענינים הכלליים, אולי הם מסיחים את דעתך מחובתך הגדולה לבסס את המעמד הפרטי שלך בעה"י[5], ד' יחנינו ברחמיו ויזכנו לראותך בתור אדם המעלה בנוי ומשוכלל. מוכן לעבוד בקודש לאושר הכלל והפרט, כחפץ ד' בעולמו, ע"י[6] יראיו וחושבי שמו הישרים בלבותם. והנה חדלנו משלח לך דעפעשע. כי להכריע אין אתנו יודע עד מה, והננו כבר סומכים מאז על בחירתך הטובה בע"ה[7], ויה"ר[8] שיכנן ד' מצעדיך להצלחה, ע"כ[9] איך שתסכים ויהי'[10] הענין אפשר להגמר בכ"ט[11], תגמור במז"ט[12] וס"ט בהסכמתנו המלאה אהבה וברכת הורים מרחוק. בצפיה ותקוה טובה לזכות לראות מקרוב בהצלחתך ואשרך, בבאך בקרוב בע"ה שלם אל הקודש. וכאשר העירות שיוכל להיות שתגמר בע"ה לטובה גם מבלי הודעתנו, מאחר שנאמנה ידעת כי סמוכין ומובטחים אנו בע"ה שבחירתך תהי'[13] לטובה ביושר לבב ובשכל טוב.

ע"כ מקוים אנו שחפץ ד' בידך יצליח, ונחכה בכל יום על ידיעה משמחת ממך להרנין את לבבנו ולבב אוהבנו. דורשי אשרך והצלחתך בכל המובנים.

ת"ל[14] על החוה"ש[15] אשר עמנו כולנו מרחוק ומקרוב, והשי"ת[16] ירומם את קרן עמו ויראיו, וישגבנו ישע ותהילה ברב חסדיו, כנה"י[17] ונפש אביך מצפה צביונך ותפארך כה"י[18].

אברהם יצחק ה"ק

נ.ב. כעת קבלנו מכתבך והכרטיס, והנה לא הודעת בפרטיות מהסכמתך ע"ד[19] הפרטיות וכבר גלינו את דעתנו כמה פעמים שם ע"ה[20], הננו סומכים על בחירתך ודי יצליחך, ותגמר הענין בשעה מוצלחת למז"ט[21], ודי יכונן מעשנו לטובה ולברכה. ויזכנו לראות בשמחת עם ד' וישועתו על אדמת קדשו, צב"א[22], אביך הנ"ל[23]

1. ב"ה - ברוך השם
2. ז"ך - עשרים ושבעה (27)
3. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. בעה"י - בעזרת השם יתברך
6. ע"י - על ידי
7. בע"ה - בעזרת השם
8. ויה"ר - ויהי רצון
9. ע"כ - על כן
10. ויהי' - ויהיה
11. בכ"ט - בכל טוב
12. במז"ט - במזל טוב
13. תהי' - תהיה
14. ת"ל - תודה לא-ל
15. החוה"ש - החיים והשלום
16. והשי"ת - והשם יתברך
17. כנה"י - כנפשו היקרה
18. כה"י - כנפשו היפה
19. ע"ד - על דבר
20. ע"ה - עליו השלום
21. למז"ט - למזל טוב
22. צב"א - דורש פענוח
23. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקלא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב שבט תרפ"ב **נמען:** בנו הרצי"ה, משודכתו ומחותניו

שמחה על קביעת החתונה לכ"ו בשבט. בבית הכנסת שבביתם ברכו אותם בשבת. הממשלה הבטיחה לכתוב לקונסול שלא יהיה עיכוב בתעודות. תודה למחותנים, הרב י"ס (סגל) והרב י"ל הוטנר. לרשיון לר"ד מילשטיין קשה כרגע, בגלל ערך המרק הנמוך. בסוף ברכה מאביו, ר' שלמה זלמן.

עיקרי הדברים

- קביעת החתונה.
- תעודות.
- תודה למחותנים.
- ברכת הסבא.

נוסח האגרת

ב"ה[1] כ"ב לחדש שבט תרפ"ב

בני מחמדי ובחירתך המלכ"ה[2] בעה"י[3] שיחיו לאוי"ט[4] ומחותנינו הרבנים הגאונים וכל משפחותיהם היקרות שליט"א[5] בכלל ובפרט, שלו'[6] וברכה ומז"ט[7],

לאוי"ט בכל טוב מה אומר לכם מחמדי על גילת לבבנו בחסדי השי"ת[8] בקבלנו את הט"ג[9] ע"ד[10] קביעות יום כלולתכם למז"ט[11] והצלחה ליום כ"ו ח"ז[12] הבעל"ט[13]. יתן ד' ויהי'[14] יום גדול ממש ממולא בשפעת ברכות עד בלי די. ואנחנו פה ביום ש"ק[15] העבר, כל קבוצנו פה בביה"כ[16] שלנו בביתינו ברכנוכם יקירנו כולכם, וזכרנו את שם יקרכם על ברכת ד' בכוס של ברכה לסימן טוב ומז"ט. יואל ד' וברכות אוהבים טהורי לב יתקיימו בכם עדי עד ונזכה לראות בשמחתכם והצלחתכם בכ"ט[17]. והנה כבר הודענוכם שאי אפשר הי'[18] שהממשלה תודיע מפה בט"ג[19], אבל הבטיחה שכתבה מיד מכתב להקונסול אצלכם שלא יהי'[20] שום עיכוב בעניני התעודות שלכם. ונקוה בעה"י שלא יהי' לכם כל מעצור, ותהי'[21] נסיעתכם לשלו'[22] ולברכה, ונזכה לקבל את פניכם המאירות בשמחת לבב בכל עז וחדוה. לכתב כעת את הגות לבבי על מהלך עבודתנו בקודש אין הזמן מוכשר, נקוה שכשתבאו למז"ט, נסדר אופנים איך לעבוד ולדבר באזני אחינו תמימי דעים וטהורי לב החפצים באור ד' ובטהרת בנין ארץ צבי, וצמיחת קרן ישועה, לגוי קו קו ומבוסה, אסיר התקוה וחסין הישע. את הדברים אשר הם חיים וקיימים עדי עד ביסוד מהלכי החיים אשר לעבודת התחיה הנאמנה בעומק יסודה.

תודתי וברכתי ממקור לב נאמן נתונה לכי'[23] מחו' הגאון הישיש מוהריי"ס[24] שליט"א על דבריו הנחמדים בד"ש[25] אלינו. וכמו כן לכי' מחו' הרב הגאון מוהריי"ל[26] הוטנר שליט"א, חן חן לכם מחו' היקרים וברכת מז"ט[27] לכם ולכל משפחתכם הכבודה, ליום שמחת צאצאינו היקרים והאהובים, יתן השי"ת וכולנו יחד נקבל מהם רב נחת וברכה לראותם מאושרים בחיים ומלאים כל טוב ברכת ד' ברוחניות וחומריות. ויעלו מעלה מעלה במעלות הקודש כחפץ לבב כולנו. ע"ד ידידינו ר"ד מילשטיין,

לע"ע[28] קשה להשיג רשיון בעד אנשים שאין מה לבאר להממשלה את יסוד פרנסתם, ע"פ[29] ערך הכספים, שאע"פ[30] שעלה קצת, בכ"ז[31] עדיין הוא רחוק מערך הגון, וסכום של מאות אלפים מרקים עד עכשיו כלא הם נחשבים. בכ"ז חושב אני אי"ה[32] לעשות בזה כפי האפשרות, ואולי יותר טוב שיחכה עוד קצת עד שיתן ד' ותעלה הואלוטה לאיזה מדריגה הגונה. חוזר אני לראשית דברי מחמדי, לברככם בכל כחי, בכל כונתי, יתן ד' צור ישראל עזרו ומגינו לכם ברכות עדי עד, בריות גופא ונהורא מעליא, ודור ישרים יבורך בכל אור ויפעת עולמים, חזק ואמץ בני מחמדי ואוזר ישראל בגבורה ועוטרו בתפארה, יפארך ויחזקך ויאמצך.

ונזכה לחזות בנועם פניכם מאושרים וצלחים בעלותכם לשלו' אל הקודש בחסדי צור ישענו ב"ה, והי'[33] זה שלו' וברכה באהבה רבה ואהבת עולם כנפשכם היקרה ונפש אביכם מצפה אשרכם [ומחו'] הדבק באהנ"פ[34] באה"ר[35] ונאמנה המצפה לתשועת ד' על עם קדשו סלה.

הק' אברהם יצחק ה"ק

ואנכי מה אוסיף על ברכות אביך מר בני שליט"א, אך אומר אמן וכן יאמר נא השי"ת, ויהי' נא ברכה משולשת יחולו על ראשיכם כנפשכם ונפש א"ז[36] מצפה לישועה, שלמה זלמן הכהן

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. המלכ"ה - דורש פענוח
3. בעה"י - בעזרת השם יתברך
4. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שלו' - שלום
7. ומז"ט - ומזל טוב
8. השי"ת - השם יתברך
9. הט"ג - הטלגרמה
10. ע"ד - על דבר
11. למז"ט - למזל טוב
12. ח"ז - חודש זה
13. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
14. ויהי' - ויהיה
15. ש"ק - שבת קודש
16. בביה"כ - בבית הכנסת
17. בכ"ט - בכל טוב
18. הי' - היה
19. בט"ג - בטלגרמה
20. יהי' - יהיה
21. ותהי' - ותהיה
22. לשלו' - לשלום
23. לכ' - לכבוד
24. מוהריי"ס - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, ס (למשל: יעקב + סנדר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
25. בד"ש - בדרישת שלום
26. מוהריי"ל - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, ל (למשל: יעקב + לוי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

27. מז"ט - מזל טוב
28. לע"ע - לעת עתה
29. ע"פ - על פי
30. שאע"פ - שאף על פי
31. בכ"ז - בכל זאת
32. אי"ה - אם ירצה השם
33. והי' - והיה
34. באהנ"פ - באהבת נפש
35. באה"ר - באהבה רבה
36. א"ז - אין זה; ב"של א"ז הרב": אבי זקני

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארכה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ראש חודש אדר שני תרפ"ד - טריאסט **נמען:** הוריו, אשתו, ילדיו ובני המשפחה

הם הגיעו לטריאסט; הרב המקומי ונכבדים קיבלו אותם, ומחר ייסעו לפריז. בכל מקום קיבלו אותם בכבוד, גם 'שאינם בני בריתי'. הרב קוק מבקש לשמוע על בריאות אביו, ושאביו יחתום בעצמו. לבנו הרצי"ה: האם נשמרים השיעורים, ושלא יוציא לדפוס דבר שאינו מבואר כל צרכו, בהתייעצות עם הרב חרל"פ; ושיקפידו על אכילה ובריאות. לבנותיו: שיהיו רגועות ויסדרו את הבית.

עיקרי הדברים

- הגעה לטריאסט.
- קבלת פנים.
- הוראות לבנו.
- דאגה למשפחה.

נוסח האגרת

ב"ה. יום ג', ר"ח אד"ר[1], טריעסט

הורי היקרים, עט"ר[2], רעיתי הרבנית, בני. בנותי, אחי ואחיותי וב"ב וצאצאיהם היקרים לכולם ברכת ד' וכל טוב סלה ב"ה[3] באנו לשלו'[4] כשעה עשר בערב אמש ליל ג' אור לר"ח דנא. הנה, באו הרב ואחדים נכבדים לקבל פנינו על הספינה, סרנו פה במלון נכבד, ונקוה להנפש פה עד מחר אי"ה[5] שנסע לפריז. פסח שי'[6] נסע לפני אור היום שמה, בשביל העיכוב מצד הקורנטין. נקוה להשי"ת[7] שיצליחנו בכל דרכינו למען שמו הגדול ולמען עמו ונחלתו. ב"ה בכל המקומות שעברנו וגם באנו נפגשנו תה"ל[8] בכבוד והדר ובאהבה וחבה מן הכל, בין שהם ב"ב[9] שאינם ב"ב. נברך לד' חסדו. בבקשה לכתב לנו משלו'[10] כולכם בפרטיות.

ביחוד שלו'[11] אדוני אבי שליט"א[12] למע"ה[13] אם יוכל לחתום בעצמו מה טוב. ובכל אופן להודיעני בפרטיות ממצבו. למע"ה הורי היקרים וכל מחמדינו, לא תצטערו ח"ו[14] ותהיו מאושרים ושמחים, ומלאים יחול ותקות תשועת השי"ת[15], שברחמיו הרבים יחנינו לשוב בקרוב אל נוה קדשנו, להתעלס בשמחה וחדות ישועתו, בהודות והלל לשמו על חסדו ואמתו, ולהביא עזר והרוחה לעניי עם ד' יושבי ציון, ולחזוק תוה"ק[16] ובנין אה"ק[17] ת"ו[18]. בני יקירי, כתוב נא בפרטיות מכל הנעשה בבית ודרו"ש[19] כל מחמדינו, וביחוד שלו' חביב רוחנו ולבנו הגרי"מ[20] חרל"פ[21] שליט"א וכא"ל[22]. ושלו'[23] כל חבירינו היקרים, כולם מקטנם ועד גדולם, הרבנים והחברים, הזקנים והצעירים, וכל מתפללי ביהמ"ד[24] שלנו. ותודיעני אם משתמרים באיזה מדה השיעורים ואם אתה ממשיך את ההדפסה, למע"ה לדייק שלא. להוציא מת"י שום דבר שאינו מבואר כל צרכו בבירור גמור, ותעיין בזה בשכלך הישר, ותתישב עם ידי"נ[25] הגרימ"ח[26] שליט"א. והשי"ת[27] יתקנינו בעצה טובה מלפניו, בכל הפרטים והכללים. ואבקש

מאד ממך ומחוה לאה תחי'[28], שתזהרו בשמירת הבריאות, ותשתדלו להרבות באכילה, למען חזוק הכחות, וכדי לעשות נחת רוח לאמא תחי'.

בתי היקרה פרידא חנה תחי' ודאי תביני בעזה"י[29] להיות מרוגעת, וברצון טוב, בהשקט ובמנוחה. היי שמחה ומאושרת, ובעז"ה[30] הכל יהי'[31] לטובה ואל תדאגי כלל, יתחזקי בבטחון על השם יתברך, המנהיג אותנו בחסדו בע"ה[32]. בני ברית. בתי יקירתי בתי' מרים תחי'. אקוה שתהיי מפקחת יפה על בריאותך, ועל בריאות אמא תחי', ותעשי תמיד נחת רוח לאבא ואמא שליט"א, ובכלל יהי' בעז"ה[33] בבית הכל בסדר נכון, ואפילו זמני האכילה הי'[34] ראוי להתרגל בסדר הראוי, כדי שיהי'[35] יותר קל להמשיך את הסדר בזה כאשר יזכנו השי"ת לשוב לשלו', בעזרתו ית"ש[36]. הנני כעת עדיין קצת עיף מהנסיעה, ע"כ[37] אקצר כעת ובעה"י[38] נקוה לכתב מהסתם בע"ה עוד מהתחנות הבאות. עד אשר נזכה בע"ה לבא על האני' להצלחה.והי'[39] זה שלו' וברכת טוב, ושמחת פורים וחדות ד' ועזו, לכולכם חביבי ומחמדי כנפשכם היקרה ונפש בנכם, אישך, אביכם, אחיכם, ודודכם, המצפה לישועת ד', אברהם יצחק ה"ק[40] דר"ש[41] באהבה לאלטר שליט"א, מהו עושה והיכן הוא ומה שלומו, מן הכל הודיעוני, הנ"ל[42] בני מחמדי, איני צריך לעוררך בפרטיות, שתודיעני מהענינים שנמסרו אליך בעת אשר נדברנו לפני העתקתנו, הכל באר היטב בעה"י[43]

אברהם יצחק ה"ק

---

1. אד"ר - אדר ראשון
2. עט"ר - עטרת ראשי
3. ב"ה - ברוך השם
4. לשלו' - לשלום
5. אי"ה - אם ירצה השם
6. שי' - שיחיה
7. להשי"ת - להשם יתברך
8. תה"ל - תהלה לא-ל
9. ב"ב - בני ביתו
10. משלו' - משלום
11. שלו' - שלום
12. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
13. למע"ה - למעלה
14. ח"ו - חס ושלום
15. השי"ת - השם יתברך
16. תוה"ק - תורתנו הקדושה
17. אה"ק - ארץ הקודש
18. ת"ו - תבנה ותכונן
19. ודרו"ש - ודורש שלום
20. הגרי"מ - הגאון רבי שמות שמתחילים באותיות י, מ (למשל: יעקב + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
21. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
22. וכא"ל - וכל אשר לו
23. ושלו' - ושלום
24. ביהמ"ד - בית המדרש

25. ידי"נ - ידיד נפשי
26. הגרימ"ח - הגאון רבי שמות שמתחילים באותיות י, מ, ח (למשל: יעקב + משה + חיים) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
27. והשי"ת - והשם יתברך
28. תחי' - תחיה
29. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
30. ובעז"ה - ובעזרת השם
31. יהי' - יהיה
32. בע"ה - בעזרת השם
33. בעז"ה - בעזרת השם
34. הי' - היה
35. שיהי' - שיהיה
36. ית"ש - יתברך שמו
37. ע"כ - על כן
38. ובעה"י - ובעזרת השם יתברך
39. והי' - והיה
40. ה"ק - הכהן קוק
41. דר"ש - דורש שלום
42. הנ"ל - הנזכר לעיל
43. בעה"י - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארלו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' אייר תרפ"ד - ניו יורק **נמען:** בנו הרצי"ה ואשתו

שמחה על שבנו הרצי"ה נבחר לומר דברי תורה לפני קהל: 'חזק ואמץ ופתח פיך', כי שלמותנו קשורה ב'רצון להופיע ולהשפיע ולנצח את יצר הענוה הפסולה'. הרב קוק חושש להדפיס דבריו בהלכה בלי ביקורת וביאור, כפי שראה בקונטרס 'זבח ראיה', שיש בו שגיאות רבות ודברים חסרי ביאור. 'אכלו ושתו ושמרו בריאותכם'.

עיקרי הדברים

- דרשת הרצי"ה.
- ענווה פסולה.
- זהירות בהדפסה.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ה' אייר פ"ד נו"י[2]

בני מחמדי יקירי שליט"א[3] ווציוזך כלתי כבתי יקירתי תחי' לאוי"ט[4]. תהל"י[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו, הצמאתני יותר מדי בני חביבי, מטל דבריך הנעימים המשיבים את נפשי בארץ נודי, נא יקיר לי, אל תמנע את טובך ממני, והרגיע את רוחי הכמה לדבריך היקרים והחביבים. אין די באר שמחת נפשי, מבשורתך הטובה אשר הודעתני, כי נבחרת להגיד איזה אמרים בד"ת[7], לפני קהל אהובינו שליט"א,

המתקבצים בקבוץ חכמים ידידים ואהובים שליט"א. נא חביב לבי חזק ואמץ ופתח פיך ויאירו דבריך, כי הרבה מאד קשורה היא שלמותנו המוכרחת, בקביעות הרצון להופיע ולהשפיע ולנצח את יצר הענוה הפסולה. הבא תמיד מתוך רפיון רוח, אשר לא כאלה חלק יעקב, אשר עז לו בד' אמת סלה. - מדוע לא תשלח אלי מהנדפס אצלך שם. מאד אני חושש להדפיס ולפרסם דברי, ביחוד בהלכה, בלא בקורת ברורה והשלמה ביאורית, כאשר ראיתי הנסיון, מהקוני זב"ר[8], שחוץ משגיאות הדפוס הרבות, בצורה ירודה כ"כ[9], ישנם דברים חסרי ביאור שהי'[10] ראוי להרחיבם ולבארם יפה יפה.

הנני חותם בכל חותמי ברכות, חזקו ואמצו מחמדי, אכלו ושתו ושמרו בריאותכם היקרה בשמחה וטוב לב, והשי"ת[11] יחנינו לחדות פני כולכם בחדות ד', ושמחת עמו ונחלתו, כנפשכם היקרה ונפש אביכם מצפה אשרכם סלה

הק' אברהם יצחק ה"ק

בני יקירי שליט"א הנני מליט את המכתבים פה, תראה לסדר בחכמתך את המסירה למי שנשתלחו, באופן הגון ורצוי בעה"י[12], הנ"ל[13]

1. ב"ה - ברוך השם
2. נו"י - נוא יורק (ניו יורק)

3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
5. תהל"י - תהלה לא-ל יתברך
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. בד"ת - בדברי תורה
8. זב"ר - זבחי ראיה (ספרו של הרב)
9. כ"כ - כל כך
10. שהי' - שהיה
11. והשי"ת - והשם יתברך
12. בעה"י - בעזרת השם יתברך
13. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארמו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג מנחם אב תרפ"ד **נמען:** בנו הרצי"ה ואשתו

בענייני הכלל פעל גם דרך השגריר הבריטי, שכיבדו. הם יתעכבו עד אמצע אלול בשביל עבודת הריליף לעתיד, וכנראה עד אחרי תשרי. בנו של הרב חרל"פ ביקר אותו; מצבו טוב ומשפיע במקום עבודתו. לכלתו: מדוע הפסיקה לכתוב - 'כך היא המדה כידוע לך שיטתי בדבר זכיות הנשים'. מזל טוב להולדת בן לאחותה.

עיקרי הדברים

- פעולה דרך השגריר.
- עיכוב עד אחרי תשרי.
- בן הרב חרל"פ.
- לכלתו.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. י"ג מנ"א[2]. [תרפ"ד[3]] פרכבי

בני מחמדי ויקירי שליט"א[4] ורעיתך כלתי כבת לי היקרה הכבודה מרת חוה לאה תחי'[5] לאוי"ט[6].

ב"ה על החוה"ש[7] אשר עמנו פה יזכינו השי"ת[8] בקרוב להתראות בקודש, ולעבוד יחד שכם אחד עבודת קדשינו לתורה ולתעודה, ולרומם קרן עם ד' על חבל נחלתו בכל טוב סלה. עניני הכלל שהגיעו לידי פעלתי כפי השג ידי מרחוק ומקרוב, גם ע"י[9] האמבסדר האנגלי שכבדני ומלא רצוני באופן מצויין ב"ה. יתן ד' שיהי'[10] לברכה ולטובה כללית. הנה מוכרחים אנחנו להתעכב עד אמצע אלול בשביל עבודת הרעליף לעתיד אי"ה[11] ועוד ענינים חשובים, שכפי הנראה יהי'[12] הכרחי שתמשך העבודה עד אחר חודש תשרי, הבעל"ט[13] ולברכה. יתן השי"ת שיהי' הכל בהצלחה, ונזכה להתראות עמכם יקירי ועם כל מחמדינו ואהובינו בכ"ט[14], על כל הנדרש בהמשכת עבודת קדשינו בע"ה[15] בכל פרטיה וכללי' לטובה ולברכה. חזק ואמץ בני יקירי, וחזק ואמץ את ידי כל אהובינו ידידינו וחבירינו היקרים כולם בכלל ובפרט. תאמר מז"ט[16] מיוחד להרב ר"א מרדכי אייג"ש[17] ידידינו שליט"א ולהמל"ח[18] [ול,..] היקר החו"ב[19] מו"ה[20] דוד שליט"א יתן השי"ת שיהי' במז"ט[21] ובהצלחה לאוי"ט. מסור נא את ברכתי ודרישת שלומי באה"ר[22] לכבוד ידי"נ[23] ומחמדינו הגרי"מ[24] חרל"פ[25] שליט"א, הי'[26] אצלי בנוייארק בנו הרה"ג[27] מיכל וכלתו שליט"א, ב"ה מצבם הוא טוב.וביקרת רוחו ובכשרונותיו ויראת ד' הפנימית החרותה בנפשו היקרה, הוא משפיע לטובה במקום עבודתו.

יתן השי"ת ויהי'[28] הכל בהצלחה, ויקבל ממנו ומכל צאצאיו רב נחת ועונג בעה"י[29] בכט"ס[30]. תמסור דר"ש[31] להרבנים מוה"צ[32] שליט"א, ותאמר להם שכמה שאפשר לי אני עושה לטובתם, ואם אין העני לגמרי ידעו שישנם הרבה מעצורים בעניני המצב הכספי פה. תכתב למע"ה[33] בפרטיות ובבירור מכל העניינים, מסור דברי באה"ר לכל בני מרכז נ"י[34] שליט"א, ולבני ביהמ"ד[35] בכלל ובפרט, ולאהובינו

היקרים הרב ר'[36] דוד וביתו שליט"א, היצחקי שליט"א ולבני הבית כולם הקרובים והרחוקים הכל לברכה. חוה לאה תחי', מדוע חדלת מכתוב בפרטיות, וכי בשביל שאני משתף אותך עם צב"י[37] שליט"א במכתב אחד, הלא כך היא המדה כידוע לך שיטתי בדבר זכיות הנשים, ויהי, רצון מלפני אבינו שבשמים שיהי' גורלכם לברכה, גורל משותף בכל טוב ונחת לאוי"ט. כתבי בתי כתבי ושמחיני בדבריך היקרים, מז"ט לכם בעד הולדת בן להרבנית בריטלא אחותך, כאשר קבלתי מכתב מגיסך היקר מקליוולאנד יתן השי"ת ונזכה גם אנו לברך ולהתברך ב"ה.

והנני בזה אביכם דורש שלומכם ומצפה אשרכם בכט"ס

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרפ"ד - השנה תרפ"ד (1923/1924)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. תחי' - תחיה
6. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
7. החוה"ש - החיים והשלום
8. השי"ת - השם יתברך
9. ע"י - על ידי
10. שיהי' - שיהיה
11. אי"ה - אם ירצה השם
12. יהי' - יהיה
13. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
14. בכ"ט - בכל טוב
15. בע"ה - בעזרת השם
16. מז"ט - מזל טוב
17. אי"ג"ש - שם משפחה
18. ולהמל"ח - ולהמיועד להיות חותנו
19. החו"ב - החריף ובקי
20. מו"ה - מורנו הרב
21. במז"ט - במזל טוב
22. באה"ר - באהבה רבה
23. ידי"נ - ידיד נפשי
24. הגרי"מ - הגאון רבי שמות שמתחילים באותיות י, מ (למשל: יעקב + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
25. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
26. הי' - היה
27. הרה"ג - הרב הגאון
28. ויהי' - ויהיה
29. בעה"י - בעזרת השם יתברך
30. בכט"ס - בכל טוב סלה
31. דר"ש - דורש שלום
32. מוה"צ - מורה צדק
33. למע"ה - למעלה
34. נ"י - נרו יאיר

35. ביהמ"ד - בית המדרש
36. ר' - רבי
37. צב"י - צבי יהודה (בנו של הרב קוק)

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארמז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (אלול תרפ"ד) **נמען:** בנו הרצי"ה ואשתו

הוחלט שיתעכבו עד אחרי החגים. 'וסורו נא מן השיטה של מיעוט אכילה שהיא איננה מעשית וגם לא מוסריתי'. ברכת השנה.

עיקרי הדברים

- עיכוב עד אחרי החגים.
- נגד מיעוט אכילה.
- ברכת השנה.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. [אלול תרפ"ד[2]] שנה טובה וברוכה וכוח"ט[3] בסשצ"ג[4] לבני מחמדי ויקירי ורעיתו כלתי כבת לי היקרה שליט"א[5].

ברכת עז וחדוה וימלא השי"ת[6] בקרוב את כל מחסוריהם לטובה ולברכה לאוי"ט[7]. יקירי לבבי, תודה רבה לך בני יקירי על דבריך אשר באו בפירוט במכתבך המאוחר. שמחתני לבאר לי את הגיונותיך באיזה דברים מעשיים, והנה כעת כבר הוחלט שהננו מוכרחים להתעכב פה עד עבור החגים הקדושים הבעל"ט[8], יתן השי"ת ויהי'[9] הכל לטובה ולברכה, וברב רחמיו יחנינו ויחזקנו ויאמצנו לבא ברב טובה למחוז חפצינו ולחדות בשמחה את כל מחמדינו הקרובים והרחוקים, ויאזרנו בגבורה להקים עולה של תורה, וכבוד ד' ועמו על נחלת חמדתינו ברוממות קרן, חזק ואמץ בני הי'[10] ברוכים בכל טוב. צב"י[11] יקירי וחוה לאה יקירתי, חזקו ואמצו בעזרת ד', ולמע"ה[12] השגיחו נא על מצב בריאותכם וחזוק כחותיכם החמריים ביחד עם הרוחניים. וסורו נא מן השיטה של מיעוט אכילה שהיא איננה מעשית וגם לא מוסרית, וצדיקי נפש שכמותכם יאכלו לשובע נפשם, לברכה ולבריות גופא ונהורא מעליא, ודי יהי'[13] עמכם. ונזכה לראות מכם ומכל יקירינו רב טוב ונחת, ולשנה טובה תכתבו ותחתמו, לחיים טובים ארוכים ומתוקנים, כנפשכם היקרה ונפש אביכם המסור לכם בכל לב.

המצפה לתשועה קרובה

אברהם יצחק ה"ק

בבקשה למסור דרישת שלומי באה"ר[14] לכ'[15] ידי"נ[16] הגאון דקלויזענבערג שליט"א, וע"ד[17] הענין שמסר לי הלא דברתי עם הרב ברלין ועם השני ו כל מה שהי'[18] בידי לעשות, והנני בזה החותם בברכת השנים הנ"ל[19].

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ד - השנה תרפ"ד (1923/1924)
3. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה
4. בסשצ"ג - בספרן של צדיקים גמורים

5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. השי"ת - השם יתברך
7. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
8. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
9. ויהי' - ויהיה
10. הי' - היה
11. צב"י - צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
12. ולמע"ה - ולמעלה
13. יהי' - יהיה
14. באה"ר - באהבה רבה
15. לכ' - לכבוד
16. ידי"נ - ידיד נפשי
17. וע"ד - ועל דבר
18. שהי' - שהיה
19. הנ"ל - הנזכר לעיל